प्रथमः प्रश्नः 1

॥तैत्तिरीय ब्राह्मणम्॥ ॥अष्टकम् २॥

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके प्रथमः प्रपाठकः॥

अङ्गिरसो वै स्त्रमांसत। तेषां पृश्चिर्धर्मधुगांसीत्। सर्जीषेणांजीवत्। तेंऽब्रुवन्। कस्मै नु स्त्रमांस्महे। येंऽस्या ओषधीर्न जनयांम् इतिं। ते दिवो वृष्टिंमसृजन्त। यावंन्तः स्तोका अवापंद्यन्त। तावंतीरोषंधयोऽजायन्त। ता जाताः पितरों विषेणांलिम्पन्॥१॥

तासाँ अग्ध्वा रुप्यन्त्येत्। तेँ ऽब्रुवन्। क इदिमृत्थमं कृरितिं। वयं भाग्धेयमि च्छमाना इति पितरौँ ऽब्रुवन्। किं वों भाग्धेयमितिं। अग्निहोत्र एव नो ऽप्यस्त्वित्यं ब्रुवन्। तेभ्यं एतद्भाग्धेयं प्रायंच्छन्। यद्भुत्वा निमार्ष्टिं। ततो वै त ओषंधीरस्वदयन्। य एवं वेदं॥२॥ स्वदंन्तेऽस्मा ओषंधयः। ते वृत्समुपावांसृजन्। इदं नों हृव्यं प्रदांपयेतिं। सौंऽब्रवीद्वरं वृणै। दशं मा रात्रींर्जातन्न दोहन्। आसङ्गवं मात्रा सह चंराणीतिं। तस्मांद्वत्सञ्जातं दश रात्रीर्न दुहन्ति। आसङ्गवं मात्रा सह चंरति। वारेवृत् इ ह्यंस्य। तस्मांद्वत्स स र स्षृष्टध्य र रुद्रो घातुंकः। अति हि सन्धान्धयंति॥३॥

अ्लिम्पुन्बेद् घातुंक एकं च॥१॥————[१]

प्रजापंतिर्शिमंसृजत। तं प्रजा अन्वंसृज्यन्त। तमंभाग उपाँस्त। सोँऽस्य प्रजाभिरपाँकामत्। तमंव्रकंत्समानोऽन्वैँत्। तमंव्रुधन्नाशंक्रोत्। स तपोऽतप्यत। सोँऽग्निरुपांरम्तातांपि वै स्य प्रजापंतिरितिं। स रराटादुदंमृष्ट॥४॥

तद्धृतमंभवत्। तस्माद्यस्यं दक्षिण्तः केशा उन्मृंष्टाः। ताअ्येष्ठलक्ष्मी प्रांजापृत्येत्यांहुः। यद्र्राटांदुदमृष्ट। तस्मांद्रुराटे केशा न संन्ति। तद्ग्रौ प्रागृंह्णात्। तद्यंचिकित्सत्। जुहवानी ३ मा होषा ३ मितिं। तिह्रीचिकित्सायै जन्मं। य एवं विद्वान् विचिकित्संति॥५॥ वसीय एव चेतयते। तं वागुभ्यंवदञ्जुहुधीतिं। सौंऽब्रवीत्। कस्त्वम्सीतिं। स्वैव ते वागित्यंब्रवीत्। सोंऽजुहोत्स्वाहेतिं। तत्स्वांहाकारस्य जन्मं। य एवङ्स्वांहाकारस्य जन्म् वेदं। करोतिं स्वाहाकारेणं वीर्यम्। यस्यैवं विदुषंः स्वाहाकारेण जुह्वंति॥६॥

भोगांयैवास्यं हुतं भंवति। तस्या आहंत्यै पुरुषमसृजत। द्वितीयंमजुहोत्। सोऽश्वंमसृजत। तृतीयंमजुहोत्। स गामंसृजत। चृतुर्थमंजुहोत्। सोऽविंमसृजत। पश्चममंजुहोत्। सोऽजामंसृजत॥७॥

सौंऽग्निरंबिभेत्। आहुंतीभिवें मांऽऽप्नोतीतिं। स प्रजापंतिं पुनः प्राविंशत्। तं प्रजापंतिरब्रवीत्। जायुस्वेतिं। सौंऽब्रवीत्। किं भांगुधेयंमुभि जंनिष्य इतिं। तुभ्यंमेवेद १ हूंयाता इत्यंब्रवीत्। स एतद्भांगुधेयंमुभ्यंजायत। यदंग्निहोत्रम्॥८॥ तस्मांदग्निहोत्रमुंच्यते। तद्ध्यमांनमादित्यौंऽब्रवीत्। मा हौषीः। उभयोर्वे नांवेतदितिं। सौंऽग्निरंब्रवीत्। कथन्नौं होष्यन्तीतिं। सायमेव तुभ्यंं जुहुवन्ं। प्रातर्मह्यमित्यंब्रवीत्। तस्मांदग्नयें साय ह्यते। सूर्याय प्रातः॥९॥

आग्नेयी वै रात्रिः। ऐन्द्रमहंः। यदनुंदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्। उभयंमेवाग्नेय स्यात्। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। तथाग्नयं साय हूंयते। सूर्याय प्रातः। रात्रिं वा अनुं प्रजाः प्र जायन्ते। अहा प्रतिं तिष्ठन्ति। यत्सायं जुहोति॥१०॥

प्रैव तेनं जायते। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। प्रत्येव तेनं तिष्ठति। प्रजापंतिरकामयत् प्रजायेयेति। स एतदिग्निहोत्रं मिथुनमंपश्यत्। तदुदिते सूर्येऽजुहोत्। यजुंषाऽन्यत्। तूष्णीम्न्यत्। ततो वे स प्राजायत। यस्यैवं विदुष् उदिते सूर्येऽग्निहोत्रं जुह्वंति॥११॥

प्रैव जांयते। अथो यथा दिवाँ प्रजानन्नेतिं। ताहगेव

तत्। अथो खल्बांहुः। यस्य वै द्वौ पुण्यौ गृहे वसंतः। यस्तयोर्न्यः राधयंत्यन्यन्न। उभौ वाव स तावृंच्छ्तीतिं। अग्निं वावादित्यः सायं प्र विंशति। तस्मादिग्निर्दूरान्नक्तंन्ददृशे। उभे हि तेजंसी सुम्पद्येते॥१२॥

उद्यन्तं वावादित्यम्प्रिरन् स्मारोहित। तस्मौद्धूम प्वाग्नेर्दिवां दहशे। यद्ग्रयं सायं जुंहुयात्। आ सूर्याय वृश्चेत। यत्सूर्याय प्रातर्जुहुयात्। आऽग्नयं वृश्चेत। देवतांभ्यः स्मदंन्दध्यात्। अग्निज्योतिज्योतिः सूर्यः स्वाहेत्येव साय होत्व्यम्। सूर्यो ज्योतिज्योतिंर्िग्नः स्वाहेतिं प्रातः। तथोभाभ्या स्माय ह्रियते॥१३॥

उभाभ्यां प्रातः। न देवतांभ्यः समदं दधाति। अग्निज्यांति-रित्यांह। अग्निर्वे रेतोधाः। प्रजा ज्योतिरित्यांह। प्रजा एवास्मे प्र जंनयति। सूर्यो ज्योतिरित्यांह। प्रजास्वेव प्रजातासु रेतो दधाति। ज्योतिंरुग्निः स्वाहेत्यांह। प्रजा एव प्रजाता अस्यां प्रतिष्ठापयति॥१४॥ तूष्णीमृत्तंरामाहुंतिं जुहोति। मिथुन्त्वाय् प्रजांत्ये। यद्दिते सूर्ये प्रांतर्जुहुयात्। यथाऽतिंथये प्रद्रुंताय शून्यायांवस्थायांहार्य हरंन्ति। ताहगेव तत्। क्वाह् तत्स्तद्भवतीत्यांहुः। यत्स न वेदं। यस्मै तद्धर्न्तीतिं। तस्माद्यदौष्मं जुहोतिं। तदेव संम्प्रति। अथो यथा प्रार्थमौष्मं पंरिवेवेष्टि। ताहगेव तत्॥१५॥

अमृष्टु विचिकित्संति जुह्वंत्यजामंसृजताग्निहोत्र सूर्याय प्रातर्जुहोति जुह्वंति सम्पद्येते हूयते स्थापयति सम्प्रति द्वे चं॥२॥—————[२]

रुद्रो वा एषः। यद्ग्निः। पत्नीं स्थाली। यन्मध्येऽग्नेरंधिश्रयैत्। रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्। प्रमायुंका स्यात्। उदीचोऽ-ङ्गारान्निरूह्याधि श्रयति। पत्नियै गोपीथाये। व्यन्तान्करोति। तथा पत्यप्रमायुका भवति॥१६॥

घुर्मो वा एषोऽशाँन्तः। अहंरहः प्र वृंज्यते। यदंग्निहोत्रम्। प्रतिषिश्चेत्पशुकांमस्य। शान्तिमिव हि पंश्वयम्। न प्रतिषिश्चेद्वह्मवर्चसकांमस्य। सिमंद्धिमिव हि ब्रह्मवर्चसम्।

अथो खलुं। प्रतिषिच्यंमेव। यत्प्रंतिषिश्चतिं॥१७॥ तत्पंश्व्यम्ं। यञ्जुहोतिं। तद्ग्रंह्मवर्च्सि। उभयंमेवाकंः। प्रच्युंतं वा एतद्स्माल्लोकात्। अगंतन्देवलोकम्। यच्छृतः ह्विरनंभिघारितम्। अभि द्यांतयति। अभ्येवैनंद्वारयति। अथो देवत्रैवैनंद्गमयति॥१८॥

पर्यमि करोति। रक्षंसामपंहत्यै। त्रिः पर्यमि करोति। त्र्यांवृद्धि युज्ञः। अथों मेध्यत्वायं। यत्प्राचीनंमुद्धासयैत्। यजंमान॰ शुचाऽपंयेत्। यद्देक्षिणा। पितृदेवत्य र् स्यात्। यत्प्रत्यक्॥१९॥

पत्नी १ शुचा ऽपंयेत्। उदीची नुमुद्वां सयित। एषा वै देवमनुष्याणा १ शान्ता दिक्। तामे वैनदनूद्वां सयित् शान्त्यां। वर्त्मं करोति। यज्ञस्य सन्तंत्यै। निष्टंपति। उपैव तत्स्तृंणाति। चतुरुन्नंयित। चतुष्यादः पृशवंः॥२०॥

पृश्नेवावंरुन्धे। सर्वांन्पूर्णानुन्नंयति। सर्वे हि पुण्यां राद्धाः। अनूच उन्नंयति। प्रजायां अनूचीनत्वायं। अनूच्येवास्यं प्रजाऽधुंका भवति। सम्मृंशति व्यावृंत्यै। नाहोंष्युनुपं सादयेत्। यदहोंष्यनुपसादयेत्। यथाऽन्यस्मां उपनिधायं॥२१॥

अन्यस्मैं प्रयच्छंति। ताहगेव तत्। आऽस्मैं वृश्च्येत। यदेव गार्हंपत्येऽधि श्रयंति। तेन् गार्हंपत्यं प्रीणाति। अग्निरंबिभेत्। आहुंतयो माऽत्येष्य्नतीति। स पुताः समिधंमपश्यत्। तामाऽधंत्त। ततो वा अग्नावाहुंतयोऽध्रियन्त॥२२॥

यदेन १ समयंच्छत्। तत्समिधंः सिम्त्वम्। सिमध्मा दंधाति। सम्वेनं यच्छति। आहंतीनान्धृत्यै। अथों अग्निहोत्रम्वेष्मवंत्करोति। आहंतीनां प्रतिष्ठित्ये। ब्रह्मवादिनों वदन्ति। यदेका १ सिमधंमाधाय द्वे आहंती जुहोतिं। अथ कस्या १ सिमिधं द्वितीयामाहंतिं जुहोतीतिं॥२३॥

यद्वे समिधांवा दध्यात्। भ्रातृंव्यमस्मै जनयेत्। एका र्

स्मिधंमाधायं। यजुंषाऽन्यामाहंतिं जुहोति। उभे एव स्मिद्वंती आहंती जुहोति। नास्मै भ्रातृंव्यञ्जनयति। आदींप्तायां जुहोति। समिद्धिमिव हि ब्रंह्मवर्च्सम्। अथो यथाऽतिंथिं ज्योतिंष्कृत्वा पंरि वेवेष्टि। ताद्दगेव तत्। चतुरुन्नंयति। द्विर्जुंहोति। तस्मीद्विपाचतुंष्पादमत्ति। अथौं द्विपद्येव चतुंष्पदः प्रतिं ष्ठापयति॥२४॥

भुवृति प्रतिषिञ्चति गमयति प्रत्यक्पुशवं उपनिधायाँध्रियन्तेति तच्वत्वारिं च॥३॥———[३]

उत्तरावंतीं वै देवा आहंतिमजुंहवुः। अवांचीमसुंराः। ततों देवा अभवन्। पराऽसुंराः। यङ्कामयेत् वसीयान्तस्यादिति। कनीयस्तस्य पूर्व हुत्वा। उत्तरं भूयो जुहुयात्। एषा वा उत्तरावृत्याहुंतिः। तान्देवा अंजुहवुः। तत्नस्तेऽभवन्॥२५॥

यस्यैवं जुह्वंति। भवंत्येव। यङ्कामयंत् पापीयान्त्स्यादितिं। भूयस्तस्य पूर्व हुत्वा। उत्तर्ङ्क्षनीयो जुहुयात्। एषा वा अवाच्याहुंतिः। तामसुंरा अजुहवुः। तत्नस्ते परांऽभवन्। यस्यैवं जुह्वंति। परैव भंवति॥२६॥ हुत्वोपं सादयत्यजांमित्वाय। अथो व्यावृत्त्यै। गार्हंपत्यं प्रतींक्षते। अनंनुध्यायिनमेवैनं करोति। अग्निहोत्रस्य वै स्थाणुरंस्ति। तं य ऋच्छेत्। युज्ञस्थाणुर्मृच्छेत्। एष वा अग्निहोत्रस्यं स्थाणुः। यत्पूर्वाऽऽहुंतिः। तां यदुत्तंरयाऽभि जुंह्यात्॥२७॥

यज्ञस्थाणुमृंच्छेत्। अतिहाय पूर्वामाहुंतिं जुहोति। यज्ञस्थाणुमेव परिं वृणक्ति। अथो भ्रातृंव्यमेवाह्वाऽतिं क्रामति। अवाचीन र सायमुपंमार्ष्टि। रेतं एव तद्दंधाति। ऊर्ध्वं प्रातः। प्र जंनयत्येव तत्। ब्रह्मवादिनों वदन्ति। चतुरुन्नंयति॥२८॥

द्विर्जुहोति। अथ क्वं द्वे आहुंती भवत् इतिं। अग्नौ वैश्वान्र इतिं ब्रूयात्। एष वा अग्निवैश्वान्रः। यद्वाँह्मणः। हुत्वा द्विः प्राश्ञांति। अग्नावेव वैश्वान्रे द्वे आहुंती जुहोति। द्विर्जुहोतिं। द्विर्निमाँष्टिं। द्विः प्राश्ञांति॥२९॥

षद्भम्पंद्यन्ते। षड्वा ऋतवंः। ऋतूनेव प्रीणाति। ब्रह्मवादिनों

वदन्ति। किं देवत्यंमग्निहोत्रमितिं। वैश्वदेवमितिं ब्रूयात्। यद्यज्ञंषा जुहोतिं। तदैंन्द्राग्नम्। यत्तूष्णीम्। तत्प्रांजापत्यम्॥३०॥

यन्निमार्षि। तदोषंधीनाम्। यद्वितीयम्। तत्पंतृणाम्। यत्प्राश्ञांति। तद्गर्भांणाम्। तस्माद्गर्भा अनंश्ञन्तो वर्धन्ते। यदाचामंति। तन्मंनुष्यांणाम्। उदंङ्वर्यावृत्याचांमति॥३१॥

आत्मनों गोपीथायं। निर्णेनेक्ति शुद्धौं। निष्टंपित स्वगाकृंत्यै। उद्दिंशित। स्प्तर्षीनेव प्रीणाति। दक्षिणा पर्यावंति। स्वमेव वीर्यमनुं पर्यावंति। तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनों वीर्यावत्तरः। अथों आदित्यस्यैवावृत्मनुं पर्यावंति। हुत्वोप् सिनेन्थे॥३२॥

ब्रह्मवर्चसस्य समिद्धै। न ब्र्हिरनु प्र हंरेत्। असईस्थितो वा एष यज्ञः। यदंग्निहोत्रम्। यदंनु प्रहरेंत्। यज्ञं विच्छिंन्द्यात्। तस्मान्नानुं प्रहत्यम्। यज्ञस्य सन्तंत्यै। अपो नि नंयति। अव्भृथस्यैव रूपमंकः॥३३॥ अभव-भवति जुहुयान्नयति मार्ष्टि द्विः प्राश्ञांति प्राजापुत्यमाचांमतीन्थेऽकः॥४॥————[४]

ब्रह्मवादिनों वदन्ति। अग्निहोत्रप्रांयणा यज्ञाः। किं प्रांयणमग्निहोत्रमितिं। वृत्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायंणम्। अग्निहोत्रं यज्ञानांम्। तस्यं पृथिवी सदंः। अन्तरिक्षमाग्नीं द्वम्। द्यौर्हंविर्धानम्। दिव्या आपः प्रोक्षंणयः। ओषंधयो ब्रहः॥३४॥

वन्स्पतंय इध्मः। दिशः परिधयः। आदित्यो यूपः। यजमानः पृशः। समुद्रोऽवभृथः। संवृत्सरः स्वंगाकारः। तस्मादाहिताग्रेः सर्वमेव बहिष्यन्दत्तं भेवति। यत्सायं जुहोति। रात्रिमेव तेनं दक्षिण्यां कुरुते। यत्प्रातः॥३५॥

अहंरेव तेनं दक्षिणयं कुरुते। यत्ततो ददांति। सा दक्षिणा। यावन्तो वै देवा अहंतमादन्। ते परांऽभवन्। त एतदंग्निहोत्र सर्वस्यैव संमवदायां जुहवुः। तस्मांदाहुः। अग्निहोत्रं वै देवा गृहाणां निष्कृतिमपश्यन्नितिं। यत्सायं जुहोतिं। रात्रिया एव तद्धुताद्यांय॥३६॥ यजंमान्स्यापंराभावाय। यत्प्रातः। अहं एव तद्भुताद्यांय। यजंमान्स्यापंराभावाय। यत्ततोऽश्ञ्ञातिं। हुतमेव तत्। द्वयोः पर्यसा जुहुयात्पशुकांमस्य। एतद्वा अंग्निहोत्रं मिथुनम्। य एवं वेदं। प्र प्रजयां पृशुभिंमिथुनैर्जायते॥३७॥

इमामेव पूर्वया दुहे। अमूमुत्तंरया। अधिश्रित्योत्तंरमा नंयति। योनांवेव तद्रेतः सिश्चति प्रजनंने। आज्येन जुहुयात्तेजंस्कामस्य। तेजो वा आज्यम्। तेजस्व्येव भंवति। पर्यसा पृशुकांमस्य। पृतद्वै पंशूनाः रूपम्। रूपेणैवास्मै पशूनवंरुन्थे॥३८॥

प्शुमानेव भंवति। द्ध्नेन्द्रियकांमस्य। इन्द्रियं वै दिधं। इन्द्रियाव्यंव भंवति। यवाग्वां ग्रामंकामस्यौष्धा वै मंनुष्याः। भाग्धेयंनैवास्में सजातानवं रुन्धे। ग्राम्यंव भंवति। अयंज्ञो वा एषः। योऽसामा॥३९॥

चतुरुन्नंयति। चतुंरक्षर १थन्तरम्। रथन्तरस्यैष वर्णः। उपरीव हरति। अन्तरिक्षं वामदेव्यम्। वामदेव्यस्यैष वर्णः।

द्विर्जुहोति। द्यंक्षरं बृहत्। बृह्त एष वर्णः। अग्निहोत्रमेव तत्सामंन्वत्करोति॥४०॥

यो वा अंग्निहोत्रस्योपसदो वेदं। उपैनमुपसदो नमन्ति। विन्दतं उपस्तारम्। उन्नीयोपं सादयति। पृथिवीमेव प्रीणाति। होष्यन्नुपंसादयति। अन्तिरक्षमेव प्रीणाति। हुत्वोपं सादयति। दिवंमेव प्रीणाति। पृता वा अंग्निहोत्रस्योपसदंः॥४१॥

य एवं वेदं। उपैनमुप्सदों नमन्ति। विन्दतं उपस्तारम्ं। यो वा अग्निहोत्रस्याश्रांवितं प्रत्याश्रांवित् होतांरं ब्रह्माणं वषद्कारं वेदं। तस्य त्वेव हुतम्। प्राणो वा अग्निहोत्रस्याश्रांवितम्। अपानः प्रत्याश्रांवितम्। मनो होतां। चक्षुंब्रह्मा। निमेषो वषद्कारः॥४२॥

य एवं वेदं। तस्य त्वेंव हुतम्। सायं यावांनश्च वै देवाः प्रांत्यांवांणश्चाग्निहोत्रिणों गृहमागंच्छन्ति। तान् यन्न त्र्पयेंत्। प्रजयांऽस्य पृशुभिर्वि तिष्ठेरन्। यत्त्र्पयेंत्। तृप्ता एंनं प्रजयां पृश्भिंस्तर्पयेयुः। सृजूर्देवैः सायं यावंभिरितिं साय सम्मृशिति। सृजूर्देवैः प्रातर्यावंभिरितिं प्रातः। ये चैव देवाः सायं यावानो ये च प्रात्यावाणः॥४३॥

तानेवोभया ईस्तर्पयति। त एनं तृप्ताः प्रजयां पृशुभिस्तर्पयन्ति। अरुणो हं स्माहौपंवेशिः। अग्निहोत्र एवाह समायं प्रांत्वं श्रं भ्रातृं व्येभ्यः प्र हंरामि। तस्मान्मत्पापीया स्मो भ्रातृं व्या इतिं। चतुरुन्नं यति। द्विर्जुहोति। समित्सं प्रमी। सप्तपंदा शक्तेरी। शाक्तरो वर्जाः। अग्निहोत्र एव तत्सायं प्रांत्वं श्रं यर्जमानो भ्रातृं व्याय प्र हंरति। भवंत्यात्मनां। परांऽस्य भ्रातृं व्यो भवति॥४४॥

बुर्हिः प्रातर्हुताद्यांय जायते रुन्धेऽसामा कंरोत्येता वा अग्निहोत्रस्योपसदी वषद्भारश्चं प्रात्यावाणो वज्रस्त्रीणि च॥५॥

प्रजापंतिरकामयतात्म्नवन्में जायेतेतिं। सोंऽजुहोत्। तस्मौत्म्नवदंजायत। अग्निर्वायुरादित्यः। तैंऽब्रुवन्। प्रजापंतिरहौषीदात्म्नवन्में जायेतेतिं। तस्यं व्यमंजनिष्महि। जायंतात्र आत्मुन्वदिति तेंऽजुहवुः। प्राणानांम्गिः। तुनुवै वायुः॥४५॥

चक्षुंष आदित्यः। तेषा ५ हुतादंजायत् गौरेव। तस्यै पर्यसि व्यायंच्छन्त। ममं हुतादंजिन् ममेतिं। ते प्रजापंतिं प्रश्ञमायन्। स आदित्यौऽग्निमंब्रवीत्। यतरो नौ जयाँत्। तन्नौ सहासदितिं। कस्यै कोऽहौंषीदितिं प्रजापंतिरब्रवीत्कस्यै क इतिं। प्राणानांमहमित्यग्निः॥४६॥ तनुवां अहमितिं वायुः। चक्षुंषोऽहमित्यांदित्यः। य एव प्राणानामहौषीत्। तस्यं हुतादंजनीतिं। अग्नेर्हुतादंजनीतिं। तदंग्निहोत्रस्यांग्निहोत्रत्वम्। गौर्वा अग्निहोत्रम्। य एवं वेद गौरंग्निहोत्रमिति। प्राणापानाभ्यांमेवाग्नि समर्धयति। अव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति॥४७॥

य एवं वेदं। तौ वायुरंब्रवीत्। अनु मा भंजत्मितिं। यदेव गार्हंपत्येऽधिश्रित्यांहव्नीयंम्भ्युंद्रवान्। तेन् त्वां प्रीणानित्यंब्रूताम्। तस्माद्यद्गार्हंपत्येऽधिश्रित्यांहव्नीयं-म्भ्युंद्रवंति। वायुमेव तेनं प्रीणाति। प्रजापंतिर्देवताः सृजमानः। अग्निमेव देवतानां प्रथममंसृजत। सौंऽन्यदां-

लम्यंमविंत्वा॥४८॥

प्रजापंतिम्भि पूर्यावर्तत। स मृत्योरंबिभेत्। सोंऽमुमांदित्य-मात्मनो निरंमिमीत। त॰ हुत्वा परांष्ट्वर्यावर्तत। ततो वै स मृत्युमपांजयत्। अपं मृत्युं जयित। य एवं वेदं। तस्माद्यस्यैवं विदुषंः। उतैकाहमृत द्यहन्न जुह्नंति। हुतमेवास्यं भवति। असौ ह्यांदित्योंऽग्निहोत्रम्॥४९॥

त्तुवै वायुर्गिर्भवृत्यवित्वा भवृत्येकं चाहाः

रौद्रङ्गिविं। वायुव्यंमुपंसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्।
सौम्यन्दुग्धम्। वारुणमधि श्रितम्। वैश्वदेवा भिन्दवंः।
पौष्णमुदेन्तम्। सारुस्वतं विष्यन्दंमानम्। मैत्र॰ शर्रः।
धातुरुद्वांसितम्। बृहुस्पतेरुत्रीतम्। स्वितुः प्र क्रान्तम्।
द्यावापृथिव्य है ह्वियमाणम्। ऐन्द्राग्रमुपंसन्नम्। अग्नेः
पूर्वाऽऽहुंतिः। प्रजापंतेरुत्तंरा। ऐन्द्र॰ हुतम्॥५०॥

दृक्षिणत उपं सृजित। पितृलोकमेव तेनं जयित। प्राचीमा वर्तयित। देवलोकमेव तेनं जयित। उदींचीमावृत्यं दोग्धि। मृनुष्युलोकमेव तेनं जयित। पूर्वौ दुह्याञ्चेष्ठस्यं ज्यैष्ठिनेयस्य। यो वां गृतश्रीः स्यात्। अपंरौ दुह्यात्किनिष्ठस्यं कानिष्ठिनेयस्यं। यो वा बुभूषेत्॥५१॥

न सं मृंशति। पापवस्यसस्य व्यावृंत्यै। वायव्यं वा पृतदुपंसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्। मैत्रन्दुग्धम्। अर्यमण उद्वास्यमानम्। त्वाष्ट्रमुत्रीयमानम्। बृह्स्पतेरुत्रीतम्। स्वितुः प्रक्रौन्तम्। द्यावापृथिव्य ई हियमाणम्॥५२॥

प्रेन्द्राग्नमुपं सादितम्। सर्वांभ्यो वा एष देवतांभ्यो जहोति। योंऽग्निहोत्रं जुहोतिं। यथा खलु वै धेनुन्तीर्थे तर्पयंति। एवमंग्निहोत्री यजंमानन्तर्पयति। तृप्यंति प्रजयां पृश्भिः। प्र सुंवर्गं लोकं जांनाति। पश्यंति पुत्रम्। पश्यंति पौत्रम्। प्र प्रजयां पृश्भिर्मिथुनैर्जायते। यस्यैवं विदुषोंऽग्निहोत्रं जुह्वंति। य उं चैनदेवं वेदं॥५३॥

बुभूषेद्धियमाणञ्जायते द्वे चं॥८॥——————————[८]

त्रयो वै प्रैयमेधा आंसन्। तेषात्रिरेकौंऽग्निहोत्रमंजुहोत्।

द्विरेकः। स्कृदेकः। तेषां यस्त्रिरजुंहोत्। स ऋचाऽजुंहोत्। यो द्विः। स यजुंषा। यः स्कृत्। स तूष्णीम्॥५४॥

यश्च यजुषाऽजुंहोद्यश्चं तूष्णीम्। तावुभावांर्भुताम्। तस्माद्यजुषाऽऽहुंतिः पूर्वा होत्व्यां। तूष्णीमृत्तंरा। उभे पुवर्धी अवंरुन्थे। अग्निज्योंतिज्योंतिंर्ग्निः स्वाहेतिं सायं जुंहोति। रेतं एव तद्दंधाति। सूर्यो ज्योतिज्योंतिः सूर्यः स्वाहेतिं प्रातः। रेतं एव हितं प्र जनयित। रेतो वा एतस्यं हितन्न प्र जांयते॥५५॥

यस्यौग्निहोत्रमहुंत् सूर्योऽभ्यंदेतिं। यद्यन्ते स्यात्। उत्तीय प्राङ्कदाद्रवेत्। स उपसाद्यातिर्मतोरासीत। स यदा ताम्यौत्। अथ भूः स्वाहेतिं जुहुयात्। प्रजापंतिर्वे भूतः। तमेवोपांसरत्। स एवैन्न्तत् उन्नंयति। नार्तिमार्च्छति यजमानः॥५६॥

तूष्णीआयते यजमानः॥९॥-----[९]

यद्ग्रिमुद्धरंति। वसंवस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे

जुह्नंति। वसुंष्वेवास्यांग्निहोत्रः हुतं भंवति। निहिंतो धूपायञ्छेते। रुद्रास्तर्द्धग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्नंति। रुद्रेष्वेवास्यांग्निहोत्रः हुतं भंवति। प्रथममिध्ममर्चिरा लंभते। आदित्यास्तर्द्धग्निः॥५७॥

तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्वंति। आदित्येष्वेवास्यांगिहोत्र हुतं भविति। सर्व एव संवृंश इध्म आदीं मे भविति। विश्वं देवास्तर्ह्याग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्वंति। विश्वंष्वेवास्यं देवेष्वंग्निहोत्र हुतं भविति। नित्रामृर्चिरुपावैति लोहिनीकंव भविति। इन्द्रस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्वंति। इन्द्रं पृवास्यांग्निहोत्र हुतं भविति॥५८॥

अङ्गारा भवन्ति। तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदेति। प्रजा-पंतिस्तर्ह्याग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्वंति। प्रजापंतावेवास्यांग्निहोत्रः हुतं भंवति। शरोऽङ्गारा अध्यूंहन्ते। ब्रह्म तर्ह्याग्निः। तस्मिन् यस्य तथांविधे जुह्वंति। ब्रह्मन्नेवास्यांग्निहोत्रः हुतं भंवति। वसुंषु रुद्रेष्वांदित्येषु विश्वेषु देवेषुं। इन्द्रैं प्रजापंतौ ब्रह्मन्ं। अपंरिवर्गमेवास्यैतासुं देवतांसु हुतं भंवति। यस्यैवं विदुषौंऽग्निहोत्रं जुह्वंति। य उं चैनदेवं वेदं॥५९॥

आदित्यास्तर्ध्यग्निरिन्द्रं एवास्याँग्निहोत्र* हुतं भंवति देवेषुं चृत्वारिं च (यद्ग्निन्निहिंतः प्रथम* सर्वं एव निंत्रामङ्गांगः शरोऽङ्गांग् ब्रह्म वसुंष्युष्टौ ॥)॥१०॥———[१०]

ऋतन्त्वां सत्येन परिषिश्चामीतिं सायं परिषिश्चति। सत्यन्त्वर्तेन परिषिश्चामीतिं प्रातः। अग्निर्वा ऋतम्। असावादित्यः सत्यम्। अग्निमेव तदादित्येनं सायं परिषिश्चति। अग्निनांऽऽदित्यं प्रातः सः। यावंदहोरात्रे भवंतः। तावंदस्य लोकस्यं। नार्तिर्न रिष्टिः। नान्तो न पर्यन्तौंऽस्ति। यस्यैवं विदुषौंऽग्निहोत्रं जुह्वंति। य उंचैनदेवं वेदं॥६०॥

अस्ति <u>द</u>े चं॥११॥———[११]

अङ्गिरसः प्रजापंतिर्ग्निः रुद्र उंत्तरावंतीं ब्रह्मवादिनौंऽग्निहोत्रप्रांयणा युज्ञाः प्रजापंतिरकामयतात्मुन्वद्रौद्रङ्गविं दक्षिणतस्त्रयो वे यद्ग्निमृतन्त्वां स्त्येनैकांदश॥११॥ अङ्गिरसः प्रैव तेनं पृशूनेव यन्निमार्ष्टि यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो दक्षिणतष्पृष्टिः॥६०॥

प्रथमः प्रश्नः

अङ्गिरसो य उंचैनदेवं वेदं॥

हरिंः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः॥

प्रजापंतिरकामयत प्रजाः सृंज्येतिं। स एतं दंहोतारम-पश्यत्। तं मनंसाऽनुद्रुत्यं दर्भस्तम्बेंऽजुहोत्। ततो वै स प्रजा अंसृजत। ता अंस्मात्सृष्टा अपाँकामन्। ता ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहंस्य ग्रह्त्वम्। यः कामयेत् प्रजांयेयेतिं। स दर्शहोतार्ं मनंसाऽनुद्रुत्यं दर्भस्तम्बे जुंहुयात्। प्रजापंतिवै दर्शहोता॥१॥

प्रजापंतिरेव भूत्वा प्रजांयते। मनंसा जुहोति। मनं इव् हि प्रजापंतिः। प्रजापंतेरास्यै। पूर्णयां जुहोति। पूर्ण इंव् हि प्रजापंतिः। प्रजापंतेरास्यै। न्यूंनया जुहोति। न्यूंनाद्धि प्रजापंतिः प्रजा असृंजत। प्रजाना् सृष्ट्यै॥२॥

दुर्भस्तम्बे जुंहोति। एतस्माद्वै योनेंः प्रजापंतिः प्रजा असृजत। यस्मादेव योनेंः प्रजापंतिः प्रजा असृजत। तस्मादेव योनेः प्रजायते। ब्राह्मणो दक्षिणत उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानांमुपद्रष्टा। उपद्रष्टुमत्येव प्रजांयते। ग्रहों भवति। प्रजानार् सृष्टानान्धृत्यै। यं ब्राह्मणं विद्यां विद्वारसं यशो नर्च्छेत्॥३॥

सोऽरंण्यं प्रेत्यं। दुर्भस्तम्बमुद्भथ्यं। ब्राह्मणन्दंक्षिण्तो निषाद्यं। चतुर्होत्रुन्व्याचंक्षीत। एतद्वै देवानां पर्मङ्गृह्यं ब्रह्मं। यचतुर्होतारः। तदेव प्रंकाशं गंमयति। तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानांङ्गमयति। दुर्भस्तम्बमुद्भथ्य व्याचंष्टे॥४॥

अग्निवान् वै देर्भस्तम्बः। अग्निवत्येव व्याचेष्टे। ब्राह्मणो दक्षिणत उपाँस्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानांमुपद्रष्टा। उपद्रष्टुमत्येवेनं यशं ऋच्छति। ईश्वरन्तं यशोर्तोरित्याहः। यस्यान्तें व्याचष्ट् इति। वर्स्तस्मै देयः। यदेवेनं तत्रोपनमंति। तदेवावं रुन्थे॥५॥

अग्निमादधानो दशंहोत्राऽरणिमवं दध्यात्। प्रजांतमेवैनमा धंत्ते। तेनैवोद्गुत्यांग्निहोत्रं जुंहुयात्। प्रजांतमेवैनंज्जहोति। हुविर्निर्वृप्स्यं दहोतारं व्याचंक्षीत। प्रजांतमेवैनं निर्वृपति। सामिधेनीरेनुवक्ष्यं दंहोतारं व्याचंक्षीत। सामिधेनीरेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतंनुते। अथो युज्ञो वै दर्शहोता। युज्ञमेव तंनुते॥६॥

अभिचरं दंहोतारं जुहुयात्। नव वै पुरुषे प्राणाः। नाभिदंशमी। सप्राणमेवेनंमभि चंरित। एतावृद्धे पुरुषस्य स्वम्। यावंत्प्राणाः। यावंदेवास्यास्ति। तद्भि चंरित। स्वकृत इरिणे जुहोति प्रद्रे वा। एतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतम्। निर्ऋतिगृहीत एवेनं निर्ऋत्या ग्राहयित। यद्वाचः कूरम्। तेन वषंद्वरोति। वाच एवेनं कूरेण प्र वृंश्चित। ताजगार्तिमार्च्छंति॥७॥

प्रजापितरकामयत दर्शपूर्णमासौ सृंजेयेति। स एतं चतुंरहोतारमपश्यत्। तं मनंसाऽनुद्रुत्यांहवनीयेऽजुहोत्। ततो वै स दंरशपूर्णमासौचसृजत। तावंस्मात्सृष्टावपां-कामताम्। तौ ग्रहंणागृह्णात्। तद्रहंस्य ग्रहत्वम्। दर्शपूर्णमासावालभंमानः। चतुंरहोतारं मनंसाऽनुद्रुत्यां।

हवनीयें जुहुयात्। दुर्शपूर्णमासावेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते॥८॥

ग्रहों भवति। दुर्शपूर्णमासयौः सृष्टयोर्धृत्यैं। सोंऽकामयत चातुर्मास्यानि सृजेयेति। स पृतं पश्चेहोतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्। ततो वै स चातुर्मास्यान्यंसृजत। तान्यंस्मात्सृष्टान्यपौक्रामन्। तानि ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहंस्य ग्रहुत्वम्। चातुर्मास्यान्यालभंमानः॥९॥

पश्चंहोतारं मनंसाऽनुद्रुत्यांहवनीयं जुहुयात्। चातुर्मास्यान्येव सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतंनुते। ग्रहों भवति। चातुर्मास्यानारं सृष्टानान्धृत्यैं। सोऽकामयत पशुबन्धर सृंज्येतिं। स पृतर षह्वांतारमपश्यत्। तं मनंसाऽनुद्रुत्यांहवनीयंऽजुहोत्। ततो व स पंशुबन्धमंसृजत। सोस्मात्सृष्टोऽपांकामत्। तङ्गहेंणागृह्णात्॥१०॥

तद्गहंस्य ग्रह्त्वम्। पृशुब्न्धेनं युक्ष्यमाणः। षङ्कोतार् मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। पृशुब्न्धमेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्र तंनुते। ग्रहों भवति। पृशुब्न्थस्यं सृष्टस्य धृत्यैं। सोंऽकामयत सौम्यमंध्वरः सृंजेयेतिं। स एतः स्प्तहोतारमपश्यत्। तं मनंसाऽनुद्रुत्यांहवनीयेंऽजुहोत्। ततो वै स सौम्यमंध्वरमंसृजत॥११॥

सौंऽस्मात्सृष्टोऽपाँक्रामत्। तङ्ग्रहेंणागृह्णात्। तद्ग्रहंस्य ग्रह्त्वम्। दीक्षिष्यमांणः। सप्तहोतारं मनंसाऽनुद्रुत्यांहवनीये जुहुयात्। सौम्यमेवाध्वरः सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्र तंनुते। ग्रहों भवति। सौम्यस्याध्वरस्यं सृष्टस्य धृत्यै। देवेभ्यो वै यज्ञो न प्राभंवत्। तमेतावच्छः समंभरन्॥१२॥

यत्संम्भाराः। ततो वै तेभ्यों युज्ञः प्राभंवत्। यत्संम्भारा भवन्ति। युज्ञस्य प्रभूत्ये। आतिथ्यमासाद्य व्याचेष्टे। युज्ञमुखं वा आतिथ्यम्। मुख्त एव युज्ञः सम्भृत्य प्र तंनुते। अयज्ञो वा एषः। योऽपृत्नीकः। न प्रजाः प्रजायरन्। पत्नीर्व्याचेष्टे। युज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय। उपसत्सु व्याचेष्टे। एतद्वै पत्नीनामायतंनम्। स्व एवैनां आयत्नेऽवंकल्पयति॥१३॥ प्रजापंतिरकामयत् प्रजांयेयेतिं। स तपोंऽतप्यत। स त्रिवृत् स्तोमंमसृजत। तं पंश्चद्शः स्तोमों मध्यत उदंतृणत्। तौ पूर्वपक्षश्चांपरपक्षश्चांभवताम्। पूर्वपक्षन्देवा अन्वसृंज्यन्त। अपर्पक्षमन्वसुंराः। ततों देवा अभवन्। पराऽसुंराः। यङ्कामयेत् वसीयान्तस्यादितिं॥१४॥

तं पूँर्वपक्षे यांजयेत्। वसीयानेव भंवति। यङ्कामयेत् पापीयान्तस्यादिति। तमंपरपक्षे यांजयेत्। पापीयानेव भंवति। तस्मात्पूर्वपक्षोऽपरपक्षात्करुण्यंतरः। प्रजापंतिर्वे दशंहोता। चतुंरहोता पश्चंहोता। षङ्कोता सप्तहोता। ऋतवंः संवत्सरः॥१५॥

प्रजाः पृशवं इमे लोकाः। य एवं प्रजापंतिं बहोर्भूया ईसं वेदं। बहोरेव भूयाँन्भवति। प्रजापंतिर्देवासुरानंसृजत। स इन्द्रमिष नासृंजत। तन्देवा अंब्रुवन्। इन्द्रं नो जन्येतिं। सौंऽब्रवीत्। यथाऽहं युष्मा इस्तप्साऽसृंक्षि। एविमन्द्रं जनयध्वमितिं॥१६॥ ते तपोऽतप्यन्त। त आत्मिन्निन्द्रंमपश्यन्। तमंब्रुवन्। जायस्वेतिं। सोंऽब्रवीत्। किं भांगुधेयंमुभि जंनिष्य इतिं। ऋतून्त्संवत्स्रम्। प्रजाः पृशून्। इमाँ श्लोकानित्यं ब्रुवन्। तं वै माऽऽहृत्या प्र जनयतेत्यं ब्रवीत्॥१७॥

तश्चतुंर्होत्रा प्राजंनयन्। यः कामयंत वीरो म् आजांयेतेति। स चतुंर्होतारं जुहुयात्। प्रजापंतिर्वे चतुंर्होता। प्रजापंतिरेव भूत्वा प्रजायते। जजन्दिन्द्रंमिन्द्रियाय स्वाहेति ग्रहेण जुहोति। आऽस्यं वीरो जांयते। वीर॰ हि देवा एतयाऽऽहुंत्या प्राजंनयन्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्च सुवर्गे लोकैंऽस्पर्धन्त। व्यं पूर्वे सुवर्गं लोकिमयाम व्यं पूर्व इतिं॥१८॥

त आंदित्या पृतं पश्चंहोतारमपश्यन्। तं पुरा प्रांतरनुवाकादाग्नींध्रेऽजुहवुः। ततो वै ते पूर्वे सुवृर्गं लोकमायन्। यः सुंवृर्गकामः स्यात्। स पश्चंहोतारं पुरा प्रांतरनुवाकादाग्नींध्रे जुहुयात्। सुंवृत्सरो वै पश्चंहोता। संवृत्सरः सुंवृगीं लोकः। संवृत्सर एवर्तुषुं प्रतिष्ठाये। सुवृगीं लोकमेति। तेऽब्रुवृन्निङ्गिरस आदित्यान्॥१९॥

क्वं स्थ। क्वं वः स्द्र्यो हृव्यं वंक्ष्याम् इतिं। छन्दः स्वित्यंब्रुवन्। गायत्रियात्रिष्ठुभि जगंत्यामितिं। तस्माच्छन्दः सु सद्य आदित्येभ्यः। आङ्गीर्सीः प्रजा हृव्यं वहिन्त। वहंन्त्यस्मै प्रजा बिलम्। ऐन्मप्रतिख्यातं गच्छति। य एवं वेदं। द्वादंश् मासाः पञ्चर्तवंः। त्रयं इमे लोकाः। असावादित्य एकविश्शः। एतस्मिन्वा एष श्रितः। एतस्मिन्प्रतिष्ठितः। य एवमेतः श्रितं प्रतिष्ठितं वेदं। प्रत्येव तिष्ठति॥२०॥

प्रजापंतिरकामयत् प्र जांयेयेति। स पृतं देहोतारमपश्यत्। तेनं दश्धाऽऽत्मानं विधायं। दशंहोत्राऽतप्यत। तस्य चित्तः सुगासीत्। चित्तमाज्यम्। तस्यैतावंत्येव वागासीत्। पृतावानं यज्ञकृतुः। स चतुर्होतारमसृजत। सोऽनन्दत्॥२१॥

असृंक्षि वा इमिमिति। तस्य सामों ह्विरासींत्। स चतुंर्होत्राऽतप्यत। सोंऽताम्यत्। स भूरिति व्याहंरत्। स भूमिंमसृजत। अग्निहोत्रन्दंर्शपूर्णमासौ यजूरंषि। स द्वितीयंमतप्यत। सोंऽताम्यत्। स भुव इति व्याहंरत्॥२२॥ सौंऽन्तिरंक्षमसृजत। चातुर्मास्यानि सामांनि। स तृतीयंमतप्यत। सोंऽताम्यत्। स सुव्रिति व्याहंरत्। स दिवंमसृजत। अग्निष्टोममुक्थ्यंमितरात्रमृचंः। एता वै व्याहंतय इमे लोकाः। इमान्खलु वै लोकानन्ं प्रजाः प्शव्श्छन्दारंसि प्राजांयन्त। य एवमेताः प्रजापंतेः प्रथमा व्याहंतीः प्रजांता वेदं॥२३॥

प्र प्रजयां प्शुभिर्मिथुनैर्जायते। स पश्चंहोतारमसृजत। स ह्विनीविंन्दत। तस्मै सोमंस्तुनुवं प्रायंच्छत्। एतत्तें ह्विरितिं। स पश्चंहोत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स प्रत्यङ्कंबाधत। सोऽसुंरानसृजत। तद्स्याप्रिंयमासीत्॥२४॥ तद्दुर्वर्ण् हरंण्यमभवत्। तद्दुर्वर्णस्य हिरंण्यस्य जन्मं। स द्वितीयंमतप्यत। सोंऽताम्यत्। स प्राङंबाधत। स देवानंसृजत। तदंस्य प्रियमांसीत्। तत्सुवर्ण्ष्ट् हिरंण्यमभवत्। तत्सुवर्णस्य हिरंण्यस्य जन्मं। य एवश् सुवर्णस्य हिरंण्यस्य जन्म वेदं॥२५॥

सुवर्णं आत्मनां भवति। दुर्वर्णों ऽस्य भ्रातृंव्यः। तस्मौत्सुवर्ण् र् हिरंण्यं भार्यम्। सुवर्णं एव भवति। ऐनं प्रियङ्गंच्छति नाप्रिंयम्। स सप्तहोतारमसृजत। स सप्तहोत्रैव स्वर्गं लोकमैत्। त्रिणवेन स्तोमेनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुंदत। त्रयस्त्रि १ शेन प्रत्यंतिष्ठत्। एकवि १ शेन रुचं मधत्त॥ २६॥ सप्तदशेन प्राजांयत। य एवं विद्वान्त्सोमेन यजंते। सप्तहाँत्रैव सुंवर्गं लोकमंति। त्रिणवेन स्तोमंनैभ्यो लोकेभ्यो भातृंव्यान्प्रण्दते। त्रयस्त्रि १शेन प्रतिंतिष्ठति। एकवि १शेन रुचं धत्ते। सप्तदशेन प्र जांयते। तस्मांत्सप्तदशः स्तोमो न निर्हत्यः। प्रजापंतिर्वे संप्तदशः। प्रजापंतिमेव मध्यतो धंत्ते प्रजौत्यै॥२७॥

अनुन्दद्भव इति व्याहंरुद्वेदांसीद्वेदांधत्त प्रजांत्यै॥४॥

[8]

देवा वै वर्रुणमयाजयन्। स यस्यैयस्यै देवतांयै दिक्षिणामनयत्। तामंब्लीनात्। तेंंऽब्रुवन्। व्यावृत्य प्रतिं गृह्णाम। तथां नो दक्षिणा न ब्लेंष्यतीतिं। ते व्यावृत्य प्रत्यं गृह्णम। तथां नो दक्षिणा न ब्लेंष्यतीतिं। ते व्यावृत्य प्रत्यंगृह्णन्। ततो वै तान्दक्षिणा नाष्ठींनात्। य एवं विद्वान्व्यावृत्य दक्षिणां प्रतिगृह्णातिं। नैनं दक्षिणा ब्लीनाति॥२८॥

राजां त्वा वर्रुणो नयतु देवि दक्षिणेऽग्नये हिर्रुण्यमित्यांह। आग्नेयं वे हिर्रुण्यम्। स्वयैवैनंद्देवतंया प्रति गृह्णाति। सोमाय वास् इत्यांह। सौम्यं वे वासंः। स्वयैवैनंद्देवतंया प्रति गृह्णाति। रुद्राय गामित्यांह। रौद्री वे गौः। स्वयैवैनांन्देवतंया प्रतिं गृह्णाति। वर्रुणायाश्वमित्यांह॥२९॥

वारुणो वा अश्वंः। स्वयैवैनं देवतंया प्रतिंगृह्णाति। प्रजापंतये पुरुषमित्याह। प्राजापत्यो वै पुरुषः। स्वयैवैनं देवतंया प्रतिं गृह्णाति। मनवे तल्पमित्याह। मानुवो वै तल्पंः। स्वयैवैनं देवतंया प्रतिं गृह्णाति। उत्तानायां क्षीरसायान् इत्याह। इयं वा उंत्तान आँङ्गीर्सः॥३०॥

अन्यैवैन्त्प्रतिं गृह्णाति। वैश्वान्यर्चा रथं प्रतिं गृह्णाति। वैश्वान्रो वे देवत्या रथंः। स्वयैवैनं देवत्या प्रतिं गृह्णाति। तेनामृत्त्वमंश्यामित्यांह। अमृतंमेवात्मन्धंत्ते। वयो दात्र इत्यांह। वयं एवैनं कृत्वा। सुवर्गं लोकं गंमयति। मयो मह्यंमस्तु प्रतिग्रहीत्र इत्यांह॥३१॥

यहै शिवम्। तन्मयंः। आत्मनं एवेषा परींतिः। क इदङ्कस्मां अदादित्यांह। प्रजापंतिर्वे कः। स प्रजापंतये ददाति। कामः कामायेत्यांह। कामेन हि ददांति। कामेन प्रतिगृह्णाति। कामो दाता कामः प्रतिग्रहीतेत्यांह॥३२॥

कामो हि दाता। कामंः प्रतिग्रहीता। काम र समुद्रमाविशेत्यांह। समुद्र इंव हि कामंः। नेव हि कामस्यान्तोऽस्तिं। न संमुद्रस्यं। कामेन त्वा प्रतिंगृह्णामीत्यांह। येन कामेन प्रतिगृह्णातिं। स पुवैनंममुष्मिं ह्योके काम आगंच्छति। कामैतत्तं पुषा ते काम् दक्षिणेत्यांह। कामं एव तद्यजंमानोऽमुष्मिं छोके दक्षिणामिच्छति। न प्रतिग्रहीतरिं। य एवं विद्वान्दक्षिणां प्रतिगृह्णातिं। अनृणामेवेनां प्रतिं गृह्णाति॥३३॥

ब्रीनात्यश्वमित्यांहाङ्गीर्सः प्रंतिग्रहीत्र इत्यांह प्रतिग्रहीतेत्यांह दक्षिणेत्यांह चुत्वारिं च॥५॥——[५]

अन्तो वा एष यज्ञस्यं। यद्दंशममहंः। दृश्मेऽहंन्त्सर्पराज्ञियां ऋग्भिः स्तुवन्ति। यज्ञस्यैवान्तंङ्गत्वा। अन्नाद्यमवं रुन्थते। तिस्भिः स्तुवन्ति। न्नयं इमे लोकाः। एभ्य एव लोकभ्योऽन्नाद्यमवं रुन्थते। पृश्चिवतीर्भवन्ति। अन्नं वै पृश्चि॥३४॥

अन्नमेवार्वं रुन्थते। मनंसा प्रस्तौति। मन्सोद्गांयति। मनंसा प्रतिं हरति। मनं इव हि प्रजापंतिः। प्रजापंतेराप्त्यैं। देवा वे सूर्पाः। तेषांमिय राज्ञीं। यत्संपराज्ञियां ऋग्भिः स्तुवन्तिं। अस्यामेव प्रतिं तिष्ठन्ति॥३५॥

चतुंर्होतृन् होता व्याचंष्टे। स्तुतमनुंशश्सित् शान्त्यै। अन्तो वा एष युज्ञस्यं। यद्दंशममहंः। एतत्खलु वै देवानां पर्मङ्गृह्यं ब्रह्मं। यचतुंर्होतारः। दश्मेऽह् श्र् श्चतुंर्होतृन्व्याचेष्टे। यज्ञस्यैवान्तंङ्गत्वा। प्रमन्देवानाङ्गृह्यं ब्रह्मावं रुन्धे। तदेव प्रकाशं गमयति॥३६॥

तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानाँङ्गमयित। वार्चं यच्छित। यज्ञस्य धृत्यै। यज्ञमानदेवत्यं वा अहं। भ्रातृव्यदेवत्यां रात्रिः। अहा रात्रिन्थ्यायेत्। भ्रातृंव्यस्यैव तल्लोकं वृंङ्के। यदिवा वार्चं विसृजेत्। अहुर्भातृंव्यायोच्छि १षेत्। यन्नक्तं विसृजेत्। रात्रिं भ्रातृंव्यायोच्छि १षेत्। अधिवृक्षसूर्ये वार्चं विसृंजिति। पृतावंन्तमेवास्में लोकमुच्छि १षित। यावंदादित्यौं ऽस्तमेतिं॥३७॥

पृक्षित्रं तिष्ठन्ति गमयति शि॰पेृत्पश्चं च॥६॥-----[६]

प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत। ताः सृष्टाः समंश्लिष्यन्। ता रूपेणानुप्राविशत्। तस्मांदाहुः। रूपं वै प्रजापंतिरितिं। ता नाम्नाऽनु प्राविशत्। तस्मांदाहुः। नाम् वै प्रजापंतिरितिं। तस्मादप्यांमित्रौ सङ्गत्यं। नाम्ना चेद्धयेते॥३८॥ मित्रमेव भंवतः। प्रजापंतिर्देवासुरानंसृजतः। स इन्द्रमिष् नासृंजतः। तन्देवा अंब्रुवन्। इन्द्रं नो जन्येतिं। स आत्मित्रिन्द्रंमपश्यत्। तमंसृजतः। तित्रृष्टुर्ग्वार्यं भूत्वाऽनु प्राविंशत्। तस्य वर्ज्ञः पश्चद्शो हस्त आपंद्यतः। तेनोदय्यासुरानभ्यंभवत्॥३९॥

य एवं वेदं। अभि भ्रातृंव्यान्भवति। ते देवा असुंरैर्विजित्यं। सुवृगं लोकमांयन्। तेंऽमुष्मिं ह्लोके व्यंक्षुध्यन्। तेंऽब्रुवन्। अमुतः प्रदानं वा उपंजिजीविमेतिं। ते सप्तहोंतारं यज्ञं विधायायास्यम्। आङ्गीर्सं प्राहिंण्वन्। एतेनामुत्रं कल्पयेतिं॥४०॥

तस्य वा इयङ्कृतिः। यदिदङ्किः चं। य एवं वेदं। कल्पंतेऽस्मै। स वा अयं मंनुष्येषु युज्ञः सप्तहोता। अमुत्रं सुद्धो देवेभ्यो हृव्यं वहिति। य एवं वेदं। उपैनं युज्ञो नमिति। सोऽमन्यत। अभि वा इमेंऽस्माल्लोकादमुं लोकं किमष्यन्त इति। स वाचंस्पते हृदिति व्याहंरत्। तस्मात्पुत्रो हृदंयम्। तस्माद्स्माल्लोकाद्मुं लोकन्नाभि कामयन्ते। पुत्रो हि हृदयम्॥४१॥

ह्वयेते अभवत्कल्प्येतीति चुत्वारि च॥७॥—————[७]

देवा वै चतुंरहोतृभिर्य्ज्ञमंतन्वत। ते वि पाप्मना भातृंव्येणाजंयन्त। अभि सुंवर्गं लोकमंजयन्। य एवं विद्वाङ्श्चतुंर्होतृभिर्य्ज्ञन्तंनुते। वि पाप्मना भातृंव्येण जयते। अभि सुंवर्गं लोकं जंयति। षड्ढांत्रा प्रायणीयमा सांदयति। अमुष्मे वै लोकाय षड्ढांता। घ्रन्ति खलु वा एतत्सोमम्। यदंभिषुण्वन्ति॥४२॥

ऋजुधेवैनंममुं लोकं गंमयति। चतुंर्होत्राऽऽतिथ्यम्। यशो वै चतुंर्होता। यशं पृवात्मन्धंत्ते। पश्चंहोत्रा पृशुमुपंसादयति। सुवुग्यों वै पश्चंहोता। यजंमानः पृशुः। यजंमानमेव सुंवृगं लोकं गंमयति। ग्रहानगृहीत्वा सप्तहोतारं जुहोति। इन्द्रियं वै सप्तहोता॥४३॥

इन्द्रियमेवात्मन्धंत्ते। यो वै चतुंर्होतॄननुसव्नन्तुर्पयंति।

तृप्यंति प्रजयां पृशुभिः। उपैन सोमपीथो नंमति। बहिष्प्वमाने दशहोतारं व्याचंक्षीत। माध्यं दिने पर्वमाने चतुरहोतारम्। आर्भवे पर्वमाने पश्चहोतारम्। पितृयज्ञे षङ्कोतारम्। यज्ञायज्ञियंस्य स्तोत्रे सप्तहोतारम्। अनुसवनमेवैना इस्तर्पयति॥४४॥

तृप्यंति प्रजयां पृश्भिः। उपैन सोमपीथो नंमति। देवा वै चतुर्होतृभिः स्त्रमांसत। ऋद्धिपरिमितं यशंस्कामाः। तेऽब्रुवन्। यन्नः प्रथमं यशं ऋच्छात्। सर्वेषात्रुस्तत्स्हास्दितिं। सोम्श्चतुर्होत्रा। अग्निः पश्चंहोत्रा। धाता षड्ढांत्रा॥४५॥

इन्द्रंः सप्तहौत्रा। प्रजापंतिर्दर्शहोत्रा। तेषा्र् सोम्र् राजांनं यशं आर्च्छत्। तन्त्र्यंकामयत। तेनापांत्रामत्। तेनं प्रलायंमचरत्। तन्देवाः प्रैषेः प्रैषंमैच्छन्। तत्प्रैषाणां प्रैषत्वम्। निविद्धिर्न्यवेदयन्। तन्निविदांन्निवित्त्वम्॥४६॥ आप्रीभिराप्नुवन्। तदाप्रीणांमाप्रित्वम्। तमंघ्नन्। तस्य यशो व्यंगृह्णता ते ग्रहां अभवन्। तद्ग्रहांणाङ्ग्रह्त्वम्। यस्यैवं विदुषो ग्रहां गृह्यन्तें। तस्य त्वंव गृहीताः। तेंऽब्रुवन्। यो वै नः श्रेष्ठोऽभूत्॥४७॥

तमंबिधष्म। पुनंरिम १ सुंवामहा इतिं। तञ्छन्दोंभिरसुवन्त। तच्छन्दंसाञ्छन्द्स्त्वम्। साम्रा समानंयन्। तत्साम्नेः सामृत्वम्। उक्थेरुदंस्थापयन्। तदुक्थानांमुक्थृत्वम्। य पुवं वेदं। प्रत्येव तिष्ठति॥४८॥

सर्वमायुरिति। सोमो वै यशः। य एवं विद्वान्त्सोमंमागच्छंति। यशं एवैनंमृच्छति। तस्मांदाहुः। यश्चैवं वेद यश्च न। तावुभौ सोम्मागंच्छतः। सोमो हि यशः। तन्त्वाऽव यशं ऋच्छुतीत्यांहुः। यः सोमे सोमं प्राहेतिं। तस्मात्सोमे सोमः प्रोच्यः। यशं एवैनंमृच्छति॥४९॥

अभिषुण्वन्ति सप्तहीता तर्पयित् षङ्क्षीत्रा निवित्त्वमभूतिष्ठति प्राहेति हे चं॥८॥———[८] इदं वा अग्रे नैव किं च नासीत्। न द्यौरासीत्। न

ड्रंद वा अग्रु नव कि चु नासात्। न धारासात्। न पृथिवी। नान्तरिक्षम्। तदसंदेव सन्मनोऽकुरुत् स्यामिति। तदंतप्यत। तस्मात्तेपानाद्भूमोऽजायत। तद्भूयोऽतप्यत। तस्मौत्तेपानादग्निरंजायत। तद्भयोंऽतप्यत॥५०॥

तस्मांत्तेपानाञ्चोतिंरजायत। तद्भ्योंऽतप्यत। तन्मांत्तेपाना-दर्चिरंजायत। तद्भ्योंऽतप्यत। तस्मांत्तेपानान्मरींचयो-ऽजायन्त। तद्भ्योंऽतप्यत। तस्मांत्तेपानादुंदारा अंजायन्त। तद्भ्योंऽतप्यत। तदभ्रमिंव समंहन्यत। तद्वस्तिमंभिनत्॥५१॥

स संमुद्रोऽभवत्। तस्मौत्समुद्रस्य न पिंबन्ति। प्रजनंनिमव् हि मन्यंन्ते। तस्मौत्पृशोर्जायंमानादापंः पुरस्तौद्यन्ति। तद्दशंहोताऽन्वंसृज्यत। प्रजापंतिर्वे दशंहोता। य एवन्तपंसो वीर्यं विद्वाः स्तप्यंते। भवंत्येव। तद्वा इदमापंः सिललमांसीत्। सोंऽरोदीत्प्रजापंतिः॥५२॥

स कस्मां अज्ञि। यद्यस्या अप्रंतिष्ठाया इतिं। यद्प्स्वंवापंद्यत। सा पृंथिव्यंभवत्। यद्यमृष्ट। तद्न्तिरक्षमभवत् यद्ध्वमुदमृष्ट। सा द्यौरंभवत्। यदरोदीत्। तद्नयों रोदस्त्वम्॥५३॥

य एवं वेदे। नास्यं गृहे रुंदन्ति। एतद्वा एषां लोकानां जन्मं।

य एवमेषां लोकानां जन्म वेदं। नैषु लोकेष्वार्तिमार्च्छंति। स इमां प्रतिष्ठामंविन्दता स इमां प्रतिष्ठां वित्वाऽकांमयत् प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यता सौंऽन्तर्वानभवत्। स जघनादसुंरानसृजत॥५४॥

तेभ्यों मृन्मये पात्रेऽत्रंमदुहत्। याऽस्य सा तुनूरासींत्। तामपाहत। सा तिमस्राऽभवत्। सोकामयत् प्रजायेयेतिं। स तपोऽतप्यत। सौन्तर्वानभवत्। स प्रजननादेव प्रजा अंसृजत। तस्मादिमा भूयिष्ठाः। प्रजननाद्धोना असृंजत॥५५॥

ताभ्यों दारुमये पात्रे पयोंऽदुहत्। याऽस्य सा तुनूरासींत्। तामपाहत। सा जोत्स्नांऽभवत्। सोंऽकामयत् प्रजांयेयेतिं। स तपोंऽतप्यत। सोंऽन्तर्वानभवत्। स उंपपक्षाभ्यांमेवर्तूनंसृजत। तेभ्यों रज्ते पात्रें घृतमंदुहत्। याऽस्य सा तुनूरासींत्॥५६॥

तामपाहत। सोंऽहोरात्रयोः सुन्धिरंभवत्। सोंऽकामयत्

प्रजांयेयेतिं। स तपोंऽतप्यत। सौंऽन्तर्वानभवत्। स मुखाँदेवानंसृजत। तेभ्यो हरिंते पात्रे सोमंमदुहत्। याऽस्य सा तनूरासींत्। तामपांहत। तदहंरभवत्॥५७॥ एते वै प्रजापंतेर्दोहाः। य एवं वेदं। दुह एव प्रजाः। दिवा वै नों ऽभूदितिं। तद्देवानां न्देवत्वम्। य एवन्देवानां न्देवत्वं वेदं। देववानेव भवति। एतद्वा अहोरात्राणां जन्मं। य एवमहोरात्राणां जन्म वेदं। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छंति॥५८॥ असतोऽधि मनोंऽसृज्यत। मनंः प्रजापंतिमसृजत। प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत। तद्वा इदं मनस्येव पंरमं प्रतिष्ठितम्। यदिदङ्किं चं। तदेतच्छ्वीवस्यसन्नाम ब्रह्मी। व्युच्छन्तीं व्युच्छन्त्यस्मै वस्यंसीवस्यसी व्युंच्छति। प्रजांयते प्रजयां पश्भिः। प्र पंरमेष्ठिनो मात्रांमाप्नोति। य एवं वेदं॥५९॥

अग्निरंजायत् तद्भ्योंऽतप्यताभिनदरोदीत्प्रजापंतीरोद्दस्त्वमंसृज्तासृंजत घृतमंदुह् द्याऽस्य सा तुनूरासीदहंरभवदच्छिति वेदं (इदं धूमोंंऽग्निज्योंतिंर्रचिमरींचय उदारास्तद्श्रश् स ज्यनात्सा तिमंस्रा स प्रजनंनात्सा जोत्स्रा स उंपपुक्षाभ्याश् सोंऽहोरात्रयोंः सुन्धिः स मुखात्तदहंदेंववांन्मृन्मयें दारुमयें

वेदं॥६१॥

प्रजापितिरिन्द्रंमसृजतानुजावरन्देवानांम्। तं प्राहिणोत्। परेहि। एतेषांन्देवानामधिपितिरेधीति। तन्देवा अंब्रुवन्। कस्त्वमिसं। वयं वै त्वच्छ्रेया रेसः स्मृ इति। सोंऽब्रवीत्। कस्त्वमिसं वयं वै त्वच्छ्रेया रेसः स्मृ इति। सोंऽब्रवीत्। कस्त्वमिसं वयं वै त्वच्छ्रेया रेसः स्मृ इति मा देवा अंवोचं निति। अथ वा इदन्तर्हि प्रजापेतो हरं आसीत्॥६०॥ यद्स्मिन्नांदित्ये। तदेनमब्रवीत्। एतन्मे प्रयंच्छ। अथाहमेतेषांन्देवानामधिपितभिविष्यामीति। कोऽहः स्यामित्यंब्रवीत्। एतत्प्रदायेति। एतत्स्या इत्यंब्रवीत्।

विदुरेन्न्नाम्नां। तदंस्मे रुकां कृत्वा प्रत्यंमुश्चत्। ततो वा इन्द्रों देवानामधिपतिरभवत्। य एवं वेदं। अधिपतिरेव संमानानां भवति। सोऽमन्यत। किङ्किं वा अंकर्मितिं। स चन्द्रं म आह्रेति प्रालंपत्। तच्चन्द्रमंसश्चन्द्रम्स्त्वम्। य एवं वेदं॥६२॥

यदेतद्ववीषीतिं। को ह वै नामं प्रजापितिः। य एवं

चन्द्रवांनेव भेवति। तन्देवा अंब्रुवन्। सुवीर्यो मर्या यथां गोपायत् इतिं। तत्सूर्यंस्य सूर्यत्वम्। य एवं वेदं। नैनंन्दभ्नोति। कश्च नास्मिन्वा इदिमेन्द्रियं प्रत्यंस्थादितिं। तदिन्द्रंस्येन्द्रत्वम्। य एवं वेदं। इन्द्रियाव्यंव भेवति॥६३॥

अयं वा इदं पर्मोऽभूदितिं। तत्परमेष्ठिनः परमेष्ठित्वम्। य एवं वेदं। प्रमामेव काष्ठां गच्छति। तन्देवाः संमन्तं पर्यविशन्। वसंवः पुरस्तात्। रुद्रा दक्षिणतः। आदित्याः पश्चात्। विश्वे देवा उत्तरतः। अङ्गिरसः प्रत्यश्चम्॥६४॥

साध्याः पराश्चम्। य एवं वेदं। उपैन समानाः संविशन्ति। स प्रजापंतिरेव भूत्वा प्रजा आवंयत्। ता अंस्मै नातिष्ठन्तान्नाद्यांय। ता मुखं पुरस्तात्पश्यंन्तीः। दक्षिणतः पर्यायन्। स दक्षिणतः पर्यवर्तयत। ता मुखं पुरस्तात्पश्यंन्तीः। पुरस्तात्पश्यंन्तीः। मुखंन्दक्षिणतः॥६५॥

पृश्चात्पर्यायन्। स पृश्चात्पर्यवर्तयत। ता मुखं

पुरस्तात्पश्यंन्तीः। मुखंन्दक्षिणतः। मुखं पृश्चात्। उत्तर्तः पर्यायन्। स उत्तर्तः पर्यवर्तयत। ता मुखं पुरस्तात्पश्यंन्तीः। मुखंन्दिष्खिणतः। मुखं पृश्चात्॥६६॥

मुखंमुत्तर्तः। ऊर्ध्वा उदांयन्। स उपरिष्टान्त्रंवर्तयत। ताः सर्वतोमुखो भूत्वाऽऽवंयत्। ततो वै तस्मैं प्रजा अतिष्ठन्तान्नाद्यांय। य एवं विद्वान्परि च वर्तयंते नि चं। प्रजापंतिरेव भूत्वा प्रजा अंति। तिष्ठंन्तेऽस्मै प्रजा अन्नाद्यांय। अन्नाद एव भवंति॥६७॥

आसीद्वेदं चन्द्रमुस्त्वं य एवं वेदैन्द्रियाव्येव भविति प्रत्यश्चं मुर्खन्दक्षिणतो मुर्खं पृश्चान्नवं च॥१०॥ [१०]

प्रजापंतिरकामयत बहोर्भूयांन्तस्यामिति। स एतं देहोतारमपश्यत्। तं प्रायुंङ्कः। तस्य प्रयुंक्ति बहोर्भूयांनभवत्। यः कामयेत बहोर्भूयांन्तस्यामिति। स दशहोतारं प्रयुंजीत। बहोरेव भूयांन्भवति। सोऽकामयत वीरो म् आजांयेतेति। स दशहोतुश्चतुंरहोतारं निरंमिमीत। तं प्रायुंङ्कः॥६८॥

तस्य प्रयुक्तीन्द्रोऽजायत। यः कामयेत वीरो म् आजांयेतेति। स चतुंर्होतारं प्रयुंश्चीत। आऽस्यं वीरो जांयते। सोऽकामयत पशुमान्त्स्यामितिं। स चतुंर्होतुः पश्चंहोतारं निरंमिमीत। तं प्रायुंङ्का तस्य प्रयुंक्ति पशुमानंभवत्। यः कामयेत पशुमान्त्स्यामितिं। स पश्चंहोतारं प्रयुंश्चीत॥६९॥

प्शुमानेव भंवति। सोंऽकामयत्त्वों मे कल्पेर्न्नितिं। स पश्चेहोतुः षड्ढोतारं निरंमिमीत। तं प्रायुंङ्कः। तस्य प्रयुंत्त्यृतवोंऽस्मा अकल्पन्त। यः कामयेत्त्वों मे कल्पेर्न्नितिं। स षड्ढोतारं प्रयुंजीत। कल्पंन्तेऽस्मा ऋतवंः। सोंऽकामयत सोम्पः सोमयाजी स्याम्। आ में सोम्पः सोमयाजी जांयेतेतिं॥७०॥

स षड्ढोतुः सप्तहोतार् निरंमिमीत। तं प्रायुंङ्कः। तस्य प्रयुंक्ति सोम्पः सोमयाज्यंभवत्। आऽस्यं सोम्पः सोमयाज्यंजायत। यः कामयेत सोम्पः सोमयाजी स्याम्। आ में सोम्पः सोमयाजी जांयेतेति। स सप्तहोतार् प्रयुंश्चीत। सोम्प एव सोमयाजी भंवति। आऽस्यं सोम्पः सोमयाजी जांयते। स वा एष पृशुः पंश्चधा प्रतितिष्ठति॥७१॥

पद्भिर्मुखेन। ते देवाः प्रशून् वित्वा। सुवर्गं लोकमांयन्। तेंऽमुष्मिं लोके व्यक्षुध्यन्। तेंंऽब्रुवन्। अमुतः प्रदानं वा उपंजिजीविमेतिं। ते स्प्तहोतारं युज्ञं विधायायास्यम्। आङ्गीर्सं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्रं कल्पयेतिं। तस्य वा इयङ्कृतिः॥७२॥

यदिदङ्किं चं। य एवं वेदं। कल्पंतेऽस्मै। स वा अयं मंनुष्यंषु यज्ञः सप्तहांता। अमुत्रं सुद्धो देवेभ्यां हृव्यं वंहित। य एवं वेदं। उपैनं यज्ञो नंमित। यो वै चतुंरहोतृणान्निदानं वेदं। निदानंवान्भवित। अग्निहोत्रं वै दशहोतुर्निदानम्। दुरशपूर्णमासौ चतुंरहोतुः। चातुर्मास्यानि पश्चंहोतुः। पृशुबन्धष्यङ्कोतुः। सौम्यौऽध्वरः सप्तहोतुः। एतद्वै चतुंरहोतृणान्निदानम्। य एवं वेदं। निदानंवान्भवित॥७३॥

अमिमीत् तं प्रायुंङ्क पश्चंहोतार् प्र युंक्षीत जायेतेतिं तिष्ठति क्रृप्तिर्दश्चंहोतुर्निदान स्मप्त चं॥११॥ [११]

प्रजापंतिरकामयत प्रजाः सृंज्येति प्रजापंतिरकामयत दर्शपूर्णमासौ सृंज्येति प्रजापंतिरकामयत् प्रजायेयेति स तपः स त्रिवृतं प्रजापंतिरकामयत् दर्शहोतार् तेनं दश्धाऽऽत्मानं देवा व वर्रणमन्तो व प्रजापंतिरकामयत सृष्टाः समंश्लिष्यन्देवा व चतुंर्होत्भिरिदं वा अग्रे प्रजापंतिरन्द्रं प्रजापंतिरकामयत बहोर्भूयानेकांदश॥११॥ प्रजापंतिस्तद्गहंस्य प्रजापंतिरकामयतानयेवैन्तस्य वा इयं क्रृष्तिस्तस्मात्तेपानाज्योतिर्यदस्मिन्नांदि स पङ्कोतः स्प्रहोतारित्रस्तितः॥७३॥

प्रजापंतिरकामयत निदानंवान्भवति॥

हरिंः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके तृतीयः प्रपाठकः॥

ब्रह्मवादिनों वदन्ति। किञ्चतुंर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वमितिं। यदेवैषु चंतुर्धा होतांरः। तेन् चतुंर्होतारः। तस्माचतुंर्होतार उच्यन्ते। तचतुर्रहोतृणाञ्चतुर्होतृत्वम्। सोमो वै चतुंर्होता। अग्निः पञ्चहोता। धाता षड्ढोता। इन्द्रेः सप्तहोता॥१॥

प्रजापंतिर्दशंहोता। य एवश्चतुंरहोतृणामृद्धिं वेदे। ऋध्नोत्येव। य एषामेवं बन्धुतां वेदे। बन्धुंमान्भवति। य एषामेवं क्रुप्तिं वेदे। कल्पतेऽस्मै। य एषामेवमायतेनं वेदे। आयत्नवान्भवति। य एषामेवं प्रतिष्ठां वेदे॥२॥

प्रत्येव तिष्ठति। ब्रह्मवादिनों वदन्ति। दशंहोता चतुंर्होता। पश्चंहोता षड्ढांता सप्तहोंता। अथ कस्माचतुंर्होतार उच्यन्त इतिं। इन्द्रो वै चतुंर्होता। इन्द्रः खलु वै श्रेष्ठों देवतांनामुप्देशंनात्। य प्विमिन्द्रः श्रेष्ठं देवतांनामुप्देशंनाद्वेदं। विसंष्ठः समानानां भवति। तस्माच्छ्रेष्ठंमायन्तं प्रथमेनैवानं बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवांसादितिं। कीर्तिरंस्य पूर्वाऽऽगंच्छति जनतांमायतः। अथों एनं प्रथमेनैवानं बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवांसादितिं॥३॥

सुप्तहोंता प्रतिष्ठां वेदं बुध्यन्ते पद्माशा [१]

दक्षिणां प्रतिग्रहीष्यन्त्स्प्तदंशकृत्वोऽपाँन्यात्। आत्मानंमेव सिमंन्धे। तेजंसे वीर्याय। अथौं प्रजापंतिरेवैनां भूत्वा प्रतिं गृह्णाति। आत्मनोऽनाँत्यै। यद्येन्मार्त्विज्याद्वृत १ सन्तंत्रिरहरेरन्। आग्नींध्रे जुहुयाद्दशंहोतारम्। चतुर्गृहीतेनाज्येन पुरस्ताँत्प्रत्यिङ्गिष्ठन्। प्रतिलोमं विग्राहम्॥४॥

प्राणानेवास्योपं दासयित। यद्येनं पुनंरुप् शिक्षेयुः। आग्नींध्र एव जुंहुयाद्दशंहोतारम्। चतुर्गृहीतेनाज्येन। पश्चात्प्राङासीनः। अनुलोममिवश्राहम्। प्राणानेवास्मैं कल्पयित। प्रायंश्चित्ती वाग्घोतेत्यृतुमुखऋतुमुखे जुहोति। ऋतूनेवास्मैं कल्पयित। कल्पंन्तेऽस्मा ऋतवंः॥५॥ कृप्ता अस्मा ऋतव आयंन्ति। षड्ढांता वै भूत्वा प्रजापंतिरिदश् सर्वमसृजता स मनोऽसृजता मन्सोऽधिं गायत्रीमंसृजता तद्गांयत्रीं यशं आर्च्छत्। तामाऽलंभता गायत्रिया अधि छन्दाईस्यसृजता छन्दोभ्योऽधि साम। तत्साम यशं आर्च्छत्। तदाऽलंभत॥६॥

साम्रोऽधि यजू रेष्यसृजत। यजुर्भ्योऽधि विष्णुम्। तिद्वष्णुं यशं आर्च्छत्। तमाऽलंभत। विष्णोरध्योषंधीरसृजत। ओषंधीभ्योऽधि सोमम्। तत्सोम् यशं आर्च्छत्। तमाऽलंभत। सोमादधि पृशूनंसृजत। पृशुभ्योऽधीन्द्रम्॥७॥

तिदन्द्रं यशं आर्च्छत्। तदंनुन्नाति प्राच्यंवत। इन्द्रं इव यश्स्वी भंवति। य एवं वेदं। नैनं यशोऽति प्रच्यंवते। यद्वा इदङ्किं चं। तत्सर्वमुत्तान एवाङ्गीर्सः प्रत्यंगृह्णात्। तदंनं प्रतिगृहीतन्नाहिनत्। यत्किं चं प्रतिगृह्णीयात्। तत्सर्वमृत्तानस्त्वौङ्गीर्सः प्रतिगृह्णात्वित्येव प्रतिगृह्णीयात्। इयं वा उत्तान आङ्गीर्सः। अनयैवैन्त्प्रतिं गृह्णाति। नैनर् हिनस्ति। बुर्हिषा प्रतीयाद्गां वाऽश्वं वा। एतद्वे पंशूनां प्रियं धामं। प्रियेणैवैनं धाम्ना प्रत्येति॥८॥

विम्राहंमृतव्स्तदाऽलंभृतेन्द्रं गृह्णीयाथ्यद्वं॥२॥------[२]

यो वा अविद्वान्निवृत्तयंते। विशीर्षा सपौप्माऽमुिष्मं हो के भंवति। अथ यो विद्वान्निवृत्तयंते। सशीर्षा विपौप्माऽमुिष्मं हो के भंवति। देवता वै सप्त पृष्टिकामा न्यंवर्तयन्त। अग्निश्चं पृथिवी चं। वायुश्चान्तिरक्षं च। आदित्यश्च द्यौश्चं चन्द्रमाः। अग्निर्म्यवर्तयत। स साहस्रमंपुष्यत्॥९॥

पृथिवी न्यंवर्तयत। सौषंधीभिवंनस्पतिंभिरपुष्यत्। वायुर्न्यंवर्तयत। स मरींचीभिरपुष्यत्। अन्तरिंक्षन्न्यंवर्तयत। तद्वयोभिरपुष्यत्। आदित्यो न्यंवर्तयत। स र्श्मिभिरपुष्यत्। द्यौर्न्यंवर्तयत। सा नक्षंत्रैरपुष्यत्। चन्द्रमा न्यंवर्तयत। सौंऽहोरात्रैरंधमासेमांसैर्ऋतुभिः संवत्सरेणांपुष्यत्। तान्योषांनपुष्यति। याङ्स्तेऽपुष्यन्। य एवं विद्वान्नि चं वर्तयंते परिं च॥१०॥

अपुष्यत्रक्षंत्रैरपुष्यत्पर्ञं च॥३॥••••••••[३]

तस्य वा अग्नेर्हिरंण्यं प्रतिजग्रहुषंः। अर्धिमिन्द्रियस्यापाँकामत्। तदेतेनेव प्रत्यंगृह्णात्। तेन् वे सौंऽर्धिमिन्द्रियस्यात्मन्नुपार्धत्त। अर्धिमिन्द्रियस्यात्मन्नुपार्धत्ते। य एवं विद्वान् हिरंण्यं प्रतिगृह्णातिं। अथ् योऽविद्वान्प्रति गृह्णातिं। अर्धमंस्येन्द्रियस्याप् कामित। तस्य वे सोमंस्य वासंः प्रतिजग्रहुषंः। तृतींयमिन्द्रियस्यापाँकामत्॥११॥

तदेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स तृतींयिमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधंत्त। तृतींयिमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधंत्ते। य एवं विद्वान् वासंः प्रतिगृह्णाति। अथ् योऽविंद्वान्प्रति गृह्णातिं। तृतींयमस्येन्द्रियस्या कामित। तस्य वै रुद्रस्य गां प्रंतिजग्रहुषंः। चतुर्थिमेन्द्रियस्यापा तामेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स चंतुर्थिमेन्द्रियस्यात्मन्नुपाधंत्त॥ चतुर्थिमेन्द्रियस्यात्मन्नुपाधंत्त। य एवं विद्वान्गां प्रंतिगृह्णातिं। अथ् योऽविंद्वान्प्रतिगृह्णातिं। चतुर्थमंस्येन्द्रियस्यापं कामित। तस्य वे वर्रणस्यार्थं प्रतिजग्रहुषंः। पश्चमिनद्रियस्यापान्नामत्। तमेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स

पंश्चमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधंत्त। पृश्चमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधंत्ते। य एवं विद्वानश्वं प्रतिगृह्णातिं॥१३॥

अथ् योऽविद्वान्प्रतिगृह्णातिं। पुश्रममंस्येन्द्रियस्यापं क्रामित। तस्य वै प्रजापंतेः पुरुषं प्रतिजग्रहुषंः। षष्ठिमिन्द्रियस्यापाँकामत्। तमेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स षष्ठिमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधंत्त। षष्ठिमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधंते। य एवं विद्वान्पुरुषं प्रतिगृह्णातिं। अथ् योऽविद्वान्प्रतिगृह्णातिं। षष्ठमंस्येन्द्रियस्यापं क्रामित॥१४॥

तस्य वै मनोस्तर्ल्पं प्रतिजग्रहुषंः। सप्तमिन्द्रियस्यापाँकामत्। तमेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन वै स संप्तमिनिद्रियस्यात्मत्रुपाधंत्त। सप्तमिनिद्रियस्यात्मत्रुपाधंत्ते। य एवं विद्वाङ्स्तर्ल्पं प्रति गृह्णातिं। अथ् योऽविद्वान्प्रति गृह्णातिं। सप्तममंस्येन्द्रियस्यापं कामित। तस्य वा उत्तानस्याङ्गीर्सस्याप्राणत्प्रतिजग्रहुषंः। अष्टमिनिद्रयस्यापाँकामत्॥१५॥

तदेतेनैव प्रत्यंगृह्णात्। तेन् वै सोंऽष्ट्रमिनिद्रयस्यात्मन्नुपाधंत्त।

अष्टमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधिते। य एवं विद्वानप्राणतप्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वानप्रतिगृह्णाति। अष्टममंस्येन्द्रियस्यापं क्रामित। यद्वा इदङ्किं चं। तत्सर्वमृत्तान एवाङ्गीर्सः प्रत्यंगृह्णात्। तदेनं प्रतिगृहीत्न्नाहिनत्। यत्किं चं प्रतिगृह्णीयात्। तत्सर्वमृत्तानस्त्वाङ्गीर्सः प्रतिगृह्णात्वत्येव प्रतिगृह्णीयात्। इयं वा उत्तान आङ्गीर्सः। अनयैवैनृत्प्रतिं गृह्णाति। नैन रे हिनस्ति॥१६॥

तृतीयमिन्द्रियस्यापाँकामचतुर्थिमिन्द्रियस्यात्मत्रुपाधृतार्श्वं प्रतिगृह्णातिं पृष्ठमस्येन्द्रियस्यापंकामत्यष्ट्मिमिन्द्रियस्यापाँका च (तस्य वा अग्नेर्हिरंण्य्ः सोमस्य वास्ततदेतेनं रुद्रस्य गान्तामेतेन वर्रुणस्यार्श्वं प्रजापंतेः पुरुषं मनोस्तल्पुन्तमेतेनौत्तानस्य तदेतेनाप्राण्द्यद्वै। अर्थं तृतीयमष्टमं तचेतुर्थं तां पश्चमः पृष्ठः संप्तमन्तम्। तदेतेन द्वे तामेतेनैकं तमेतेन त्रीणि तदेतेनैकम्॥॥॥४॥————[४]

ब्रह्मवादिनों वदन्ति। यद्दशंहोतारः स्त्रमासंत। केन् ते गृहपंतिनाऽऽर्भ्रुवन्। केनं प्रजा अंसृजन्तेतिं। प्रजापंतिना वै ते गृहपंतिनाऽऽर्भ्रुवन्। तेनं प्रजा अंसृजन्त। यचतुंर्होतारः स्त्रमासंत। केन् ते गृहपंतिनाऽऽर्भ्रुवन्। केनौषंधीरसृजन्तेतिं। सोमेन् वै ते गृहपंतिनाऽऽर्भ्रुवन्॥१७॥ तेनौषंधीरसृजन्त। यत्पश्चंहोतारः सृत्रमासंत। केन् ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्। केनैभ्यो लोकभ्योऽसुंरान्प्राणुंदन्त। केनैषां पृशूनंवृञ्जतेतिं। अग्निना वै ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्। तेनैभ्यो लोकभ्योऽसुंरान्प्राणुंदन्त। तेनैषां पृशूनंवृञ्जत। यथ्यङ्कोतारः सत्रमासंत। केन ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्॥१८॥

केन्तूनंकल्पयन्तेतिं। धात्रा वै ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्। तेन्तूनंकल्पयन्त। यत्सप्तहोतारः सत्रमासंत। केन् ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्। केन् सुवंरायन्। केन्माँ श्लोकान्त्समंतन्वित्रिं अर्यम्णा वै ते गृहपंतिनाऽऽर्ध्रुवन्। तेन् सुवंरायन्। तेनेमाँ श्लोकान्त्समंतन्वित्रितिं॥१९॥

पृते वै देवा गृहपंतयः। तान् य पृवं विद्वान्। अप्यन्यस्यं गार्हपते दीक्षते। अवान्तरमेव स्त्रिणांमृभ्नोति। यो वा अर्यमणं वेदं। दानंकामा अस्मै प्रजा भंवन्ति। यज्ञो वा अर्यमा। आर्यावस्तिरिति वै तमांहुर्यं प्रशक्तंनित। आर्यावस्तिर्भवति। य पृवं वेदं॥२०॥ यद्वा इदिङ्कें चं। तत्सर्वं चतुंरहोतारः। चतुंरहोतृभ्योऽिधं यज्ञो निर्मितः। स य एवं विद्वान् विवदेत। अहमेव भूयों वेद। यश्चतुंरहोतृन् वेदेतिं। स ह्यंव भूयो वेदं। यश्चतुंरहोतृन् वेदं। यो वै चतुंरहोतृणा् होतृन् वेदं। सर्वांसु प्रजास्वन्नंमत्ति॥२१॥

सर्वा दिशोऽभि जंयति। प्रजापंतिर्वे दशंहोतृणा् होतां। सोम्श्रतुंरहोतृणा् होतां। अग्निः पश्चहोतृणा् होतां। धाता षड्ढांतृणा् होतां। अर्यमा सप्तहोतृणा् होतां। पुते वै चतुंरहोतृणा् होतांरः। तान् य पुवं वेदं। सर्वासु प्रजास्वन्नंमत्ति। सर्वा दिशोऽभि जंयति॥२२॥

आर्धुवृत्रार्धुवृत्रित्येवं वेदाँत्ति सर्वा दिशोऽभि जंयति (वै तेनं सुत्रङ्कृतं ॥)॥५॥———[५]

प्रजापंतिः प्रजाः सृष्ट्वा व्यंस्रश्सत। स हृदंयं भूतोंऽशयत्। आत्मन् हा ३ इत्यह्वंयत्। आपः प्रत्यंश्रण्वन्। ता अंग्निह्येत्रेणेव यंज्ञऋतुनोपं पूर्यावंतन्त। ताः कुसिन्धमुपौहन्। तस्मादिग्निह्येत्रस्यं यज्ञऋतोः। एकं यज्ञऋतोः॥२४॥

ऋत्विक्। चृतुष्कृत्वोऽह्वंयत्। अग्निर्वायुरांदित्यश्चन्द्रमाः॥२३॥ ते प्रत्यंशृण्वन्। ते दंर्शपूर्णमासाभ्यांमेव यंज्ञऋतुनोपं पूर्यावर्तन्त। त उपौह इश्चत्वार्यङ्गांनि। तस्मांदर्शपूर्णमासयोंर्यज्ञ चत्वारं ऋत्विजाः। पुश्चकृत्वोऽह्वंयत्। पुशवः प्रत्यंशृण्वन्। ते चातुर्मास्येरेव यंज्ञऋतुनोपं पूर्यावर्तन्त। त उपौहुं लोमं छवीं मारसमस्थिं मञ्जानम्। तस्मांचातुर्मास्यानां

पश्चर्त्विजः। षृद्धृत्वोऽह्वंयत्। ऋतवः प्रत्यंशृण्वन्। ते पंशुबन्धेनैव यंज्ञऋतुनोपंपूर्यावंर्तन्त। त उपौहुन्त्स्तनांवाण्डौ शिश्ञमवाश्चं प्राणम्। तस्मात्पशुबन्धस्यं यज्ञऋतोः। षड्विजः। स्माकृत्वोऽह्वंयत्। होत्राः प्रत्यंशृण्वन्। ताः सौम्येनैवाध्वरेणं यज्ञऋतुनोपंपूर्यावंर्तन्त॥२५॥

ता उपौहन्त्सप्त शीर्षण्यांन्प्राणान्। तस्मांत्सौम्यस्यांध्वरस्यं यज्ञऋतोः। सप्त होत्राः प्राचीर्वषंद्भुवन्ति। दशकुत्वोऽह्वयत्। तपः प्रत्यंश्रणोत्। तत्कर्मणैव संवत्सरेण सर्वैयंज्ञऋतुभिरुपं पूर्यावंतित। तत्सर्वमात्मानमपंरिवर्गमुपौहत्। तस्मौत्संवत्स्रे सर्वे यज्ञकृतवोऽवंरुध्यन्ते। तस्माद्दशंहोता चतुंर्होता। पश्चंहोता षङ्कोता सप्तहोता। एकहोत्रे बिलिश हंरन्ति। हर्रन्त्यस्मै प्रजा बिलिम्। ऐन्मप्रंतिख्यातं गच्छति। य एवं वेदं॥२६॥

पुजापंतिः पुरुषमसृजत। सौंऽग्निरंष्नवीत्। ममायमन्नम्स्तिति। सोंऽबिभेत्। सर्वं वे माऽयं प्र धंक्ष्यतीति। स पृताङ्श्चतुंरहोतॄनात्मस्परंणानपश्यत्। तानंजुहोत्। तैर्वे स आत्मानंमस्पृणोत्। यदंग्निहोत्रं जुहोति। एकंहोतारमेव तद्यंज्ञकतुमांग्नोत्यग्निहोत्रम्॥२७॥

कुसिंन्धश्चात्मनेः स्पृणोतिं। आदित्यस्यं च सांयुज्यं गच्छति। चतुरुन्नयति। चतुर्होतारमेव तद्यंज्ञकृतुमाँप्नोति दर्शपूर्णमासौ। चत्वारिं चात्मनोऽङ्गांनि स्पृणोतिं। आदित्यस्यं च सायुंज्यं गच्छति। चतुरुन्नयति। समित्पंश्चमी। पश्चहोतारमेव तद्यंज्ञकृतुमाँप्नोति चातुर्मास्यानिं।

लोमं छवीं मारसमस्थिं मज्जानम्॥२८॥

तानि चात्मनेः स्पृणोति। आदित्यस्यं च सायुंज्यं गच्छति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति। षड्ढोतारमेव तद्यंज्ञऋतुमाप्नोति पशुबन्धम्। स्तनावाण्डौ शिश्ञमवाश्चं प्राणम्। तानि चात्मनेः स्पृणोति। आदित्यस्यं च सायुंज्यं गच्छति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोति॥२९॥

स्मित्संप्तमी। स्प्तहोतारमेव तद्यंज्ञकृतुमाँप्रोति सौम्यमंध्वरम्। स्प्त चात्मनंः शीर्षण्याँन्प्राणान्तस्पृणोतिं। आदित्यस्यं च् सायुंज्यं गच्छति। चतुरुन्नयति। द्विर्जुहोतिं। द्विर्निमाँष्टिं। द्विः प्राश्ञांति। दशंहोतारमेव तद्यंज्ञकृतुमाँप्रोति संवत्स्रम्। सर्वं चात्मान्मपंरिवर्गं स्पृणोतिं। आदित्यस्यं च् सायुंज्यं गच्छति॥३०॥

अग्निहोत्रं मुञ्जानुन्द्विर्जुहोत्यपंरिवर्गः स्पृणोत्येकं च॥७॥—————[७]

प्रजापंतिरकामयत् प्र जांयेयेतिं। स तपोंऽतप्यत। सौंऽन्तर्वानभवत्। स हरिंतः श्यावोंऽभवत्। तस्मात्स्र्यंन्तर्वन्नी। हरिणी स्ती श्यावा भंवति। स विजायंमानो गर्भेणाताम्यत्। स तान्तः कृष्णः श्यावोऽभवत्। तस्मौत्तान्तः कृष्णः श्यावो भंवति। तस्यास्रेवाजीवत्॥३१॥

तेनासुनाऽसुंरानसृजत। तदसुंराणामसुर्त्वम्। य एवमसुंराणामसुर्त्वं वेदं। असुंमानेव भंवति। नैन्मसुंर्जहाति। सोऽसुंरान्त्सृष्ट्वा पितेवांमन्यत। तदनुं पितृनंसृजत। तत्पितृणां पितृत्वम्। य एवं पितृणां पितृत्वं वेदं। पितेवैव स्वानां भवति॥३२॥

यन्त्यंस्य पितरो हवम्। स पितॄन्त्सृष्ट्वाऽऽमंनस्यत्। तदनुं मनुष्यांनसृजत। तन्मंनुष्यांणां मनुष्यत्वम्। य एवं मनुष्यांणां मनुष्यत्वं वेदं। मनुस्त्येव भंवति। नैनं मनुर्जहाति। तस्में मनुष्यांन्त्ससृजानायं। दिवां देवत्राऽभंवत्। तदनुं देवानंसृजत। तद्देवानांन्देवत्वम्। य एवन्देवानांन्देवत्वं वेदं। दिवां हैवास्यं देवत्रा भंवति। तानि वा एतानिं चत्वार्यम्भाः सि। देवा मनुष्याः पितरोऽसुंराः। तेषु सर्वेष्वम्भो नर्भ इव भवति। य एवं वेदं॥३३॥
अजीवत्स्वानं भवति देवानंस्जत सुप्त चं॥८॥————[८]

ब्रह्मवादिनों वदन्ति। यो वा इमं विद्यात्। यतोऽयं पर्वते। यदंभि पर्वते। यदंभि सम्पर्वते। सर्वमायुरियात्। न पुराऽऽयुंषः प्र मीयेत। पृशुमान्त्स्यात्। विन्देतं प्रजाम्। यो वा इमं वेदं॥३४॥

यतोऽयं पवंते। यदंभि पवंते। यदंभि सम्पवंते। सर्वमायुरिति। न पुराऽऽयुंषः प्र मीयते। पृशुमान्भविति। विन्दते प्रजाम्। अन्धः पंवते। अपोंऽभि पंवते। अपोंऽभि सम्पंवते॥३५॥

अस्याः पंवते। इमाम्भि पंवते। इमाम्भि सम्पंवते। अग्नेः पंवते। अग्निम्भि पंवते। अग्निम्भि सं पंवते। अन्तरिक्षात्पवते। अन्तरिक्षम्भि पंवते। अन्तरिक्षम्भि सं पंवते। आदित्यात्पंवते॥३६॥

आदित्यम्भि पंवते। आदित्यम्भि सं पंवते। द्योः पंवते।

दिवंम्भि पंवते। दिवंम्भि सं पंवते। दिग्भ्यः पंवते। दिशोऽभि पंवते। दिशोऽभि सम्पंवते। स यत्पुरस्ताद्वाति। प्राण एव भूत्वा पुरस्ताद्वाति॥३७॥

तस्मौत्पुरस्ताद्वान्तम्। सर्वां प्रजाः प्रतिं नन्दन्ति। प्राणो हि प्रियः प्रजानाम्। प्राण इंव प्रियः प्रजानां भवति। य एवं वेदं। स वा एष प्राण एव। अथ् यद्देक्षिणतो वार्ति। मात्रिश्वेव भूत्वा देक्षिणतो वांति। तस्मौद्दक्षिणतो वान्तं विद्यात्। सर्वा दिश आ वांति॥३८॥

सर्वा दिशोऽनु वि वांति। सर्वा दिशोऽनु सं वातीति। स वा एष मात्रिश्वेव। अथ यत्पश्चाद्वाति। पर्वमान एव भूत्वा पृश्चाद्वांति। पूतमंस्मा आहंरन्ति। पूतमुपंहरन्ति। पूतमंश्ञाति। य एवं वेदं। स वा एष पर्वमान एव॥३९॥

अथ यदुंत्तर्तो वाति। स्वितेव भूत्त्वोत्तंर्तो वांति। स्वितेव स्वानां भवति। य एवं वेदं। स वा एष संवितेव। ते य एनं पुरस्तांदायन्तंमुप्वदंन्ति। य एवास्यं पुरस्तांत्पाप्मानंः। ता इस्ते ऽपं घ्रन्ति। पुरस्तादितंरान्याप्मनंः सचन्ते। अथ य एनन्दक्षिणत आयन्तंमुपवदंन्ति॥४०॥

य एवास्यं दक्षिणतः पाप्मानः। ता इस्ते ऽपं घ्रन्ति। दक्षिणत इतरान्पाप्मनः सचन्ते। अथ य एनं पश्चादायन्तंमुप वदंन्ति। य एवास्यं पश्चात्पाप्मानंः। ताङ्स्तेऽपं घ्रन्ति। पश्चादितंरान्पाप्मनंः सचन्ते। अथ य एनमुत्तरत आयन्तंमुप वदंन्ति। य एवास्यौत्तरतः पाप्मानंः। ताङ्स्तेऽपं घ्रन्ति॥४१॥ उत्तरत इतरान्पाप्मनंः सचन्ते। तस्मदिवं विद्वान्। वीवं नृत्येत्। प्रेवं चलेत्। व्यस्येवाक्ष्यौ भाषित। मण्टयेदिव। ऋाथयेदिव। शृङ्गायेतेव। उत मोपं वदेयुः। उत मे पाप्मानमपं हन्युरितिं। स यान्दिशर्ं सुनिमेष्यन्तस्यात्। यदा तान्दिशं वातों वायात्। अथ प्रवेयात्। प्र वां धावयेत्। सातमेव रंदितं व्यूढं गन्धमभि प्रच्यंवते। आऽस्य तं जंनपदं पूर्वा कीर्तिर्गच्छति। दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्ति। य एवं वेदं॥४२॥

वेद सं पंवत आदित्यात्पंवते वात्या वात्येष पर्वमान एव दक्षिणत आयन्तंमुप वर्दन्त्युत्तरुतः

पाप्मानुस्ता १ स्तेपं घ्रन्तीत्यृष्टौ चं॥१॥————[९]

प्रजापंतिः सोम् राजांनमसृजत। तत्रयो वेदा अन्वंसृज्यन्त। तान् हस्तेंऽकुरुत। अथ् ह सीतां सावित्री। सोम् राजांनश्चकमे। श्रद्धाम् स चंकमे। साऽऽहं पितरंं प्रजापंतिमुपंससार। तर् होवाच। नमंस्ते अस्तु भगवः। उपं त्वाऽयानि॥४३॥

प्रत्वां पद्ये। सोमं वै राजांनङ्कामये। श्रृद्धामु स कांमयत् इति। तस्यां उ ह स्थांग्रमंलङ्कारं केल्पयित्वा। दशंहोतारं पुरस्तां द्याख्यायं। चतुंर्होतारन्दक्षिण्तः। पश्चंहोतारं पृश्चात्। षड्ढोतारमुत्तर्तः। स्प्तहोतारमुपरिष्टात्। स्म्भारश्च पत्निंभिश्च मुखेंऽलङ्कत्यं॥४४॥

आऽस्यार्धं वंब्राज। ता होदीक्ष्योंवाच। उप मा वंर्तस्वेतिं। त होवाच। भोगन्तु म् आचंक्ष्व। एतन्म् आचंक्ष्व। यत्तें पाणावितिं। तस्यां उह त्रीन् वेदान्प्रदेदौ। तस्मादुह् स्त्रियो भोगुमैव हांरयन्ते। स यः कामयेत प्रियः स्यामितिं॥४५॥ यं वा कामयेत प्रियः स्यादिति। तस्मां एतः स्थांग्रमेलङ्कारं केल्पयित्वा। दशहोतारं पुरस्ताँ द्याख्यायं। चतुंरहोतारन्दक्षिणतः। पश्चंहोतारं पृश्चात्। षङ्कोतारमुत्तरुतः। सम्भारेश्च पित्रिभिश्च मुखेंऽलङ्कृत्यं। आस्यार्धं व्रजेत्। प्रियो हैव भवति॥४६॥

अयान्यलङ्कृत्यं स्यामितिं भवति॥१०॥———[१०]

ब्रह्मौत्मुन्वदंसृजत। तदंकामयत। समात्मनां पद्येयेतिं। आत्मुन्नात्मुन्नित्यामंत्र्रयत। तस्मैं दश्म १ हूतः प्रत्यंश्वणोत्। स दशंहूतोऽभवत्। दशंहूतो हु वै नामैषः। तं वा पुतं दंहूत १ सन्तम्। दशंहोतेत्याचंक्षते पुरोक्षेण। पुरोक्षंप्रिया इव हि देवाः॥४७॥

आत्मन्नात्मन्नित्यामंत्रयत। तस्मैं सप्तम हूतः प्रत्यंश्वणोत्। स सप्तहूतोऽभवत्। सप्तहूतो हु वै नामैषः। तं वा एत श् सप्तहूत् सन्तम्। सप्तहोतेत्याचं क्षते प्रोक्षेण। प्रोक्षंप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामंत्रयत। तस्मैं षष्ठश्हूतः

प्रत्यंशृणोत्। स षड्ढंतोऽभवत्॥४८॥

षड्ढूंतो हु वै नामैषः। तं वा पृतः षड्ढूंतः सन्तम्। षड्ढ्योतेत्याचंक्षते प्रोक्षंण। प्रोक्षंप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामंत्रयत। तस्मै पश्चमः हूतः प्रत्यंश्रणोत्। स पश्चंहूतोऽभवत्। पश्चंहूतो हु वै नामैषः। तं वा पृतं पश्चंहूतः सन्तम्। पश्चंहोतेत्याचंक्षते प्रोक्षेण॥४९॥

प्रोक्षंप्रिया इवृ हि देवाः। आत्मुन्नात्मन्नित्यामंत्रयत। तस्मैं चतुर्थ १ हूतः प्रत्यंश्रणोत्। स चतुर्ह्तोऽभवत्। चतुर्ह्तो ह् वै नामैषः। तं वा एतश्रतुंर्हृत् सन्तम्। चतुंर्ह्तित्याचंक्षते प्रोक्षंण। प्रोक्षंप्रिया इवृ हि देवाः। तमंत्रवीत्। त्वं वै मे नेदिष्ठ १ हृतः प्रत्यंश्रौषीः। त्वयैनानाख्यातार् इति। तस्मान्नु हैना १ श्रतुंर्होतार् इत्याचंक्षते। तस्मान्छुश्रूषुः पुत्राणा १ हृद्यंतमः। नेदिष्ठो हृद्यंतमः। नेदिष्ठो ब्रह्मंणो भवति। य एवं वेदं॥५०॥

ब्रह्मवादिनः किं दक्षिणां यो वा अविद्वान्तस्य वै ब्रह्मवादिनो यद्दर्शहोतारः प्रजापंतिर्व्यस्रं प्रजापंतिः पुरुषं प्रजापंतिरकामयत् स तपः सौंऽन्तर्वान्ब्रह्मवादिनो यो वा इमं विद्यात्प्रजापंतिः सोम् राजानं ब्रह्मांत्मन्वदेकांदश॥११॥
ब्रह्मवादिनस्तस्य वा अग्नेर्यद्वा इदिङ्कं चं प्रजापंतिरकामयत् य एवास्यं दक्षिणतः पंश्राशत्॥५०॥

ब्रह्मवादिनो य एवं वेदं॥

हरिः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके तृतीयः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके चतुर्थः प्रपाठकः॥

ज्षष्टो दम्ना अतिथिर्दुरोणे। इमं नो यज्ञमुपं याहि विद्वान्। विश्वां अग्नेऽभियुजों विहत्यं। शत्रूयतामा भंरा भोजंनानि। अग्ने शर्ध महते सौभंगाय। तवं द्युम्नान्युंत्तमानिं सन्तु। सञ्जौस्पत्य र सुयममा कृंणुष्व। शत्रूयतामभि तिष्ठा महार्र सि। अग्ने यो नोऽभितो जर्नः। वृको वारो जिघा ५ सति॥१॥ ताइस्त्वं वृत्रहं जहि। वस्वस्मभ्यमा भंर। अग्ने यो नोऽभिदासंति। समानो यश्च निष्ट्यः। इध्मस्येव प्रक्षायंतः। मा तस्योच्छेंषि किश्चन। त्वर्मिन्द्राभिभूरंसि। देवो विज्ञांतवीर्यः। वृत्रुहा पुंरुचेतंनः। अप प्राचं इन्द्र विश्वारं अमित्रान्॥ २॥

अपापांचो अभिभूते नुदस्व। अपोदींचो अपंशूराध्रा चं ऊरौ। यथा तव शर्मन्मदेंम। तिमन्द्रं वाजयामिस। महे वृत्राय हन्तेवे। स वृषां वृष्भो भुंवत्। युजे रथंङ्गवेषंण्र् हरिभ्याम्। उप ब्रह्मांणि जुजुषाणमंस्थुः। विबांधिष्टास्य रोदंसी महित्वा। इन्द्रों वृत्राण्यंप्रतीजंघन्वान्॥३॥

ह्व्यवाहंमिभमातिषाहम्ं। रृक्षोहणं पृतंनासु जिष्णुम्। ज्योतिष्मन्तन्दीद्यंतं पुरंन्धिम्। अग्निः स्विष्टकृतमा हुवेम। स्विष्टमग्ने अभि तत्पृणाहि। विश्वां देव पृतंना अभि ष्य। उरुन्नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि। ज्योतिष्मद्धेह्यजरंन्न आयुंः। त्वामंग्ने ह्विष्मंन्तः। देवं मर्तास ईडते॥४॥

मन्यैं त्वा जातवेदसम्। स ह्व्या वंक्ष्यानुषक्। विश्वांनि नो दुर्गहां जातवेदः। सिन्धुन्न नावा दुरिताऽतिं पर्षि। अग्नें अत्रिवन्मनंसा गृणानः। अस्माकं बोध्यविता तुनूनांम्। पूषा गा अन्वेतु नः। पूषा रंक्षुत्वर्वतः। पूषा वाजरं सनोतु नः। पूषेमा आशा अनुंवेद सर्वाः॥५॥

सो अस्मार अभयतमेन नेषत्। स्वस्तिदा अघृंणिः सर्ववीरः। अप्रयुच्छन्पुर एंतु प्रजानन्। त्वमंग्ने सप्रथां असि। जुष्टो होता वरेण्यः। त्वयां युज्ञं वितन्वते। अग्नी रक्षा १सि सेधित। शुक्रशोचिरमंर्त्यः। शुचिः पावक ईड्यः। अग्ने रक्षां णो अ१हंसः॥६॥

प्रति ष्म देव रीषंतः। तिपष्ठेरुजरो दह। अग्ने हश्स् न्यंत्रिणम्। दीद्यन्मर्त्येष्वा। स्वे क्षये श्विववत। आ वांत वाहि भेषजम्। वि वांत वाहि यद्रपंः। त्वश् हि विश्वभेषजः। देवानांन्दूत ईयंसे। द्वाविमौ वातो वातः॥७॥

आ सिन्धोरा पंरावतः। दक्षं मे अन्य आवातं। परान्यो वांतु यद्रपः। यद्दो वांत ते गृहे। अमृतंस्य निधिरहितः। ततों नो देहि जीवसें। ततों नो धेहि भेषजम्। ततों नो मह आवंह। वात आवांतु भेषजम्। शृम्भूर्मयोभूर्नों हृदे॥८॥ प्र ण आयूर्षि तारिषत्। त्वमंग्ने अयासिं। अया सन्मनंसा हितः। अया सन् ह्व्यमूंहिषे। अया नो धेहि भेषजम्। इष्टो अग्निराहृंतः। स्वाहांकृतः पिपर्तु नः। स्वगा देवेभ्यं इदन्नमंः। कामों भूतस्य भव्यंस्य। सम्माडेको विराजित॥९॥

स इदं प्रतिं पप्रथे। ऋतूनुत्सृंजते वृशी। काम्स्तदग्रे

समंवर्तताधि। मनंसो रेतः प्रथमं यदासींत्। स्तो बन्धुमसंति निरंविन्दन्। हृदि प्रतीष्यां क्वयों मनीषा। त्वयां मन्यो स्रथंमारुजन्तः। हर्षमाणासो धृषता मंरुत्वः। तिग्मेषंव आयुंधा स्रशिशांनाः। उप प्रयंन्ति नरों अग्निरूपाः॥१०॥

मन्युर्भगों मन्युर्वासं देवः। मन्युर्होता वर्रुणो विश्ववेदाः। मन्युं विश्वं ईडते देवयन्तीः। पाहि नो मन्यो तपंसा श्रमेण। त्वमंग्ने व्रत्भृच्छुचिः। देवा असादया इह। अग्ने ह्व्याय् वोढंवे। व्रतानुबिभंद्रत्पा अदीभ्यः। यजां नो देवा अज्ञरंः सुवीरंः। दध्द्रत्नांनि सुविदानो अग्ने। गोपाय नो जीवसे जातवेदः॥११॥

जिघारं सत्यमित्रां अघुन्वानीं डते सर्वा अरहंसो वातो हुदे रांजत्यग्निरूपाः सुविदानो अंग्रु एकं च॥१॥ [१]

चक्षुंषो हेते मनंसो हेते। वाचों हेते ब्रह्मंणो हेते। यो मांऽघायुरंभिदासंति। तमंग्ने मेन्या मेनिं कृणा यो मा चक्षुंषा यो मनंसा। यो वाचा ब्रह्मंणाऽघायुरंभिदासंति। तयाँऽग्ने त्वं मेन्या। अमुमंमेनिं कृणा। यत्किश्चासौ मनसा यर्च वाचा। यज्ञैर्जुहोति यज्जीषा हिविभिः॥१२॥

तन्मृत्युर्निर्ऋंत्या संविदानः। पुरादिष्टादाहुंतीरस्य हन्तु। यातुधाना निर्ऋंतिरादुरक्षः। ते अस्य घ्रन्त्वनृंतेन सत्यम्। इन्द्रेषिता आज्यंमस्य मथ्नन्तु। मा तत्समृंद्धि यद्सौ क्रोतिं। हन्मिं तेऽहं कृत रहिवः। यो में घोरमचींकृतः। अपाँश्रौ त उभौ बाहू। अपनह्याम्यास्यम्॥१३॥

अपं नह्यामि ते बाहू। अपं नह्याम्यास्यम्। अग्नेर्देवस्य ब्रह्मणा। सर्वन्तेऽविधषं कृतम्। पुराऽमुष्यं वषद्भारात्। यज्ञन्देवेषुं नस्कृधि। स्विष्टम्स्माकं भूयात्। माऽस्मान्प्रापन्नरांतः अन्ति दूरे स्तो अंग्ने। भ्रातृंव्यस्याभिदासंतः॥१४॥

वृषद्भारेण वर्जेण। कृत्याः हंन्मि कृतामहम्। यो मा नक्तन्दिवां सायम्। प्रातश्चाह्नां निपीयंति। अद्या तिमंन्द्र वर्जेण। भातृंव्यं पादयामिस। इन्द्रंस्य गृहोंऽसि तन्त्वां। प्रपंद्ये सगुः सार्श्वः। सह यन्मे अस्ति तेनं। ईडें अग्निं

विंपश्चितम्ं॥१५॥

गिरा यज्ञस्य सार्धनम्। श्रृष्टीवानंन्धितावांनम्। अग्ने श्वेकमं ते वयम्। यमं देवस्यं वाजिनंः। अति द्वेषारंसि तरेम। अवंतं मा समंनसौ समोकसौ। सचेतसौ सरेतसौ। उभौ मामंवतञ्जातवेदसौ। शिवौ भंवतम्द्य नंः। स्वयं कृण्वानः सुगमप्रयावम्॥१६॥

तिग्मशृंङ्गो वृष्भः शोशुंचानः। प्रत्नः स्थस्थमनु पश्यंमानः। आ तन्तुंम्प्रिर्द्वियन्तंतान। त्वन्नस्तन्तुंकृत सेतुंरग्ने। त्वं पन्थां भवसि देव्यानः। त्वयांऽग्ने पृष्ठं व्यमारुहेम। अथां देवैः संधुमादं मदेम। उदुंत्तमं मुंमुग्धि नः। वि पाशं मध्यमश्रृंत। अवांधमानिं जीवसं॥१७॥

वय सोम व्रते तवं। मनंस्त्नूषु बिभ्रंतः। प्रजावंन्तो अशीमिह। इन्द्राणी देवी सुभगां सुपर्नीं। उद शेन पित्विद्यं जिगाय। त्रिश्शदंस्या ज्घनं योजंनानि। उपस्थ इन्द्र् स्थिवंरं बिभिति। सेनां हु नामं पृथिवी धंनञ्जया।

विश्वर्यंचा अदितिः सूर्यत्वक्। इन्द्राणी देवी प्रासहा दर्दाना॥१८॥

सा नों देवी सुहवा शर्म यच्छतु। आत्वांऽहार्षम्नतरंभूः। ध्रुवस्तिष्ठाविंचाचितः। विशंस्त्वा सर्वां वाञ्छन्तु। मा त्वद्राष्ट्रमिधं भ्रशत्। ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी। ध्रुवं विश्वंमिदञ्जगंत्। ध्रुवा ह् पर्वता इमे। ध्रुवो राजां विशाम्यम्। इहैवैधि मा व्यंथिष्ठाः॥१९॥

पर्वत इवाविचाचितः। इन्द्रं इवेह ध्रुवस्तिष्ठ। इह राष्ट्रम्ं धारय। अभितिष्ठ पृतन्यतः। अधेरे सन्तु शत्रंवः। इन्द्रं इव वृत्रहा तिष्ठ। अपः क्षेत्राणि स्अयन्। इन्द्रं एणमदीधरत्। ध्रुवन्ध्रुवेणं ह्विषां। तस्मैं देवा अधिब्रवन्। अयं च ब्रह्मणस्पतिः॥२०॥

हुविर्भिगुस्यंमभि दासंतो विपृश्चित्मप्रयावञ्चीवसे ददांना व्यथिष्ठा ब्रवन्नेकं च॥२॥———[२]

जुष्टीं नरो ब्रह्मंणा वः पितृणाम्। अक्षंमव्ययन्न किलारिषाथ। यच्छक्नरीषु बृहुता रवेण। इन्द्रे शुष्ममदेधाथा वसिष्ठाः। पावका नः सरंस्वती। वाजेंभिर्वाजिनींवती। यज्ञं वेष्टु धिया वंसुः। सरंस्वत्यभिनों नेषि वस्यः। मा पंस्फरीः पर्यसा मा न आधंक्। जुषस्वं नः सख्यां वेश्यां च॥२१॥

मा त्वक्षेत्राण्यरंणानि गन्म। वृञ्जे हिवर्नमंसा बुर्हिरुग्नौ। अयांमि सुग्घृतवंती सुवृक्तिः। अम्यंक्षि सद्भ सदंने पृथिव्याः। अश्रांयि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः। इहार्वाश्चमितं ह्वये। इन्द्रं जैत्रांय जेतंवे। अस्माकंमस्तु केवंलः। अर्वाश्चमिन्द्रममुतो हवामहे। यो गोजिद्धनजिदेश्वजिद्यः॥२२॥ इमं नों युज्ञं विहवे जुंषस्व। अस्य कुंमीं हरिवो मेदिनंन्त्वा। असंम्मृष्टो जायसे मातृवोः शुचिः। मुन्द्रः कविरुदंतिष्ठो विवस्वतः। घृतेनं त्वा वर्धयन्नग्न आहुत। धूमस्तं केतुरंभवद्दिवि श्रितः। अग्निरग्रे प्रथमो देवतांनाम्। संयांतानामुत्तमो विष्णुंरासीत्। यजंमानाय परिगृह्यं देवान्। दीक्षयेद हिवरा गंच्छतन्नः॥२३॥

अग्निश्चं विष्णो तपं उत्तमं महः। दीक्षापालेभ्योऽवनंतुः हि शंका। विश्वेदिवैर्यज्ञियैः संविदानौ। दीक्षामस्मै यजंमानाय

धत्तम्। प्र तिद्वर्ष्णुः स्तवते वीर्याय। मृगो न भीमः कुंचरो गिरिष्ठाः। यस्योरुषुं त्रिषु विक्रमंणेषु। अधि क्षियन्ति भुवनानि विश्वा। नूमर्तो दयते सिन्ष्यन् यः। विष्णंव उरुगायाय दाशंत्॥२४॥

प्रयः स्त्राचा मनंसा यजांतै। पृतावंन्तन्नर्यंमा विवांसात्। विचंक्रमे पृथिवीमेष पृताम्। क्षेत्रांय विष्णुर्मनुषे दशस्यन्। ध्रुवासो अस्य की्रयो जनांसः। उरुक्षिति स् सुजनिंमा चकार। त्रिर्देवः पृथिवीमेष पृताम्। विचंक्रमे शृतर्चंसं महित्वा। प्र विष्णुंरस्तु त्वस्स्तवींयान्। त्वेष इह्रांस्य स्थविंरस्य नामं॥२५॥

होतांरिश्चित्ररंथमध्वरस्यं। यज्ञस्यंयज्ञस्य केतु र रुशंन्तम्। प्रत्यंधिन्देवस्यंदेवस्य मृहा। श्रिया त्वंग्निमितिंथिं जनांनाम्। आ नो विश्वांभिरूतिभिः स्जोषाः। ब्रह्मं जुषाणो हंर्यश्व याहि। वरींवृज्ञत्स्थविंरेभिः सृशिप्र। अस्मे दधद्वृषंण् रुशुष्मंमिन्द्र। इन्द्रंः सुवर्षा जनयन्नहांनि। जिगायोशिग्भिः

पृतंना अभि श्रीः॥२६॥

प्रारोचयन्मनंवे केतुमह्राम्। अविन्द्ज्योतिर्बृह्ते रणांय। अश्विनाववंसे निह्नंये वाम्। आ नूनं यांतर सुकृतायं विप्रा। प्रात्युक्तेनं सुवृता रथेन। उपागंच्छत्मवसागंतन्नः। अविष्टन्धीष्वश्विना न आसु। प्रजावद्रेतो अह्रंयं नो अस्तु। आवान्तोके तनंये तूतुंजानाः। सुरह्णांसो देववीतिङ्गमेम॥२७॥

त्वः सोम् ऋतुंभिः सुऋतुंभूः। त्वदन्दक्षैः सुदक्षो विश्ववंदाः। त्वं वृषां वृष्त्वेभिर्मिहृत्वा। द्युम्नेभिर्द्युम्यंभवो नृचक्षाः। अषांढं युत्सु पृतंनासु पप्रिम्ं। सुवर्षाम्प्स्वां वृजनंस्य गोपाम्। भरेषुजाः सुक्षितिः सुश्रवंसम्। जयंन्तन्त्वामनुं मदेम सोम। भवां मित्रो न शेव्यो घृतासुंतिः। विभूतद्युम्न एव या उं स्प्रथाः॥२८॥

अधां ते विष्णो विदुषां चिद्दध्यः। स्तोमों यज्ञस्य राध्यों ह्विष्मंतः। यः पूर्व्यायं वेधसे नवीयसे। सुमज्जानये विष्णंवे ददांशति। यो जातमस्य महतो महि ब्रवात्। सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिद्भ्यंसत्। तम् स्तोतारः पूर्व्यं यथां विद ऋतस्यं। गर्भ हिवषां पिपर्तन। आऽस्यं जानन्तो नामं चिद्विवक्तन। बृहत्ते विष्णो सुमितं भंजामहे॥२९॥

इमा धाना घृंतस्रुवंः। हरीं इहोपंवक्षतः। इन्द्रं सुखतंमे रथें। एष ब्रह्मा प्रतेमहे। विदर्थं शर्सिष्ट् हरीं। य ऋत्वियः प्रते वन्वे। वनुषों हर्यतं मदम्। इन्द्रो नामं घृतन्नयः। हरिभिश्चारु सेचंते। श्रुतो गुण आ त्वां विशन्तु॥३०॥

हरिवर्पसङ्गिरंः। आचंर्षण्पा वृष्भो जनांनाम्। राजां कृष्टीनां पुंरुहूत इन्द्रंः। स्तुतश्रंवस्यन्नवसोपंमद्रिक्। युक्ता हरी वृष्णायां ह्यवाङ्। प्र यत्सिन्धंवः प्रस्वं यदायन्। आपंः समुद्र रथ्येव जग्मुः। अतंश्चिदिन्द्रः सदंसो वरीयान्। यदी सोमंः पृणतिं दुग्धो अर्श्शुः। ह्वयांमिस् त्वेन्द्रं याह्यवाङ्॥३१॥

अरंन्ते सोमंस्तुनुवें भवाति। शतंत्रतो मादयंस्वा सुतेषुं। प्रास्मा अंव पृतंनासु प्रयुत्सु। इन्द्रांय सोमाः प्रदिवो विदांनाः। ऋभुर्येभिवृषंपर्वा विहांयाः। प्रयम्यमाणान्प्रति षू गृंभाय। इन्द्र पिब वृषंधूतस्य वृष्णंः। अहेडमान् उपंयाहि यज्ञम्। तुभ्यं पवन्त इन्दंवः सुतासंः। गावो न वंज्रिन्त्स्वमोको अच्छं॥३२॥

इन्द्रा गंहि प्रथमो यज्ञियांनाम्। या ते काकुत्सुकृता या वरिष्ठा। यया शश्वत्पिबंसि मध्वं ऊर्मिम्। तयां पाहि प्र ते अध्वर्युरंस्थात्। सन्ते वज्रों वर्ततामिन्द्र गृव्युः। प्रात्युंजा वि बोधय। अश्विनावेह गंच्छतम्। अस्य सोमंस्य पीतयै। प्रात्यावांणा प्रथमा यंजध्वम्। पुरा गृधादरंरुषः पिबाथः। प्रातर्रहि यज्ञमश्विना दधाते। प्रश्रंसन्ति क्वयंः पूर्वभाजः। प्रातर्यजध्वमश्विनां हिनोत। न सायमंस्ति देवया अजुंष्टम्। उतान्यो अस्मद्यंजते विचायः। पूर्वः पूर्वो यजमानो वनीयान्॥३३॥

चाश्वजिद्यो गंच्छतं नो दाशृत्रामांभिश्रीर्गमेम सुप्रथां भजामहे विशन्तु याह्यविङिच्छं पिबाथुष्यद्वं॥३॥ [3] नक्तं जाताऽस्योषधे। रामे कृष्णे असिंक्रि च। इद॰ रंजिन रजय। किलासं पिलतं च यत्। किलासंश्च पिलतं चं। निरितो नांशया पृषत्। आ नः स्वो अंश्जृतां वर्णः। परां श्वेतानिं पातय। असिंतन्ते निलयंनम्। आस्थानमसिंतन्तवं॥३४॥

असिंक्रियस्योषधे। निरितो नांशया पृषंत्। अस्थिजस्यं किलासंस्य। तुनूजस्यं च यत्त्वचि। कृत्ययां कृतस्य ब्रह्मंणा। लक्ष्मं श्वेतमंनीनशम्। सर्रूपा नामं ते माता। सर्रूपो नामं ते पिता। सर्रूपाऽस्योषधे सा। सर्रूपमिदं कृधि॥३५॥

शुन १ हुंवेम मघवांन्मिन्द्रम्। अस्मिन्भरे नृतंमं वार्जसातौ।
शृण्वन्तंमुग्रमूतये समत्सुं। घ्रन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनांनाम्।
धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसुं। नि वो वनां जिहते
यामं नो भिया। कोपयंथ पृथिवीं पृंश्विमातरः। युधे
यदुंग्राः पृषंती्रयुंग्ध्वम्। प्रवेपयन्ति पर्वतान्। विविश्वन्ति
वनस्पतीन्॥३६॥

प्रोवारत मरुतो दुर्मदां इव। देवांसः सर्वया विशा। पुरुत्रा हि सद्दृङ्गि। विशो विश्वा अनुं प्रभु। समत्सुं त्वा हवामहे। समत्स्विग्निमवंसे। वाज्यन्तों हवामहे। वाजेंषु चित्रराधसम्। सङ्गेच्छध्व संवंदध्वम्। सबौं मना स्सि जानताम्॥३७॥

देवा भागं यथा पूर्वै। सञ्जानाना उपासंत। समानो मञ्जः सिमंतिः समानी। समानं मनः सह चित्तमंषाम्। समानङ्कातो अभि स॰ रंभध्वम्। संज्ञानेन वो ह्विषां यजामः। समानी व आकृतिः। समाना हृदंयानि वः। समानमंस्तु वो मनः। यथां वः सुसहासंति॥३८॥

संज्ञानंत्रः स्वैः। संज्ञानमरंणैः। संज्ञानंमिश्विना युवम्। इहास्मासु नियंच्छतम्। संज्ञानं मे बृह्स्पितिः। संज्ञानं सिवता करत्। संज्ञानंमिश्वना युवम्। इह मह्यं नियंच्छतम्। उपं च्छायामिव घृणैः। अगन्म शर्म ते व्यम्॥३९॥

अग्ने हिरंण्यसन्दशः। अदंब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वम्।

शिवेभिंर्द्य परिंपाहि नो गयम्। हिरंण्यजिह्वः सुविताय नव्यंसे। रक्षा मार्किनी अघशर्श्स ईशत। मदेंमदे हि नो ददुः। यूथा गर्वामृजुऋतुः। सङ्गृभाय पुरूशता। उभया हस्त्या वसुं। शिशीहि राय आ भरा४०॥

शिप्रिंन्वाजानां पते। शचींवस्तवं दुर्सनां। आ तू नं इन्द्र भाजय। गोष्वश्वेषु शुभुषुं। सहस्रेषु तुवीमघ। यद्देवा देवहेर्डनम्। देवांसश्चकृमा व्यम्। आदित्यास्तस्मांन्मा यूयम्। ऋतस्युर्तेनं मुश्चत। ऋतस्युर्तेनांदित्याः॥४१॥

यजंत्रा मुश्चतेह माँ। यज्ञैर्वो यज्ञवाहसः। आशिक्षंन्तो न शेंकिम। मेदंस्वता यजंमानाः। स्रुचाऽऽज्येन जुह्नंतः। अकामा वो विश्वेदेवाः। शिक्षंन्तो नोपं शेकिम। यदि दिवा यदि नक्तम्। एनं एन्स्योकंरत्। भूतं मा तस्माद्भव्यं च॥४२॥

द्रुपदादिव मुश्रतु। द्रुपदादिवेन्म्ममुचानः। स्विन्नः स्नात्वी मलादिव। पूतं पवित्रेणेवाज्यम्। विश्वे मुश्चन्तु मैनसः। उद्वयन्तमंस्परि। पश्यंन्तो ज्योतिरुत्तंरम्। देवन्दंवत्रा सूर्यम्। अगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥४३॥

तवं कृषि वनस्पतीं आनतामसंति वयं भंरादित्याश्च नवं च॥४॥------[४]

वृषासो अर्शः पंवते ह्विष्मान्त्सोमः। इन्द्रंस्य भाग ऋत्यः श्वतायुः। स मा वृषाणं वृष्मं कृणोत्। प्रियं विशाश सर्ववीर स्वीरम्ं। कस्य वृषां सुते सर्चां। नियुत्वांन्वृष्मो रंणत्। वृत्रहा सोमंपीतये। यस्ते शृङ्ग वृषोनपात्। प्रणंपात्कुण्डपाय्यः। न्यंस्मिन्दध्र आ मनः॥४४॥

तः स्प्रीचींकृतयो वृष्णियानि। पौ स्यानि नियुतः सश्चिरिन्द्रम्। स्मुद्रन्न सिन्धेव उक्थशुंष्माः। उक्व्यचंसङ्गिर् आ विंशन्ति। इन्द्रांय गिरो अनिंशितसर्गाः। अपः प्रैरंयन्त्सगंरस्य बुधात्। यो अक्षेणेव चिक्रया शचींभिः। विष्वंक्तस्तम्भं पृथिवीमुत द्याम्। अक्षोदयच्छवंसा क्षामंबुध्रम्। वार्णवांतस्तिविषीभिरिन्द्रः॥४५॥

दृढान्यौँघ्रादुशमान् ओर्जः। अवांभिनत्कुकुमुः पर्वतानाम्।

आ नो अग्ने सुकेतुनां। र्यिं विश्वायंपोषसम्। मार्डीकन्धेहि जीवसें। त्व सोम महे भगम्। त्वं यूनं ऋतायते। दक्षंन्दधासि जीवसें। रथं युअते मुरुतः शुभे सुगम्। सूरो न मित्रावरुणा गविंष्टिषु॥४६॥

रजा १सि चित्रा विचंरन्ति त्न्यवंः। दिवः संम्राजा पर्यसा न उक्षतम्। वाच् सुमित्रावरुणाविरावतीम्। पूर्जन्यंश्चित्रां वंदित् त्विषीमतीम्। अभा वंसत मरुतः सुमाययां। द्यां वंर्षयतमरुणामंरेपसम्। अयुंक्त सप्त शुन्ध्युवंः। सूरो रथंस्य नित्रयंः। ताभिर्याति स्वयुंक्तिभिः। विहिष्ठेभिर्विहरंन् यासि तन्तुम्॥४७॥

अवव्ययन्नसितन्देव वस्वः। दविध्वतो र्ष्मयः सूर्यस्य। चर्मेवावाधुस्तमो अप्स्वन्तः। पूर्जन्याय प्र गायत। दिवस्पुत्रायं मीदुषे। स नो यवसंमिच्छतु। अच्छां वद त्वसंङ्गीर्भिराभिः। स्तुहि पूर्जन्यन्नम्साऽऽविंवास। कनिंत्रदृष्ट्भो जीरदानुः। रेतो दधात्वोषंधीषु गर्भम्॥४८॥ यो गर्भमोषंधीनाम्। गवाँ कृणोत्यर्वताम्। पूर्जन्यः पुरुषीणाँम्। तस्मा इदास्ये हुविः। जूहोता मधुमत्तमम्। इडाँन्नः स्यतंङ्करत्। तिस्रो यदंग्ने श्ररद्स्त्वामित्। शुचिं घृतेन शुचंयः सप्यन्। नामांनि चिद्दिधरे यज्ञियांनि। असूदयन्त तनुवः सुजांताः॥४९॥

इन्द्रंश्च नः शुनासीरौ। इमं युज्ञं मिंमिक्षतम्। गर्भन्धत्तः स्वस्तयें। ययोरिदं विश्वं भुवंनमा विवेशं। ययोरान्नदो निहिंतो महंश्च। शुनांसीरावृतुभिः संविदानौ। इन्द्रंवन्तौ ह्विरिदं जुंषेथाम्। आघाये अग्निमिन्धते। स्तृणन्तिं बर्हिरांनुषक्। येषामिन्द्रो युवा सखाँ। अग्न इन्द्रंश्च मेदिनां। हथो वृत्राण्यप्रति। युव हि वृत्रहन्तमा। याभ्या हु सुवरजंयन्नग्रं एव। यावांतस्थतुर्भृवंनस्य मध्यें। प्रचंर्षणी वृषणा वर्ज्ञंबाहू। अग्नी इन्द्रांवृत्रहणां हुवे वाम्॥५०॥

मन् इन्द्रो गविष्टिषु तन्तुङ्गर्भः सुजांताः सखां सुष्ठ चे॥॥
[५]

उत नंः प्रिया प्रियासुं। सप्तस्वसा सुजुंष्टा। सरंस्वती

स्तोम्यां उभूत्। इमा जुह्वांनायुष्मदा नमोंभिः। प्रति स्तोम रं सरस्वति जुषस्व। तव शर्मन्त्रियतंमे दधांनाः। उपंस्थेयाम शर्णन्न वृक्षम्। त्रिणि पदा विचंक्रमे। विष्णुंर्गोपा अदाँभ्यः। ततो धर्माणि धारयन्॥५१॥

तदंस्य प्रियम्भि पाथों अश्याम्। नरो यत्रं देवयवो मदंन्ति। उरुक्रमस्य स हि बन्धुंरित्था। विष्णौः पदे पर्मे मध्व उत्संः। कृत्वादा अंस्थु श्रेष्ठंः। अद्य त्वां वन्वन्तसुरेक्णौः। मर्त आनाश सुवृक्तिम्। इमा ब्रह्म ब्रह्मवाह। प्रिया त आ बर्हिः सींद। वीहि सूर पुरोडाशम्॥५२॥

उपं नः सूनवो गिरंः। शृण्वन्त्वमृतंस्य ये। सुमृडीका भेवन्तु नः। अद्या नो देव सवितः। प्रजावंत्सावीः सौभंगम्। परां दुष्वप्नियः सुव। विश्वांनि देव सवितः। दुरितानि परां सुव। यद्भद्रन्तन्म आ सुव। शुचिमकैर्बृह्स्पतिम्॥५३॥

अध्वरेषुं नमस्यत। अनाम्योज् आ चंके। या धारयंन्त देवा सुदक्षा दक्षंपितारा। असुर्याय प्रमंहसा। स इत् क्षेति सुधित ओकंसि स्व। तस्मा इडां पिन्वते विश्वदानीं। तस्मै विशंः स्वयमेवानंमन्ति। यस्मिन्ब्रह्मा राजंनि पूर्व एति। सक्तिमिन्द्र सच्यंतिम्। सच्यंतिञ्जघनंच्युतिम्॥५४॥ कनात्काभान्न आ भंर। प्रयप्स्यन्निव सक्थ्यौं। वि नं इन्द्र मृधों जिह। कनींखुनिदव सापयन्। अभि नः सुष्ठंतिन्नय। प्रजापंतिः स्त्रियां यशंः। मुष्कयोरदधात्सपम्। कामंस्य तृप्तिमानन्दम्। तस्यांग्ने भाजयेह मां। मोदंः प्रमोद आंनन्दः॥५५॥

मुष्कयोर्निहितः सपंः। सृत्वेव कामंस्य तृप्याणि। दक्षिणानां प्रतिग्रहे। मनंसिश्चत्तमाकूंतिम्। वाचः सत्यमंशीमिह। पृश्नाः रूपमन्नंस्य। यशः श्रीः श्रंयतां मिये। यथाऽहम्स्या अतृपः स्त्रिये पुमान्। यथा स्त्री तृप्यंति पुर्सि प्रिये प्रिया। एवं भगंस्य तृप्याणि॥५६॥

यज्ञस्य काम्यंः प्रियः। ददामीत्यग्निर्वदित। तथेतिं वायुरांह् तत्। हन्तेतिं सृत्यश्चन्द्रमाः। आदित्यः सृत्यमोमितिं। आपुस्तत्सृत्यमा भंरन्। यशों यज्ञस्य दक्षिणाम्। असौ मे कामः समृद्धाताम्। न हि स्पश्मविदन्नन्यम्स्मात्। वैश्वानुरात्पुरपुतारममुग्नेः॥५७॥

अर्थममन्थन्नमृत्ममूराः। वैश्वान्रङ्क्षेत्रजित्यांय देवाः। येषांमिमे पूर्वे अर्मास् आसन्। अयूपाः सद्म विभृंता पुरूणि। वैश्वांनर् त्वया ते नुत्ताः। पृथिवीमन्याम्भितंस्थुर्जनांसः। पृथिवीं मातरं महीम्। अन्तरिक्षमुपं ब्रुवे। बृह्तीमूतये दिवम्। विश्वं बिभर्ति पृथिवी॥५८॥

अन्तरिक्षं वि पंप्रथे। दुहे द्यौर्बृह्ती पर्यः। न ता नंशन्ति न दंभाति तस्करः। नैनां अमित्रो व्यथिरादंधर्षति। देवा ॥ याभिर्यजंते ददांति च। ज्योगित्ताभिः सचते गोपंतिः सह। न ता अर्वा रेणुकंकाटो अश्जुते। न स । स्कृत्त्रमुपं यन्ति ता अभि। उरुगायमभंयन्तस्य ता अन्। गावो मर्त्यस्य वि चंरन्ति यज्वनः॥५९॥

रात्री व्यंख्यदायती। पुरुत्रा देव्यंक्षिभेः। विश्वा अधि श्रियोऽधित। उपं ते गा इवाकंरम्। वृणीष्व दुंहितर्दिवः। रात्री स्तोम् ज्ञान्युषीं। देवीं वार्चमजनयन्त देवाः। तां विश्वरूपाः पृशवो वदन्ति। सा नों मृन्द्रेष्मूर्जन्दुहांना। धेनुवीग्स्मानुष सुष्टुतैतुं॥६०॥

यद्वाग्वदंन्त्यविचेत्नानिं। राष्ट्रीं देवानांनिष्मादं मृन्द्रा। चतंस्र ऊर्जन्दुदृहे पयार्श्सा। क्षं स्विदस्याः पर्मं जंगाम। गौरी मिमाय सलिलानि तक्षंती। एकंपदी द्विपदी सा चतुंष्पदी। अष्टापंदी नवंपदी बभूवुषीं। सहस्राक्षरा पर्मे व्योमन्। तस्यार्श् समुद्रा अधि विक्षंरन्ति। तेनं जीवन्ति प्रदिशश्चतंस्रः॥६१॥

ततः क्षरत्यक्षरम्। तद्विश्वमुपं जीवति। इन्द्रासूरां जनयंन्विश्वकर्मा। मुरुत्वा अस्तु गणवान्त्सजातवान्। अस्य स्रुषा श्वशुंरस्य प्रशिष्टिम्। सपत्ना वाचं मनंसा उपांसताम्। इन्द्रः सूरों अतर्द्रजा स्मि। स्रुषा सपत्ना श्वशुंरोऽयमंस्तु। अयर शत्रूं अयत् जर्हंषाणः। अयं वां जयतु वाजंसातौ। अग्निः क्षंत्रभृदिनिभृष्टमोजः।

स्हुस्त्रियों दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजंमानः समिधान उग्रः। आऽन्तरिक्षमरुहुदगुन्द्याम्॥६२॥

धारयंन्युरोडाश्ं बृह्स्पतिं ज्ञघनंच्युतिमानुन्दो भगंस्य तृप्याण्युग्नेः पृंथिवी यज्वंन एतु प्रदिश्श्चतंस्रो वाजंसातौ चुत्वारिं च॥६॥————[६]

वृषाँऽस्य १ शुर्वृष्मायं गृह्यसे। वृषाऽयमुग्रो नृचक्षंसे। दिव्यः कंर्मण्यो हितो बृहन्नामं। वृष्भस्य या ककत्। विषूवान् विष्णो भवत्। अयं यो मामको वृषाँ। अथो इन्द्रं इव देवेभ्यः। वि ब्रंवीतु जनेंभ्यः। आयुष्मन्तं वर्चंस्वन्तम्। अथो अधिपतिं विशाम्॥६३॥

अस्याः पृथिव्या अध्यक्षम्। इमिन्द्र वृष्भं कृण्। यः सुशृङ्गः सुवृष्भः। कुल्याणो द्रोण आहितः। कार्षीवल प्रगाणेन। वृष्भेणं यजामहे। वृष्भेण यजमानाः। अर्कूरेणेव सूर्पिषां। मृथेश्च सर्वा इन्द्रेण। पृतनाश्च जयामसि॥६४॥

यस्यायमृष्भो ह्विः। इन्द्रांय परिणीयतें। जयांति शत्रुंमायन्तम्। अथों हन्ति पृतन्यतः। नृणामहं प्रणीरसंत्। अग्रं उद्भिन्दतामंसत्। इन्द्रं शुष्मं तुनुवा मेरंयस्व। नीचा विश्वां अभितिष्ठाभिमातीः। नि शृंणीह्याबाधं यो नो अस्ति। उरुं नो लोकं कृणिहि जीरदानो॥६५॥

प्रेह्मभि प्रेहि प्र भंग सहंस्व। मा विवेनो वि शृंणुष्वा जनेषु। उदींडितो वृंषभ् तिष्ठ शुष्मैंः। इन्द्र शत्रूंन्पुरो अस्माकं युध्य। अग्रे जेता त्वं जंय। शत्रूंन्त्सहस् ओजंसा। वि शत्रून् विमुधों नुद। एतन्ते स्तोमंन्तुविजात् विप्रंः। रथन्न धीरः स्वपां अतक्षम्। यदीदंग्रे प्रतित्वन्देव हर्याः॥६६॥

सुवंवितीर्प एंना जयेम। यो घृतेनाभिमांनितः। इन्द्र जैत्रांय जित्रिषे। स नः सङ्कांसु पारय। पृत्नासाह्यंषु च। इन्द्रों जिगाय पृथिवीम्। अन्तिरिक्ष्य सुवंमहत्। वृत्रहा पुंरुचेतंनः। इन्द्रों जिगाय सहंसा सहा रसि। इन्द्रों जिगाय पृतंनानि विश्वां॥६७॥

इन्द्रों जातो वि पुरों रुरोज। स नः पर्स्पा वरिवः कृणोतु। अयं कृतुरगृंभीतः। विश्वजिदुद्भिदित्सोमः। ऋषिर्विप्रः कार्व्यन। वायुरंग्रेगा यंज्ञप्रीः। साकङ्गन्मनंसा यज्ञम्। शिवो नियुद्धिः शिवाभिः। वायो शुक्रो अयामि ते। मध्वो अग्रन्दिविष्टिषु॥६८॥

आ यांहि सोमं पीतये। स्वारुहो देव नियुत्वंता। इमिनंद्र वर्धय क्षित्रयांणाम्। अयं विशां विश्पितंरस्तु राजां। अस्मा इंन्द्र मिह वर्चा १सि धेहि। अवर्चसंङ्कणुिह शत्रुंमस्य। इममा भंज ग्रामे अश्वेषु गोषुं। निर्मुं भंज योऽमित्रों अस्य। वर्ष्मंन् क्षुत्रस्यं कुकुभिं श्रयस्व। ततों न उग्रो वि भंजा वसूंनि॥६९॥

अस्मे द्यांवापृथिवी भूरि वामम्। सन्दुंहाथाङ्घम्दुघेव धेनुः। अयः राजां प्रिय इन्द्रस्य भूयात्। प्रियो गवामोषंधीनामुतापाम्। युनज्मिं त उत्तरावंन्तमिन्द्रम्। येन जयांसि न परा जयांसै। स त्वांऽकरेकवृष्भः स्वानांम्। अथो राजन्नुत्तमं मान्वानांम्। उत्तर्स्त्वमधेरे ते स्पन्नाः। एकंवृषा इन्द्रंसखा जिगीवान्॥७०॥

विश्वा आशाः पृतंनाः सुञ्जयं जयन्। अभि तिष्ठ शत्रूयतः

संहस्व। तुभ्यं भरन्ति क्षितयों यविष्ठ। बिलिमंग्ने अन्तित् ओत दूरात्। आ भन्दिष्ठस्य सुमृतिश्चिकिद्धि। बृहत्ते अग्ने मिह शर्म भुद्रम्। यो देह्यो अनंमयद्वध्स्तेः। यो अर्यपत्नीरुषसंश्वकारं। स निरुध्या नहुंषो युह्वो अग्निः। विश्लेश्वके बलिहृतः सहोभिः॥७१॥

प्र सद्यो अंग्रे अत्येष्यन्यान्। आविर्यस्मै चार्रतरो ब्भूथं। ईडेन्यों वपुष्यों विभावाँ। प्रियो विशामितिथिमिनिषीणाम्। ब्रह्मं ज्येष्ठा वीर्या सम्भृतानि। ब्रह्माग्रे ज्येष्ठन्दिवमा तंतान। ऋतस्य ब्रह्मं प्रथमोत जंज्ञे। तेनारहित ब्रह्मणा स्पर्धितुङ्कः। ब्रह्म सुचों घृतवंतीः। ब्रह्मणा स्वरंवो मिताः॥७२॥

ब्रह्मं युज्ञस्य तन्तंवः। ऋत्विजो ये हंविष्कृतंः। शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणा सम्दंदिश्रिरे। चृषालंवन्तः स्वरंवः पृथिव्याम्। ते देवासः स्वरंवस्तस्थिवा स्मः। नमः सर्खिभ्यः सन्नान्मा ऽवंगात। अभिभूरग्निरंतरद्रजा स्मि। स्पृधों विहत्य पृतंना अभिश्रीः। जुषाणो म् आहुंतिं मामहिष्ट। हुत्वा स्पत्नान् वरिवस्करन्नः। ईशांनन्त्वा भुवंनानामभिश्रियम्। स्तौम्यंग्न उरुकृत १ सुवीरम्। ह्विर्जुषाणः स्पत्ना १ अभिभूरंसि। जहि शत्रू १ रप मृधों नुदस्व॥७३॥

वि्शां जंयामिस जीरदानो हर्या विश्वा दिविंष्टिषु वर्सूनि जिगीवान्त्सहोंभिर्मिता नंश्रुत्वारिं च॥७॥ [७]

स प्रंत्वन्नवीयसा। अग्नै द्युम्नेन संयता। बृहत्तंतन्थ भानुना। नवृत्रु स्तोमंम्ग्नये। दिवः श्येनायं जीजनम्। वसौः कुविद्वनाति नः। स्वारुहा यस्य श्रियो दृशे। र्यिर्वीरवंतो यथा। अग्ने युज्ञस्य चेतंतः। अदाभ्यः पुरपुता॥७४॥

अग्निर्विशां मानुषीणाम्। तूर्णी रथः सदा नवंः। नव् सोमाय वाजिने। आज्यं पर्यसोऽजिन। जुष्ट् श्चितम् वसुं। नव र सोम जुषस्व नः। पीयूषंस्येह तृंण्णुहि। यस्ते भाग ऋता वयम्। नवंस्य सोम ते व्यम्। आ सुंमृतिं वृंणीमहे॥७५॥

स नों रास्व सह्स्रिणंः। नवर्ं ह्विर्जुंषस्व नः। ऋतुभिंः सोम् भूतंमम्। तदुङ्ग प्रतिहर्य नः। राजन्त्सोम स्वस्तयें। नव् स्तोम्त्रवर् ह्विः। इन्द्राग्निभ्यां नि वेदय। तज्ज्षेतार् सचेतसा। शुचित्रु स्तोम्त्रवंजातम्द्य। इन्द्रौग्नी वृत्रहणा जुषेथौम्॥७६॥

उभा हि वार् सुहवा जोहंवीमि। ता वाजर् सद्य उंश्ते धेष्ठाँ। अग्निरिन्द्रो नवंस्य नः। अस्य ह्व्यस्यं तृप्यताम्। इह देवौ संहुस्निणौँ। यज्ञन्न आ हि गच्छंताम्। वसुंमन्तर सुवर्विदम्। अस्य ह्व्यस्यं तृप्यताम्। अग्निरिन्द्रो नवंस्य नः। विश्वान्देवाइस्तंप्यत॥७७॥

ह्विषोऽस्य नवंस्य नः। सुव्विदो हि जंजिरे। एदं बर्हिः सुष्टरीमा नवंन। अयं यज्ञो यजमानस्य भागः। अयं बंभूव भुवंनस्य गर्भः। विश्वं देवा इदम्द्यागंमिष्ठाः। इमे नु द्यावापृथिवी समीचीं। तुन्वाने यज्ञं पुरुपेशंसन्धिया। आऽस्मे पृणीतां भुवंनानि विश्वां। प्रजां पुष्टिम्मृत्त्रवंन॥७८॥

इमे धेनू अमृतं ये दुहातें। पर्यस्वत्युत्तरामेतु पृष्टिः। इमं यज्ञं जुषमाणे नवेन। समीची द्यावांपृथिवी घृताचीं। यविष्ठो हव्यवाहंनः। चित्रभांनुर्घुतासुंतिः। नवंजातो वि रोंचसे। अग्ने तत्ते महित्वनम्। त्वमंग्ने देवतांभ्यः। भागे देव न मीयसे॥७९॥

स एंना विद्वान् यंक्ष्यसि। नव्ड् स्तोमं जुषस्व नः। अग्निः प्रंथमः प्राश्ञांतु। स हि वेद यथां ह्विः। शिवा अस्मभ्यमोषंधीः। कृणोतुं विश्वचंर्षणिः। भृद्रान्नः श्रेयः समंनेष्ट देवाः। त्वयांऽवसेन् समंशीमहि त्वा। स नों मयोभूः पितो आ विंशस्व। शन्तोकायं तन्वें स्योनः। एतम् त्यं मधुना संयुतं यवम्ं। सरंस्वत्या अधिम्नावंचकृषुः। इन्द्रं आसीत्सीरंपतिः श्तन्नंतुः। कीनाशां आसन्म्रुतः सुदानंवः॥८०॥

पुर्एता वृंणीमहे जुषेथाँन्तर्पयतामृतुत्रवेंन मीयसे स्योनश्चत्वारिं च॥८॥_____[८]

जुष्ट्रश्चक्षंषो जुष्टींनरो नक्तञ्चाता वृषास उत नो वृषांऽस्य्र्षः सप्रंत्ववद्ष्टौ॥८॥ जुष्टो मृन्युर्भगो जुष्टी नरो हरिंवर्पसङ्गिरः शिप्रिंन्वाजानामुत नंः प्रिया यद्वाग्वदंन्ती विश्वा आशा अशींतिः॥८०॥

जुष्टंः सुदानंवः॥

हरिः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके चतुर्थः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥पश्चमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः॥

प्राणो रेक्षति विश्वमेजंत्। इर्यो भूत्वा बंहुधा बहूनिं। स इत्सर्वं व्यानशे। यो देवो देवेषुं विभूरन्तः। आवृंदूदात् क्षेत्रियंध्वगद्वृषां। तिमत्प्राणं मन्सोपं शिक्षत। अग्रं देवानांमिदमंत्तु नो ह्विः। मनंस्श्रित्तेदम्। भूतं भव्यं च गुप्यते। तिद्धे देवेष्वंग्रियम्॥१॥

आ नं एतु पुरश्चरम्। सह देवैरिम॰ हवम्ँ। मनः श्रेयंसिश्रेयसि। कर्मन् युज्ञपंतिन्दर्धत्। ज्रुषतां मे वागिद॰ ह्विः। विराहेवी पुरोहिता। ह्व्यवाडनंपायिनी। ययां रूपाणि बहुधा वदंन्ति। पेशा॰सि देवाः पंरमे ज्ञिनत्रें। सा नो विराडनंपस्फुरन्ती॥२॥

वाग्देवी जुंषतामिद हिवः। चक्षुंर्देवानां ज्योतिंरमृते न्यंक्तम्। अस्य विज्ञानाय बहुधा निधीयते। तस्यं सुम्नमंशीमहि। मा नों हासीद्विचक्षणम्। आयुरिन्नः प्रतींर्यताम्। अनंन्धाश्चक्षुंषा व्यम्। जीवा ज्योतिंरशीमित। सुवज्यीतिंरुतामृतम्। श्रोत्रेण भद्रमृत शृंण्वन्ति सृत्यम्। श्रोत्रेण वाचं बहुधोद्यमानाम्। श्रोत्रेण मोदंश्च महंश्च श्रूयते। श्रोत्रेण सर्वा दिश् आ शृंणोमि। येन प्राच्यां उत दंक्षिणा। प्रतीच्ये दिशः शृण्वन्त्यंत्तरात्। तदिच्छोत्रं बहुधोद्यमानम्। अरात्र नेमिः परि सर्वं बभूव॥३॥

अृत्रियमनंपस्फुरन्ती सुत्यर सप्त चं॥१॥———[१]

उदेहिं वाजिन्यो अंस्यप्स्वंन्तः। इदः राष्ट्रमा विंश सूनृतांवत्। यो रोहितो विश्वंमिदञ्जजानं। स नो राष्ट्रेषु सुधितान्दधातु। रोहं रेरोह् रेरोहित आर्रुरोह। प्रजाभिवृद्धिं जनुषांमुपस्थम्। ताभिः सर्रब्धो अविद्थ्यडुर्वीः। गातुं प्रपश्यंत्रिह राष्ट्रमाऽहाः। आऽहार्षोद्राष्ट्रमिह रोहितः। मृधो व्यास्थदभयं नो अस्तु ॥४॥

अस्मभ्यं द्यावापृथिवी शक्वंरीभिः। राष्ट्रन्दुंहाथामिह रेवतींभिः। विमंमर्श रोहिंतो विश्वरूपः। समाचुऋाणः प्ररुहो रुहंश्च। दिवंङ्गत्वायं मह्ता मंहिम्ना। वि नो राष्ट्रम्नतु पर्यसा स्वेनं। यास्ते विश्वस्तपंसा सं बभूवुः। गायत्रं वत्समनु तास्त आऽगुः। तास्त्वा विंशन्तु महंसा स्वेनं। सं माता पुत्रो अभ्येतु रोहितः॥५॥

यूयम्ंग्रा मरुतः पृश्ञिमातरः। इन्द्रेण स्युजा प्रमृंणीय शत्रून्। आ वो रोहिंतो अशृणोदिभद्यवः। त्रिसंप्तासो मरुतः स्वादुसम्मुदः। रोहिंतो द्यावांपृथिवी जंजान। तस्मिड्स्तन्तुं परमेष्ठी तंतान। तस्मिञ्छिश्रिये अज एकंपात्। अद्दर्दह्यावांपृथिवी बलेन। रोहिंतो द्यावांपृथिवी अंद्दर्हत्। तेन सुवंः स्तिभृतन्तेन नाकंः॥६॥

सो अन्तरिक्षे रजंसो विमानंः। तेनं देवाः सुव्रन्वंविन्दन्। सुशेवंन्त्वा भानवों दीदिवा सम्मा समंग्रासो जुह्नों जातवेदः। उक्षन्तिं त्वा वाजिनमा घृतेनं। स समग्रे युवसे भोजंनानि। अग्ने शर्धं मह्ते सौभंगाय। तवं द्युम्नान्यंत्तमानिं सन्तु। सञ्जास्पृत्य सुयम्मा कृणुष्व। शृत्रूयताम्भि तिष्ठा

महा ५सि॥७॥

अस्त्वेतु रोहिंतो नाको महार्रसि॥२॥————[२]

पुनंनं इन्द्रों मुघवां ददातु। धनांनि शक्तो धन्यः सुराधाः। अर्वाचीनं कृणतां याचितो मनः। श्रुष्टी नो अस्य ह्विषों जुषाणः। यानि नोऽजिनन्धनांनि। जहर्थं शूर मृन्युनां। इन्द्रानुंविन्द नुस्तानि। अनेनं ह्विषा पुनः। इन्द्र आशांभ्यः परि। सर्वाभ्योऽभंयङ्करत्॥८॥

जेता शत्रून् विचेर्षणिः। आकूँत्यै त्वा कामाय त्वा स्मृधैं त्वा। पुरो देधे अमृत्त्वायं जीवसें। आकूंतिम्स्यावंसे। कामंमस्य समृंद्धौ। इन्द्रंस्य युअते धियः। आकूंतिन्देवीं मनंसः पुरो देधे। यज्ञस्यं माता सुहवां मे अस्तु। यदिच्छामि मनंसा सकांमः। विदेयंमेनुद्धृदंये निविष्टम्॥९॥

सेद्गिर्ग्नी १ रत्यें त्युन्यान्। यत्रं वाजी तनयो वीडुपांणिः। सहस्रंपाथा अक्षरां समेतिं। आशांनान्त्वाऽऽशापालेभ्यः। चृतुभ्यों अमृतेंभ्यः। इदं भूतस्याध्यंक्षेभ्यः। विधेमं हिवषां वयम्। विश्वा आशा मधुना स॰ सृंजामि। अनुमीवा आप ओषंधयो भवन्तु। अयं यर्जमानो मृधो व्यंस्यताम्॥१०॥

अगृंभीताः पृशवंः सन्तु सर्वं। अग्निः सोमो वर्रणो मित्र इन्द्रंः। बृह्स्पतिः सिवता यः संहस्री। पूषा नो गोभिरवंसा सरंस्वती। त्वष्टां रूपाणि समंनक्तु युज्ञैः। त्वष्टां रूपाणि दर्धती सरंस्वती। पूषा भगर्ं सिवता नों ददातु। बृह्स्पतिर्ददिदन्द्रंः सहस्रम्ं। मित्रो दाता वर्रणः सोमों अग्निः॥११॥

कुर्त्निविष्टमस्यतान्नवं च॥३॥-----[३]

आ नो भर् भगमिन्द्र चुमन्तम्। नि ते देष्णस्यं धीमिह प्ररेके। उर्व इंव पप्रथे कामो अस्मे। तमापृंणा वसुपते वसूंनाम्। इमङ्कामं मन्दया गोभिरश्वैः। चन्द्रवंता राधंसा पप्रथंश्च। सुवर्यवो मृतिभिस्तुभ्यं विप्राः। इन्द्रांय वाहंः कुशिकासो अऋन्। इन्द्रंस्य नु वीर्याणि प्रवोचम्। यानि चकारं प्रथमानि वज्री॥१२॥

अह्न्नहि्मन्व्पस्तंतर्व। प्रवृक्षणां अभिनृत्पर्वतानाम्। अह्न्नहिं पर्वते शिश्रियाणम्। त्वष्टां उस्मै वज्र ई स्वर्यन्ततक्ष। वाश्रा इव धेनवः स्यन्दंमानाः। अर्ज्ञः समुद्रमवं जग्मुरापंः। वृषायमाणोऽवृणीत् सोमम्। त्रिकंद्रुकेष्विपबत्सुतस्यं। आ सायंकं मुघवां दत्त् वज्रम्। अहंन्नेनं प्रथम्जा महीनाम्॥१३॥

यदिन्द्राहंन्प्रथम्जा महीनाम्। आन्मायिनामिनाः प्रोत मायाः। आत्सूर्यं जनयन्द्यामुषासम्। तादीक्रा शत्रून्न किलांविवित्से। अहंन्वृत्रं वृत्रतरं व्यश्सम्। इन्द्रो वर्ज्रण मह्ता व्धेनं। स्कन्धारंसीव कुलिशेनाविवृंक्णा। अहिंः शयत उपपृक्पृंथिव्याम्। अयोध्येव दुर्मद् आ हि जुह्ने। महावीरन्तुंविबाधमृंजीषम्॥१४॥

नातांरीरस्य समृंतिं वधानांम्। स॰ रुजानाः पिपिष् इन्द्रंशत्रुः। विश्वो विहाया अर्तिः। वसुंदंधे हस्ते दक्षिणे। तरणिर्न शिश्रथत्। श्रवस्यया न शिश्रथत्। विश्वंस्मा इदिष्ध्यसे। देवत्रा ह्व्यमूहिषे। विश्वंस्मा इत्सुकृते वारंमृण्वति। अग्निर्द्वारा व्यृण्वति॥१५॥

उदुजिहांनो अभि कामंमीरयन्। प्रपृश्चित्वश्वा भुवंनानि पूर्वथां। आ केतुना सुषंमिद्धो यिजिष्ठः। कामं नो अग्ने अभिहंर्य दिग्भ्यः। जुषाणो ह्व्यम्मृतेषु दूढ्यः। आ नो र्यिं बंहुलाङ्गोमंतीमिषम्। नि धेहि यक्षंदमृतेषु भूषन्। अश्विना यज्ञमागंतम्। दाशुषः पुरुद ससा। पूषा रक्षतु नो रियम्॥१६॥

इमं यज्ञम्श्विनां वर्धयंन्ता। इमौ र्यिं यजंमानाय धत्तम्। इमौ प्शून्नंक्षतां विश्वतों नः। पूषा नः पातु सद्मप्रंयच्छन्। प्रते महे संरस्वति। सुभंगे वार्जिनीवति। सृत्यवाचे भरे मृतिम्। इदं नों ह्व्यं घृतवंत्सरस्वति। सृत्यवाचे प्रभंरेमा ह्वी १ षिं। इमानिं ते दुरिता सौभंगानि। तेभिंर्व्य १ सुभगांसः स्याम॥१७॥

वुज्यहींनामृजी्षं व्यृंण्वति रक्षतु नो र्यि सौर्भगान्येकं च॥४॥————[४]

यज्ञो रायो यज्ञ ईशे वसूनाम्। यज्ञः सस्यानांमुत सुंक्षितीनाम्। यज्ञ इष्टः पूर्विचित्तिन्दधातु। यज्ञो ब्रह्मण्वा अप्येतु देवान्। अयं यज्ञो वर्धताङ्गोभिरश्वैः। इयं वेदिः स्वपत्या सुवीरौ। इदं बर्हिरिते बर्ही एष्यन्या। इमं यज्ञं विश्वे अवन्तु देवाः। भगं एव भगंवा अस्तु देवाः। तेनं वयं भगंवन्तः स्याम॥१८॥

तन्त्वां भग् सर्व् इज्जोहवीमि। स नों भग पुरएता भेवेह। भग् प्रणेतुर्भग् सत्यंराधः। भग्मान्धियमुदंव ददंन्नः। भग् प्र णों जनय् गोभिरश्वैः। भग् प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम। शश्वतीः समा उपयन्ति लोकाः। शश्वतीः समा उपयन्त्यापः। इष्टं पूर्तर शश्वतीनार् समानार शाश्वतेनं। ह्विषेष्वाऽनन्तं लोकं पर्मा रुरोह ॥१९॥

इयमेव सा या प्रंथमा व्यौच्छंत्। सा रूपाणि कुरुते पश्चं देवी। द्वे स्वसारौ वयत्स्तन्नं मेतत्। स्नातनं वितंतु । षण्मंयूखम्। अवान्या इस्तन्तूं न्किरतो धत्तो अन्यान्। नावंपृज्याते न गंमाते अन्तम्। आ वो यन्तूदवाहासो

अद्य। वृष्टिं ये विश्वें मुरुतों जुनन्ति। अयं यो अग्निर्मरुतः समिद्धः। एतं जुंषध्वङ्कवयो युवानः॥२०॥

धारावरा मुरुतो धृष्णुवोजसः। मृगा न भीमास्तंविषेभिंरूर्मिभिः अग्नयो न शृंशुचाना ऋंजीषिणः। भ्रुमिन्धमन्त उप गा अवृण्वता वि चंक्रमे त्रिर्देवः। आ वेधसन्नीलंपृष्ठं बृहन्तम्। बृहस्पिति सदेने सादयध्वम्। सादद्योनिन्दम् आ दीदिवा सम्। हिरंण्यवर्णमरुष संपेम। स हि शुचिः शृतपंत्रः स शुन्थ्यः ॥२१॥

हिरंण्यवाशीरिषिरः सुंवर्षाः। बृह्स्पितः स स्वविश ऋष्वाः। पूरू सिखेभ्य आसुतिं केरिष्ठः। पूष्ड् स्तवं व्रते वयम्। निरंष्येम कदाचन। स्तोतारंस्त इह स्मंसि। यास्ते पूषन्ना वो अन्तः संमुद्रे। हिर्ण्ययीर्न्तिरेक्षे चरंन्ति। याभिर्यासि दूत्या सूर्यस्य। कामेन कृतश्रवं इच्छमानः॥२२॥

अरंण्यान्यरंण्यान्यसौ। या प्रेव नश्यंसि। कथा ग्रामुन्न पृच्छसि। न त्वाभीरिंव विन्दती ३। वृषार्वाय वदंते। यदुपावंति चिच्चिकः। आघाटीभिरिव धावयन्। अरुण्यानिर्महीयते। उत गावं इवादन्। उतो वेश्मेव दृश्यते॥२३॥

उतो अरण्यानिः सायम्। शुक्टीरिव सर्जिति। गामुङ्गेषु आ ह्वयिति। दार्वङ्गेषु उपावधीत्। वसंन्नरण्यान्या ए सायम्। अर्नुक्षदिति मन्यते। न वा अरण्यानिर्हन्ति। अन्यश्चेन्नाभिगच्छंति। स्वादोः फलंस्य ज्ञग्ध्वा। यत्र कामं नि पंद्यते। आञ्जनगन्धी ए सुर्भीम्। बहुन्नामकृषीवलाम्। प्राहं मृगाणां मातरम्। अर्ण्यानीमंश एसिषम्॥२४॥ स्याम् क्रोह युवानः शुन्यरिच्छमांने दृश्यते निपंद्यते च्लारि च॥५॥———[५]

वार्त्रहत्याय शवंसे। पृत्नासाह्यांय च। इन्द्र त्वा वंर्तयामिस। सुब्रह्मांणं वीरवंन्तं बृहन्तम्। उरुं गंभीरं पृथुबंध्नमिन्द्र। श्रुतर्षिमुग्रमंभिमातिषाहम्। अस्मभ्यं चित्रं वृषंण र रियं दाः। क्षेत्रिये त्वा निर्ऋत्ये त्वा। द्रुहो मुंश्चामि वर्रणस्य पाशांत्। अनागसं ब्रह्मंणे त्वा करोमि॥२५॥

शिवं ते द्यावांपृथिवी उभे इमे। शं ते अग्निः सहाद्भिरंस्तु। शं द्यावांपृथिवी सहौषंधीभिः। शमन्तिरंक्षः सह वातेन ते। शं ते चतंस्रः प्रदिशों भवन्तु। या दैवीश्चतंस्रः प्रदिशंः। वातंपत्नीर्भि सूर्यों विच्छे। तासांन्त्वा ज्रस् आ दंधामि। प्र यक्ष्मं एतु निर्ऋतिं पराचैः। अमोचि यक्ष्मांद्दिरतादवंत्र्ये॥२६॥

द्रुहः पाशानिर्ऋत्यै चोदंमोचि। अहा अवंर्तिमविंदत्स्योनम्। अप्यंभूद्रद्रे सुंकृतस्यं लोके। सूर्यंमृतं तमंसो ग्राह्या यत्। देवा अमुंश्रुन्नसृंजन्त्र्यंनसः। एवम्हिम्मं क्षेनियाज्ञांमिश्र्सात्। द्रुहो मुंश्रामि वर्रणस्य पाशात्। बृहंस्पते युविमन्द्रेश्च वस्वः। दिव्यस्यंशाथे उत पार्थिवस्य। धत्त रिये स्तुंवते कीरयंचित्॥२७॥

यूयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः। देवायुधमिन्द्रमा जोहुंवानाः। विश्वावृधंमभि ये रक्षंमाणाः। येनं हुता दीर्घमध्वांनमायन्। अनुन्तमर्थमनिवर्त्स्यमानाः। यत्ते सुजाते हिमवंत्सु भेषजम्। मयोभूः शन्तंमा यद्धृदोसिं। ततों नो देहि सीबले। अदो गिरिभ्यो अधि यत्प्रधावंसि। स्रशोभंमाना कन्येंव शुभ्रे॥२८॥

तां त्वा मुद्गंला ह्विषां वर्धयन्ति। सा नः सीबले र्यिमा भाजयेह। पूर्वं देवा अपरेणानुपश्यं जन्मंभिः। जन्मान्यवेरैः पराणि। वेदांनि देवा अयमस्मीति माम्। अह हित्वा शरीरं जरसः प्रस्तात्। प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रम्। वाचं मनसि सम्भृताम्। हित्वा शरीरं जरसः प्रस्तात्। आभृतिम्भूतिं व्यमंश्र्ञवामहै। इमा एव ता उषसो याः प्रथमा व्यौच्छन्। ता देव्यः कुर्वते पश्चंरूपा। शर्श्वतीर्नावंपृज्यन्ति। न गंमन्त्यन्तम्॥२९॥

क्रोम्यवंत्र्ये चिच्छुभ्रेऽश्ञवामहै चुत्वारि च॥६॥______[६]

वसूनां त्वाऽधीतेन। रुद्राणांमूर्म्या। आदित्यानां तेजंसा। विश्वेषां देवानां ऋतुंना। मुरुतामेम्नां जुहोमि स्वाहां। अभिभूंतिरहमागंमम्। इन्द्रंसखा स्वायुधंः। आस्वाशांसु दुष्वहंः। इदं वर्चो अग्निनां दत्तमागांत्। यशो भर्गः सह ओजो बलं च॥३०॥

दीर्घायुत्वायं श्तशांरदाय। प्रतिंगृभ्णामि मह्ते वीर्याय। आयुंरिस विश्वायुंरिस। सर्वायुंरिस सर्वमायुंरिस। सर्वम्म आयुंर्भ्यात्। सर्वमायुंर्गेषम्। भूर्भृवः सुवंः। अग्निर्धर्मेणात्रादः। मृत्युर्धर्मेणात्रंपितः। ब्रह्मं क्षुत्र स्वाहां॥३१॥

प्रजापंतिः प्रणेता। बृह्स्पतिः पुरप्ता। यमः पन्थाः। चन्द्रमाः पुनर्सुः स्वाहां। अग्निरंन्नादोऽन्नंपतिः। अन्नाद्यंमस्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां। सोमो राजा राजंपतिः। राज्यमस्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां। वर्रणः सम्राद्वम्रादंतिः। साम्रांज्यमस्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां॥३२॥

मित्रः क्षत्रं क्षत्रपंतिः। क्षत्रमस्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। इन्द्रो बलं बलंपतिः। बलंमस्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। बृहुस्पतिर्ब्रह्म ब्रह्मंपतिः। ब्रह्मास्मिन् यज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। स्विता राष्ट्र राष्ट्रपंतिः। राष्ट्रमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। पूषा विशां विदेतिः। विशेमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। सरंस्वती पृष्टिः पृष्टिंपत्नी। पृष्टिंमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहाँ। त्वष्टां पशूनां मिथुनाना रूपण्यस्मिन् युज्ञे यजंमानाय पृश्न्दंदातु स्वाहाँ॥३३॥ च स्वाहा साम्रांज्यमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहा विशंमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां विशंमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां विशंमस्मिन् युज्ञे यजंमानाय ददातु स्वाहां चत्वारं च (अग्निः सोमो वर्रणो मित्र इन्द्रो बृहुस्पतिः सिवृता पूषा सरंस्वतीः त्वष्टा दशं

स ईं पाहि य ऋंजीषी तरुंत्रः। यः शिप्रंवान्वृष्भो यो मंतीनाम्। यो गौंत्रभिद्वंज्रभृद्यो हंरिष्ठाः। स इंन्द्र चित्राः अभि तृन्धि वाजान्। आ ते शुष्मो वृष्भ एंतु पृश्चात्। ओत्तरादंधरागा पुरस्तात्। आ विश्वतो अभिसमेत्ववर्वाङ्। इन्द्रं द्युम्नः सुर्ववंद्धेह्यस्मे। प्रोष्वंस्मै पुरोर्थम्। इन्द्रांय शूषमंर्चत॥३४॥

अभीके चिदु लोकुकृत्। सुङ्गे सुमत्सुं वृत्रहा। अस्माकं बोधि

चोदिता। नर्भन्तामन्यकेषाँम्। ज्याका अधि धन्वंसु। इन्ह्रं वय १ शुनासीरम्। अस्मिन् यज्ञे हेवामहे। आ वाजै्रूर्पं नो गमत्। इन्द्रांय शुनासीरांय। स्रुचा जुंहुत नो हुविः॥३५॥

जुषतां प्रति मेधिरः। प्र ह्व्यानिं घृतवंन्त्यस्मै। हर्यश्वाय भरता स्जोषाः। इन्द्रर्तुभिर्ब्रह्मणा वावृधानः। शुनासीरी ह्विरिदं ज्ञंषस्व। वयः सुपूर्णा उपंसेदुरिन्द्रम्। प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः। अपं ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षुः। मुमुग्ध्यंस्मान्निधयेऽव बृद्धान्। बृहदिन्द्रांय गायत॥३६॥

मर्रुतो वृत्रहन्तंमम्। येन् ज्योतिरजंनयन्नृतावृधंः। देवं देवाय जागृंवि। कामिहैकाः क इमे पंतुङ्गाः। मान्थालाः कुलिपरिमापतन्ति। अनांवृतैनान्प्रधंमन्तु देवाः। सौपंण्ं चक्षुंस्तुनुवां विदेय। एवा वन्दस्व वरुणं बृहन्तम्। नमस्याधीरंममृतंस्य गोपाम्। स नः शर्म त्रिवरूथं वियर्स्सत्॥३७॥

यूयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः। नाकें सुपूर्णमुप् यत्पतंन्तम्।

हृदा वेनंन्तो अभ्यचंक्षत त्वा। हिरंण्यपक्षं वर्रणस्य दूतम्। यमस्य योनौ शकुनं भुंरण्युम्। शं नो देवीर्भिष्टंये। आपो भवन्तु पीतयै। शं योर्भि स्रंवन्तु नः। ईशांना वार्याणाम्। क्षयंन्तीश्चर्षणीनाम्॥३८॥

अपो यांचामि भेषजम्। अप्सु मे सोमों अब्रवीत्। अन्तर्विश्वांनि भेषजा। अग्निं चं विश्वशंम्भुवम्। आपंश्च विश्वभेषजीः। यद्प्सु ते सरस्वति। गोष्वश्वेषु यन्मधुं। तेनं मे वाजिनीवति। मुखंमङ्गि सरस्वति। या सरस्वती वैशम्भल्या॥३९॥

तस्यां मे रास्व। तस्यांस्ते भक्षीय। तस्यांस्ते भूयिष्टभाजों भूयास्म। अहं त्वदंस्मि मदंसि त्वमेतत्। ममांसि योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं ह्व्यान्यंग्ने। पुत्रः पित्रे लोंकुकुञ्जांतवेदः। इहैव सन्तत्र सन्तं त्वाऽग्ने। प्राणेनं वाचा मनंसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहांसीत्॥४०॥

ज्योतिषा त्वा वैश्वानुरेणोपितिष्ठे। अयं ते योनिर्ऋत्वियः।

यतों जातो अरोंचथाः। तं जानन्नं मु आरोह। अथां नो वर्धया र्यिम्। या तें अग्ने यज्ञियां तुनूस्तयेह्यारोहात्माऽऽत्मानम्। अच्छा वसूंनि कृण्वन्नस्मे नर्या पुरूणि। यज्ञो भूत्वा यज्ञमा सींद् स्वां योनिम्। जातंवेदो भुव आ जार्यमानः सक्षय एहि। उपावंरोह जातवेदः पुनस्त्वम्॥४१॥

देवेभ्यों हृव्यं वंह नः प्रजानन्। आयुंः प्रजार र्यिम्स्मासुं धेहि। अजंस्रो दीदिहि नो दुरोणे। तिमन्द्रं जोहवीमि म्घवांनमुग्रम्। स्त्रा दधांनमप्रतिष्कृत्र शवार्शसा। मर्शहेष्ठो गीर्भिरा चं यज्ञियोऽववर्तत्। राये नो विश्वां सुपर्था कृणोतु वृज्ञी। त्रिकंद्रुकेषु मिह्षो यवांशिरं तुविशुष्मंस्तृपत्। सोमंमिपबिद्धिष्णुंना सुतं यथाऽवंशत्। स इं ममाद मिह् कर्म् कर्तवे महामुरुम्॥४२॥

सैन र सश्चद्वेवं देवः स्त्यिमिन्दु र स्त्य इन्द्रेः। विदद्यती स्रमां रुग्णमद्रैः। मिह् पार्थः पूर्व्य सिद्ध्यंकः। अग्रं नयत्सुपद्यक्षंराणाम्। अच्छा रवं प्रथमा जान्तीगात्। विदद्गव्य र्सरमां दृढमूर्वम्। येनानुकं मानुषी भोजंते विद। आ ये विश्वाः स्वपत्यानिं चुकुः। कृण्वानासों अमृतत्वायं गातुम्। त्वं नृभिनृपते देवहृतौ ॥४३॥

भूरीणि वृत्वा हंर्यश्व हश्सि। त्वन्निदंस्युश्चमुंरिम्। धुनिं चास्वापयो द्भीतंये सुहन्तुं। एवा पाहि प्रव्रथा मन्दंतु त्वा। श्रुधि ब्रह्मं वावृधस्वोत गीर्भिः। आविः सुर्यं कृणुहि पीपिहीषः। जहि शत्रूरं र्भि गा इन्द्र तृन्धि। अग्ने बाधंस्व वि मृधों नुदस्व। अपामीवा अप रक्षारंसि सेध। अस्मात्संमुद्राद्वंहतो दिवो नंः॥४४॥

अपां भूमान्मुपं नः सृजेह। यज्ञ प्रतितिष्ठ सुमृतौ सुशेवा आ त्वाँ। वसूंनि पुरुधा विशन्तु। दीर्घमायुर्यजंमानाय कृण्वन्। अधामृतेन जरितारंमिङ्गा। इन्द्रंः शुनावृद्धितंनोति सीरम्ँ। संवत्सरस्यं प्रतिमाणंमेतत्। अर्कस्य ज्योतिस्तदिदांस ज्येष्ठम्ँ। संवत्सर् शुनवृत्सीरंमेतत्। इन्द्रंस्य राधः प्रयंतं पुरु त्मनाँ। तदंर्करूपं विमिमांनमेति। द्वादंशारे प्रतितिष्ठतीद्वृषां। अश्वायन्तो गृव्यन्तो वाजयंन्तः। हवांमहे त्वोपंगन्तवा उं। आभूषंन्तस्त्वा सुमृतौ नवांयाम्। व्यमिन्द्र त्वा शुन १ हुंवेम॥४५॥

अर्चुत् ह्विर्गायत यश्सचर्षणीनां वैशम्भुल्या हांसीत्त्वमुरुं देवहूंतौ नुस्त्मना षद्वं॥८॥———[८]
प्राण उदेहि पुनुरा नो भर युज्ञो रायो वार्त्रहत्याय वसूनाश स ईं पाह्यष्टौ॥८॥
प्राणो रेक्षुत्यगृंभीता धारावरा मुरुतों दीर्घायुत्वाय ज्योतिषा त्वा पश्चंचत्वारिश्शत्॥४५॥
प्राणः शुनश् हुंवेम॥

हरिंः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके पश्चमः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके षष्टः प्रपाठकः॥

स्वाद्वीं त्वां स्वादुनां। तीव्रां तीव्रेणं। अमृतांममृतेन। मधुंमतीं मधुंमता। सृजामि स॰ सोमेन। सोमोंऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व। सरंस्वत्ये पच्यस्व। इन्द्रांय सुत्राम्णं पच्यस्व। परीतो विंश्चता सुतम्। सोमो य उंत्तम॰ हुविः॥१॥

द्धन्वा यो नर्यो अप्स्वंन्तरा। सुषाव सोम्मद्रिभिः। पुनातुं ते परिस्रुतम्। सोम् सूर्यस्य दुहिता। वारेण शर्श्वता तना। वायुः पूतः पवित्रेण। प्राङ्ख्सोमो अतिंद्रुतः। इन्द्रंस्य युज्यः सखा। वायुः पूतः पवित्रेण। प्रत्यङ्ख्सोमो अतिंद्रुतः॥२॥ इन्द्रंस्य युज्यः सखा। ब्रह्मं क्षुत्रं पंवते तेजं इन्द्रियम्। सुरंया सोमः सुत आस्ंतो मदाय। शुक्रेणं देव देवताः पिपृग्धि। रसेनान्नं यजमानाय धेहि। कुविदङ्ग यवंमन्तो यवंश्चित्। यथा दान्त्यंनुपूर्वं वियूयं। इहेहैंषां कृण्त भोजनानि। ये ब्रहिषो नमोवृक्तिं न ज्ग्मः। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां

त्वा जुष्टं गृह्णामि॥३॥

सरंस्वत्या इन्द्रांय सुत्राम्णें। एष ते योनिस्तेर्जंसे त्वा। वीर्याय त्वा बलांय त्वा। तेर्जोऽसि तेजो मियं धेहि। वीर्यमिस वीर्यं मियं धेहि। बलंमिस बलं मियं धेहि। नाना हि वां देवहिंत् सदंः कृतम्। मा सर्सृक्षाथां पर्मे व्योमन्। सुरा त्वमिसं शुष्मिणी सोमं एषः। मा मां हिरसीः स्वां योनिमाविशन्॥४॥

उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेजंः। सार्स्वतं वीर्यम्। ऐन्द्रं बलम्। एष ते योनिर्मोदांय त्वा। आनन्दायं त्वा महंसे त्वा। ओजोऽस्योजो मियं धेहि। मृन्युरंसि मृन्युं मियं धेहि। महोंऽसि महो मियं धेहि। सहोंऽसि सहो मियं धेहि। या व्याघ्रं विषूंचिका। उभौ वृकंं च रक्षंति। श्येनं पंतृत्रिण रं सिर्हम्। सेमं पात्व रहंसः। सम्पृचंः स्थ सं मां भुद्रेणं पृङ्का। विपृचंः स्थ वि मां पाप्मनां पृङ्का। ५॥ सोमो राजाऽमृत र सुतः। ऋजीषेणांजहान्मृत्युम्। ऋतेनं सत्यिमंन्द्रियम्। विपान र शुक्रमन्धंसः। इन्द्रंस्येन्द्रियम्। इदं पयोऽमृतं मधुं। सोमंमुद्धो व्यंपिबत्। छन्दंसा हुर्सः शुंचिषत्। ऋतेनं सत्यिमंन्द्रियम्। अद्धः क्षीरं व्यंपिबत्॥६॥ कुङ्गांिङ्ग्सो धिया। ऋतेनं सत्यिमंन्द्रियम्। अन्नांत्पिर्स्नुतो रसम्। ब्रह्मणा व्यंपिबत् क्षुत्रम्। ऋतेनं सत्यिमंन्द्रियम्। रेतो मूत्रं विजंहाति। योनिं प्रविशिदंिन्द्रियम्। गर्भो ज्रायुणाऽऽवृंतः। उल्बं जहाति जन्मंना। ऋतेनं सत्यिमंन्द्रियम्॥७॥

वेदेन रूपे व्यंकरोत्। स्तास्ती प्रजापंतिः। ऋतेनं स्त्यमिन्द्रियम्। सोमेन सोमो व्यंपिबत्। स्तास्तौ प्रजापंतिः। ऋतेनं स्त्यमिन्द्रियम्। दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्। प्रजापंतिः। ऋतेनं स्त्यमिन्द्रियम्। दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्। सत्यानृते प्रजापंतिः। अश्रंद्धामनृतेऽदंधात्। श्रद्धाः सत्ये प्रजापंतिः। ऋतेनं सत्यमिन्द्रियम्। दृष्ट्वा पंरिस्रुतो रसम्। शुक्रेणं शुक्रं व्यंपिबत्। पयः सोमं प्रजापंतिः। ऋतेनं सत्यमिन्द्रियम्। विपानः शुक्रमन्धंसः। इन्द्रंस्येन्द्रियम्। स्त्यमिन्द्रियम्।

इदं पयोऽमृतं मधुं॥८॥

अग्रः क्षीरं व्यंपिवृज्जनंतृतेनं स्त्यमिद्धियः शृद्धाः सत्ये प्रजापंतिरक्षे चाराम्मान्दि स्रिन्वन्ति मिह्षा नमोभिः। दर्धानाः सोमन्दिवि देवतासु। मद्मेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः। यस्ते रसः सम्भृत ओषंधीषु। सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्यं। तेनं जिन्व यजमानं मदेन। सर्रस्वतीमश्विनाविन्द्रंमग्निम्। यमश्विना नमुंचेरासुरादिधं। सर्रस्वत्यसंनोदिन्द्रियायं॥९॥

ड्मन्तर शुक्रं मधुंमन्त्रिमन्दुम्। सोम्र् राजांनिम्ह भक्षयामि। यदत्रं रिप्तर रिसनः सुतस्यं। यदिन्द्रो अपिंबच्छचींभिः। अहन्तदंस्य मनसा शिवेनं। सोम्र् राजांनिम्ह भक्षयामि। पितृभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः। पितामहभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः। प्रपितामहभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः। अक्षेन्पितरः॥१०॥

अमीमदन्त पितरंः। अतीतृपन्त पितरंः। अमीमृजन्त पितरंः। पितंरः शुन्धंध्वम्। पुनन्तुं मा पितरंः सोम्यासंः। पुनन्तुं मा पिताम्हाः। पुनन्तु प्रपितामहाः। प्वित्रेण श्तायुंषा। पुनन्तुं मा पिताम्हाः। पुनन्तु प्रपितामहाः॥११॥

प्वित्रेण श्तायुंषा। विश्वमायुर्व्यश्यवै। अग्न आयूर्षि पवसेऽग्ने पर्वस्व। पर्वमानः सुवर्जनः पुनन्तुं मा देवज्ञनाः। जातंवेदः प्वित्रंवद्यतें प्वित्रंमिर्चिषि। उभाभ्यान्देव सवितर्वेश्वदेवी पुनती। ये संमानाः समनसः। पितरो यम्राज्यें। तेषां लोकः स्वधा नमः। यज्ञो देवेषुं कल्पताम्॥१२॥

ये संजाताः समंनसः। जीवा जीवेषुं मामकाः। तेषा् श्रभिर्मियं कल्पताम्। अस्मिँ श्लोके शतः समाँः। द्वे स्रुती अंश्रणवं पितृणाम्। अहन्देवानां मृत मर्त्यां नाम्। याभ्यां मिदं विश्वमे जत्समेति। यदंन्त्रा पितरं मातरं च। इदः हिवः प्रजनंनं मे अस्तु। दशंवीरः सर्वगंणः स्वस्तयें। आत्मसिनं प्रजासिनं। पृशुसन्यं भयसिनं लोकसिनं। अग्निः प्रजां बंहुलां में करोत्। अन्नं पयो रेतों अस्मासुं धत्त।

रायस्पोष्मिष्मूर्जम्स्मास् दीधर्त्स्वाहाँ॥१३॥

सीसेन तत्रुं मनंसा मनीषिणंः। ऊर्णासूत्रेणं क्वयों वयन्ति। अश्विनां यज्ञ र संविता सरंस्वती। इन्द्रंस्य रूपं वर्रणो भिष्ज्यन्। तदंस्य रूपम्मृत् र शचींभिः। तिस्रोऽदंधुर्देवताः सररगणाः। लोमानि शष्पैर्बहुधा न तोक्मंभिः। त्वगंस्य मार्समंभवन्न लाजाः। तदश्विनां भिषजां रुद्रवर्तनी। सरंस्वती वयति पेशो अन्तरः॥१४॥

अस्थि मुज्ञानं मासंरैः। कारोत्रेण दर्धतो गवाँन्त्वचि। सरंस्वती मनसा पेश्वलं वसुं। नासंत्याभ्यां वयति दर्श्वतं वपुः। रसं परिस्रुता न रोहितम्। नुग्रहुर्धीर्स्तसंर्न्न वेमं। पर्यसा शुक्रम्मृतं जनित्रम्। सुरंया मूत्रांज्ञनयन्ति रेतः। अपामंतिन्दुर्मृतिं बार्धमानाः। ऊर्वध्यं वातर्षे सबुवन्तदारात्॥१५॥ इन्द्रेः सुत्रामा हृदेयेन सृत्यम्। पुरोडाशेन सिवृता जंजान। यकृत्क्रोमानं वरुणो भिष्ज्यन्। मतंस्रे वायव्यैर्न मिनाति पित्तम्। आत्राणि स्थाली मधु पिन्वमाना। गुदा पात्राणि सुद्धा न धेनुः। श्येनस्य पत्रन्न प्रीहा शवीभिः। आसन्दी नाभिरुदर्न्न माता। कुम्भो विनिष्ठुर्जनिता शवीभिः। यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो अन्तः ॥१६॥

प्राशीर्व्यक्तः शतधारं उत्सं। दुहे न कुम्भी र स्वधां पितृभ्यं। मुख्र सदंस्य शिर् इत्सदेन। जिह्वा प्वित्रमिश्वना सर् सर्रस्वती। चप्पन्न पायुर्भिषगंस्य वालंः। वस्तिर्न शेपो हर्रसा तर्स्वी। अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाँभ्याम्। छागेन् तेजो ह्विषां श्रुतेनं। पक्ष्मांणि गोधूमैः क्रेलेरुतानिं। पेशो न शुक्रमसितं वसाते॥१७॥

अविर्न मेषो नृसि वीर्याय। प्राणस्य पन्थां अमृतो ग्रहाँभ्याम्। सर्रस्वत्युपवाकैंर्व्यानम्। नस्यानि बर्हिर्बदंरैर्जजान। इन्द्रस्य रूपमृष्भो बलाय। कर्णांभ्या १ श्रोत्रममृतङ्ग्रहाँभ्याम्। यवा न ब्र्हिर्भ्रुवि केसंराणि। कुर्कन्ध्रं जज्ञे मध्रं सार्घं मुखाँत्। आत्मन्नुपस्थे न वृकंस्य लोमं। मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोमम्॥१८॥

केशा न शीर्षन् यशंसे श्रिये शिखाँ। सिर्हस्य लोम् त्विषिरिन्द्रियाणि। अङ्गाँन्यात्मिन्धिषजा तद्श्विनाँ। आत्मानमङ्गेः समंधात्सरंस्वती। इन्द्रंस्य रूपर श्तमानमार्युः। चन्द्रेण ज्योतिर्मृतन्दधांना। सरंस्वती योन्याङ्गर्भमन्तः। अश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति। अपार रसेन वरुणो न साम्नाँ। इन्द्रई श्रिये जनयंत्रप्स राजाँ। तेर्जः पश्नार ह्विरिन्द्रियावंत्। परिस्रुता पर्यसा सार्घं मधुं। अश्विभ्याँन्दुग्धं भिषजा सरंस्वत्या सुतासुताभ्याँम्। अमृतः सोम् इन्दुः॥१९॥

अन्तर आरादुन्तर्वसाते व्याघ्रलोमः राजां चुत्वारि च॥४॥_____[४]

मित्रों ऽसि वर्रुणो ऽसि। समहं विश्वैंद्वैः। क्षत्रस्य नाभिंरसि। क्षत्रस्य योनिंरसि। स्योनामा सींद। सुषदामा सींद। मा त्वां हिश्सीत्। मा मां हिश्सीत्। निषंसाद धृतव्रंतो वर्रुणः।

पस्त्याँस्वा॥२०॥

साम्राज्याय सुक्रतुंः। देवस्यं त्वा सिवतुः प्रंस्वे। अश्विनोंर्बाहुभ्यांम्। पूष्णो हस्तांभ्याम्। अश्विनोर्मेषंज्येन। तेजंसे ब्रह्मवर्चसायाभिषिश्चामि। देवस्यं त्वा सिवतुः प्रंस्वे। अश्विनोंर्बाहुभ्यांम्। पूष्णो हस्तांभ्याम्। सरंस्वत्ये भैषंज्येन॥२१॥

वीर्यायान्नाद्यांयाभिषिश्चामि। देवस्यं त्वा सिवतुः प्रस्वे। अश्विनौर्बाहुभ्याम्। पूष्णो हस्ताभ्याम्। इन्द्रंस्येन्द्र्येणं। श्रिये यशंसे बलांयाभिषिश्चामि। कोऽसि कत्मोऽसि। कस्मैं त्वा कायं त्वा। सुश्लोकाँ (४) सुमंङ्गलाँ (४) सत्यंराजा (३) न्। शिरों मे श्रीः॥२२॥

यशो मुखम्ँ। त्विषिः केशाँश्च श्मश्रूंणि। राजां मे प्राणोऽमृतम्। सम्राद्वक्षुः। विराद्धोत्रम्। जिह्वा में भुद्रम्। वाङ्गहंः। मनों मृन्युः। स्वराङ्गामंः। मोदाः प्रमोदा अङ्गुलीरङ्गांनि॥२३॥ चित्तं मे सहं। बाहू मे बर्लमिन्द्रियम्। हस्तौं मे कर्म वीर्यम्। आत्मा क्षत्रमुरो ममं। पृष्टीर्मे राष्ट्रमुदर्मश्सौं। ग्रीवाश्च श्रोण्यौं। ऊरू अंरुब्री जानुंनी। विशो मेऽङ्गांनि सर्वतंः। नाभिर्मे चित्तं विज्ञानम्। पायुर्मेऽपंचितिर्भसत्॥२४॥

आन्नद्नन्दावाण्डौ में। भगः सौभांग्यं पसंः। जङ्घांभ्यां पद्मां धर्मोंऽस्मि। विशि राजा प्रतिष्ठितः। प्रतिं क्ष्त्रे प्रतितिष्ठामि राष्ट्रे। प्रत्यक्षेषु प्रतितिष्ठामि गोषुं। प्रत्यक्षेषु प्रतितिष्ठामि गोषुं। प्रत्यक्षेषु प्रतितिष्ठामि गोषुं। प्रत्यक्षेषु प्रतितिष्ठाम्यात्मन्। प्रतिं प्राणेषु प्रतितिष्ठामि पुष्टे। प्रति द्यावांपृथिव्योः। प्रतितिष्ठामि यज्ञे॥२५॥

त्रया देवा एकांदश। त्रयस्त्रिष्शाः सुराधंसः। बृह्स्पतिंपुरोहिताः देवस्यं सिवतुः स्वे। देवा देवैरंवन्तु मा। प्रथमा द्वितीयैः। द्वितीयौः। द्वितीयौः। सृत्यं यज्ञेनं। यज्ञो यज्ञंभिः॥२६॥

यजू १ षि सामंभिः। सामाँन्यृग्भिः। ऋचौ याज्यांभिः। याज्यां वषद्वारेः। वृषद्वारा आहुंतिभिः। आहुंतयो मे कामान्त्समेर्धयन्तु। भूः स्वाहाँ। लोमानि प्रयंतिर्ममे। त्वङ्म आनंतिरागंतिः। मार्श्सं म् उपनितिः। वस्वस्थि। मुज्जा म् आनंतिः॥२७॥

पस्यांस्वा सरस्वत्ये भेषंज्येन श्रीरङ्गानि भूसद्यत्रे युक्ते यर्जुर्भिरुपंनितिर्दे चेपपा——[५]
यद्देवा देवहेर्डनम्। देवांसश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा
तस्मादेनंसः। विश्वांन्मुश्चत्व १ हंसः। यदि दिवा यदि
नक्तम्। एना १ सि चकृमा वयम्। वायुर्मा तस्मादेनंसः।
विश्वांन्मुश्चत्व १ हंसः। यदि जाग्रद्यदि स्वप्नें। एना १ सि
चकृमा वयम्॥ २८॥

सूर्यो मा तस्मादेनंसः। विश्वांन्मुश्चत्व १ हंसः। यद्ग्रमे यदरंण्ये। यत्स्भायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यद्र्यें। एनंश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि। तस्यांवयजंनमिस। यदापो अघ्निया वरुणेति शपांमहे। ततो वरुण नो मुश्र॥२९॥ अवंभृथ निचङ्कण निचेरुरंसि निचङ्कण। अवं देवैर्देवकृंतमेनोंऽयाट्। अव मर्त्युर्मर्त्यंकृतम्। उरोरा

नों देव रिषस्पांहि। सुमित्रा न आप ओषंधयः सन्तु। दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुः। योऽस्मान्द्वेष्टिं। यं चं वयं द्विष्मः। द्रुपदादिवेन्मुंमुचानः। स्वित्रः स्नात्वी मलांदिव॥३०॥

पूतं प्वित्रेणेवाज्यम्। आपः शुन्धन्तु मैनंसः। उद्घयन्तमंस्परि। पश्यंन्तो ज्योतिरुत्तंरम्। देवन्दंवत्रा सूर्यम्। अगंन्म ज्योतिरुत्तमम्। प्रतियुतो वरुणस्य पाशंः। प्रत्यंस्तो वरुणस्य पाशंः। प्रधाँऽस्येधिषीमहिं। स्मिदंसि॥३१॥

तेजोंऽसि तेजो मियं धेहि। अपो अन्वंचारिषम्। रसेन् समंसृक्ष्मिह। पर्यस्वाः अग्र आगंमम्। तं मा सःसृंज् वर्चसा। प्रजयां च धनेन च। समावंवर्ति पृथिवी। समुषाः। समु सूर्यः। समु विश्वंमिदअगंत्। वैश्वान्रज्योतिर्भूयासम्। विभुङ्काम् व्यंश्ववै। भूः स्वाहां॥३२॥

स्बप्न एनार्ष्सि चकुमा वयं मुंश्च मलांदिव समिदंसि जगुत्रीणिं च॥६॥ $lue{f \xi}$

होतां यक्षत्समिधेन्द्रंमिडस्पदे। नाभां पृथिव्या अधि।

दिवो वर्ष्म्न्त्सिम्ध्यते। ओजिंष्ठश्चर्षणी सहान्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्तत्तनूनपातम्। ऊतिभिर्जेतांर्मपंराजितम्। इन्द्रं देव॰ सुंवर्विदम्। पथिभिर्मधुंमत्तमैः। नराश॰सेन तेजंसा॥३३॥

वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्विडांभिरिन्द्रंमीडितम्। आजुह्वांनुममंत्र्यम्। देवो देवैः सवींर्यः। वर्ज्रहस्तः पुरन्दरः। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतांयक्षद्वर्हिषीन्द्रंन्निषद्वरम्। वृष्भन्नर्यापसम्। वसुंभीरुद्रैरांदित्यैः। स्युग्भिंर्बर्हिरासंदत्॥३४

वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षदोजो न वीर्यम्। सहो द्वार इन्द्रंमवर्धयन्। सुप्रायणा विश्रंयन्तामृतावृधंः। द्वार् इन्द्रंय मीढुषे। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षदुषे इन्द्रंस्य धेनू। सुदुषे मातरौ मही। सवातरौ न तेजंसी। वत्सिमन्द्रंमवर्धताम्॥३५॥

वीतामाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्देच्या होतांरा। भिषजा सर्खाया। हविषेन्द्रं भिषज्यतः। कवी देवौ प्रचेतसौ। इन्द्रांय धत्त इन्द्रियम्। वीतामाज्यंस्य होतर्यजं। होतां यक्षत्तिस्रो देवीः। त्रयंस्त्रिधातंवोपसंः। इडा सरस्वती भारती॥३६॥ महीन्द्रंपत्नीर्हविष्मंतीः। वियन्त्वाज्यंस्य होतर्यजं। होतां यक्षत्त्वष्टांरमिन्द्रं देवम्। भिषजरं सुयजंङ्घत्श्रियम्। पुरुरूप र सुरेतंसं मघोनिम्। इन्द्रांय त्वष्टा दर्धदिन्द्रियाणि। वेत्वाज्यंस्य होतर्यजं। होतां यक्षद्वन्स्पतिम्। शमितार ई शतऋतुम्। धियो जोष्टारंमिन्द्रियम्॥३७॥ मध्वां समञ्जन्पथिभिः सुगेभिः। स्वदांति हव्यं मधुंना घृतेनं। वेत्वाज्यंस्य होतर्यजं। होतां यक्षदिन्द्र र्वाहाऽऽज्यंस्य। स्वाहा मेदंसः। स्वाहां स्तोकानांम्। स्वाहा स्वाहांकृतीनाम्। स्वाहो हव्यसूँक्तीनाम्। स्वाहां देवा ४ औज्युपान्। स्वाहेन्द्र ५ होत्राञ्जुंषाणाः। इन्द्र आज्यंस्य वियन्तु। होतर्यजं॥३८॥ तेजंसाऽऽसददवर्धतां भारतीन्द्रियं जुंषाणा द्वे चं (समिधेन्द्रन्तनूनपांतमिडांभिर्बर्हिष्योजं उषे दैव्यां तिस्रस्त्वष्टांरुं वनस्पतिमिन्द्रम् ॥ सुमिधेन्द्रं चतुर्वेत्वेको वियन्तु द्विर्वीतामेको वियन्तु द्विर्वेत्वेको वियन्तु सिमंद्ध इन्द्रं उषसामनीके। पुरोरुचां पूर्वकृद्वांवृधानः।

त्रिभिर्देवैस्त्रिष्शता वर्ज्ञबाहुः। ज्ञ्घानं वृत्रं वि दुरों ववार। नराशक्षः प्रतिशूरो मिमानः। तनूनपात्प्रति यज्ञस्य धामं। गोभिर्वपावान्मधुना सम्अन्। हिरंण्यैश्चन्द्री यंजिति प्रचेताः। ईडितो देवैर्हरिवाक अभिष्टिः। आजुह्वांनो हृविषा शर्धमानः॥३९॥

पुरन्दरो मघवान् वर्ज्ञबाहुः। आयांतु यज्ञमुपंनो जुषाणः। जुषाणो बर्हिर्हिरिवान्न इन्द्रंः। प्राचीन से सीदत्प्रदिशां पृथिव्याः। उरुव्यचाः प्रथंमान स्योनम्। आदित्येर्क्तं वसुंभिः स्जोषाः। इन्द्रन्दुरंः कवष्यो धावंमानाः। वृषाणं यन्तु जनयः सुपत्नीः। द्वारो देवीर्भितो विश्रंयन्ताम्। सुवीरां वीरं प्रथंमाना महोभिः॥४०॥

उषासानक्तां बृह्ती बृहन्तम्। पर्यस्वती सुद्धे शूरिमन्द्रम्। पेशंस्वती तन्तुंना संव्ययंन्ती। देवानां देवं यंजतः सुरुक्ते। देव्या मिमाना मनसा पुरुत्रा। होतांराविन्द्रं प्रथमा सुवाचां। मूर्धन् यज्ञस्य मधुंना दधांना। प्राचीनं ज्योतिंरह्विषां

वृधातः। तिस्रो देवीर् ह्विषा वर्धमानाः। इन्द्रं जुषाणा वृषंणुत्र पत्नीः॥४१॥

अच्छिन्नन्तनुं पर्यसा सरेस्वती। इडां देवी भारती विश्वतूर्तिः। त्वष्टा दध्दिन्द्रांय शुष्मम्। अपाकोचिष्टुर्यशसे पुरूणि। वृषा यज्नवृषेणं भूरिरेताः। मूर्धन् यज्ञस्य समनक्त देवान्। वनस्पतिरवंसृष्टो न पाशैः। त्मन्यां सम्अञ्छिमिता न देवः। इन्द्रंस्य ह्व्यैर्ज्ठरं पृणानः। स्वदांति ह्व्यं मध्ना घृतेनं। स्तोकानामिन्दुं प्रति शूर इन्द्रः। वृषायमाणो वृष्भस्तुंराषाट्। घृतप्रुषा मध्ना ह्व्यमुन्दन्। मूर्धन् यज्ञस्यं जुषता इ स्वाहाँ॥४२॥

शर्धमानो महोंभिः पत्नींधृतेनं चत्वारि च॥८॥______[८]

आचंर्षणिप्रा विवेष यन्मां। त॰ स्प्रीचींः। स्त्यिमित्तन्न त्वावा॰ अन्यो अस्ति। इन्द्रं देवो न मर्त्यो ज्यायान्। अह्न्निहं परि्शयांन्मणिः। अवांसृजोऽपो अच्छां समुद्रम्। प्रसंसाहिषे पुरुहृत् शत्रून्ं। ज्येष्ठंस्ते शुष्मं इह रातिरस्तु। इन्द्रा भंर दक्षिणेना वसूनि। पितः सिन्धूनामिस रेवतीनाम्। स शेवृंधमिधं धाद्युम्नम्से। मिहं क्षत्रं जनाषाडिन्द्र तव्यम्। रक्षां च नो मुघोनः पाहि सूरीन्। राये चं नः स्वप्त्या इषे धाः॥४३॥

रेवर्तीनाश्चरवारिं च॥९॥———[९]

देवं ब्र्हिरिन्द्र र सुदेवन्देवैः। वीरवंत्स्तीणं वेद्यांमवर्धयत्। वस्तौर्वृतं प्राक्तौर्भृतम्। राया ब्र्हिष्मतोऽत्यंगात्। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं। देवीर्द्वार् इन्द्र सङ्घाते। विङ्वीर्यामंत्रवर्धयन्। आ वत्सेन् तरुणेन कुमारेणं चमीविता अपार्वाणम्। रेणुकंकाटन्नुदन्ताम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं॥४४॥

देवी उषासानक्तां। इन्ह्रं युज्ञे प्रयत्यंह्वेताम्। दैवीविंशः प्रायांसिष्टाम्। सुप्रीते सुधिते अभूताम्। वसुवने वसुधेयंस्य वीतां यजं। देवी जोष्ट्री वसुधिती। देविमन्द्रंमवर्धताम्। अयांव्यन्याघा द्वेषा १सि। आन्यावांक्षीद्वसु वार्याणि।

यजंमानाय शिक्षिते॥४५॥

वसुवने वसुधेयंस्य वीतां यजं। देवी ऊर्जाहंती दुघें सुदुघें। पयसेन्द्रंमवर्धताम्। इष्मूर्जम्न्याऽवांक्षीत्। सिध्र्ः सपीतिम्न्या। नवेन् पूर्वन्दयंमाने। पुराणेन् नवम्। अधातामूर्जमूर्जाहंती वसु वार्याणि। यजंमानाय शिक्षिते। वसुवने वसुधेयंस्य वीतां यजं॥४६॥

देवा दैव्या होतांरा। देविमन्द्रंमवर्धताम्। हृताघंशः सावाभाँष्टां वसुवार्याणि। यजंमानाय शिक्षितौ। वसुवनं वसुधेयंस्य वीतां यजं। देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीः। पितिमिन्द्रंमवर्धयन्। अस्पृक्षद्भारंती दिवम्। रुद्रैर्यज्ञः सरंस्वती। इडा वसुंमती गृहान्॥४७॥

वसुवने वसुधेयंस्य वियन्तु यजं। देव इन्द्रो नराश १ सं:। त्रिव्रक्थिस्रिवन्धुरः। देविमन्द्रंमवर्धयत्। श्तेने शितिपृष्ठानामाहितः। सहस्रेण प्रवर्तते। मित्रावरुणेदंस्य होत्रमर्हतः। बृहस्पितेः स्तोत्रम्। अश्विनाऽऽध्वर्यवम्। व्सुवने वसुधेयंस्य वेतु यजं॥४८॥

देव इन्द्रो वनस्पतिः। हिरंण्यवर्णो मधुंशाखः सुपिप्पृतः। देविमन्द्रंमवर्धयत्। दिव्मग्रेणाप्रात्। आऽन्तरिक्षं पृथिवीमंद्दश्हीत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं। देवं बर्हिर्वारितीनाम्। देविमन्द्रंमवर्धयत्। स्वासुस्थमिन्द्रेणासंन्नम्। अन्या बर्हीश्ष्यभ्यंभूत्। वसुवनं वसुधेयस्यं वेतु यजं। देवो अग्निः स्विष्टकृत्। देविमन्द्रंमवर्धयत्। स्विष्टं कुर्वन्तिस्वष्टकृत्। स्विष्टम्द्य करोतु नः। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं॥ ४९॥

होतां यक्षत्समिधाऽग्निमिडस्पदे। अश्विनेन्द्र सरंस्वतीम्।

अजो धूम्रो न गोधूमैः क्रंलैर्भेषजम्। मधु शष्पैर्न तेजं इन्द्रियम्। पयः सोमंः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्यंजं। होतां यक्ष्तन्नपात्सरंस्वती। अविर्मेषो न भेषजम्। पथा मधुंमृताभंरन्। अश्विनेन्द्रांय वीर्यम्॥५०॥

बदंरेरुप्वाकांभिर्भेष्जन्तोकांभिः। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षन्नराशः स्ं न नुग्नहुम्। पित् स् सुराये भेषजम्। मेषः सरंस्वती भिषक्। रथो न चन्द्र्यंश्विनौर्वपा इन्द्रंस्य वीर्यम्। बदंरेरुप्वाकांभिर्भेष्जन्तोकांभिः। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यंजं॥५१॥

होतां यक्षदिडेडित आजुह्वांनः सरंस्वतीम्। इन्द्रं बलेन वर्धयन्। ऋषभेण गवैन्द्रियम्। अश्विनेन्द्रांय वीर्यम्। यवैंः कर्कन्धुंभिः। मधुं लाजैर्न मासंरम्। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षद्वर्हिः सृष्टरीमोर्णम्रदाः। भिषङ्गासंत्या॥५२॥ भिषजाऽश्विनाऽश्वा शिशुंमती। भिषग्धेनुः सरंस्वती। भिषग्दुह इन्द्रांय भेषजम्। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षद्दुरो दिशंः। क्वष्यां न व्यचंस्वतीः। अश्विभ्यान्न दुरो दिशंः। इन्द्रो न रोदंसी दुधं। दुहे कामान्त्सरंस्वती॥५३॥

अश्विनेन्द्रांय भेषजम्। शुक्रन्न ज्योतिंरिन्द्रियम्। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षत्सुपेशंसोषे नक्तन्दिवां। अश्विनां सञ्जानाने। समंं जाते सरंस्वत्या। त्विषिमिन्द्रे न भेषजम्। श्येनो न रजंसा हृदा। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं॥५४॥

वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्र्द्देव्या होतांरा भिषजाऽश्विनां। इन्द्रन्न जागृंवी दिवा नक्तन्न भेषुजैः। शूष्ट्र सरंस्वती भिषक्। सीसेन दुह इन्द्रियम्। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषुजम्। त्रयंस्त्रिधातंवोऽपसंः। रूपिनन्द्रं हिरण्ययम्॥५५॥ अश्विनेडा न भारती। वाचा सरंस्वती। मह् इन्द्रांय दध्रिन्द्रियम्। पयः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्त्त्वष्टांर्मिन्द्रंमश्विनां। भिषज्ञत्र सरंस्वतीम्। ओजो न जूतिरिन्द्रियम्। वृको न रंभसो भिषक्। यशः सुरंया भेषजम्॥५६॥

श्रिया न मासंरम्। पयः सोमंः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होतर्यजं। होतां यक्षद्वनस्पतिम्। शमितार ई शतऋंतुम्। भीमन्न मन्यु राजांनळ्याँघ्रन्नमंसाऽश्विना भामम्। सरंस्वती भिषक्। इन्दांय दुह इन्द्रियम्। पयुः सोमः परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यंस्य होतर्यजं॥५७॥ होतां यक्षदग्निः स्वाहाऽऽज्यंस्य स्तोकानांम्। स्वाहा मेदेसां पृथंक्। स्वाहा छार्गमिश्वभ्याम्। स्वाहा मेष र सरंस्वत्यै। स्वाहंर्षभमिन्द्रांय सि॰हाय सहंसेन्द्रियम्। स्वाहाऽग्निन्न भेषुजम्। स्वाहा सोमंमिन्द्रियम्। स्वाहेन्द्र ५ सुत्रामाण सिवतारं वर्रणं भिषजां पतिम्। स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न भेषजम्। स्वाहां देवा ध

आँज्यपान्॥५८॥

स्वाह् । ऽग्निश्च हो त्राञ्जंषाणो अग्निर्भेष जम्। पयः सोमंः पिर्म्नुतां घृतं मधुं। वियन्त्वा ज्यंस्य हो त्र्यं जां। हो तां यक्ष दिश्वना सरंस्वती मिन्द्र र सुत्रामाणम्। इमे सोमाः सुरामाणः। छागेर्न मेषेर्ऋष्भेः सुताः। शष्येर्न तोक्यंभिः। लाजैर्महंस्वन्तः। मदा मासंरेण परिष्कृताः। शुक्राः पर्यस्वन्तो ऽमृताः। प्रस्थिता वो मधुश्चतः। तानिश्वना सरंस्वतीन्द्रः सुत्रामां वृत्रहा। जुषन्ता र सौम्यं मधुं। पिबंन्तु मदंन्तु वियन्तु सोमम्ं। हो त्र्यं जं॥ ५९॥

वीर्यं वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यंज्ञ नासंत्या सरंस्वती मधुं हिर्ण्ययं भेषुजं वियन्त्वाज्यंस्य होत्र्यंज्ञांज्यपानमृताः पश्चं च (स्मिधाऽग्निश्च षट्। तनूनपांत्स्प्ताः नराश्चश्चमृषिः। इडेडितो यवैर्ष्टो। बर्हिः स्प्ताः दुरोऽश्विना नवं। सुपेश्चसर्षिः। देव्या होतांग् सीसेन् रसः। तिस्वस्त्वष्टांरमृष्टावंष्टो। वनुस्पित्मृषिः। अग्नित्रयोदशः अश्विना द्वादंश त्रयोदशः स्मिधाऽग्निं वदंरै्वंदंरै्यवैर्श्विना त्विषिमृश्विना न भेषुजः रूपमृश्विनां भीमं भामम् ॥)॥११॥ [१९] समिद्धो अग्निरंश्विना। त्प्तो घर्मो विराद्भुतः। दुहे धेनुः सरंस्वती। सोमः श्रुक्रमिहेन्द्रियम्। तनूपा भिषजां

सुते। अश्विनोभा सरंस्वती। मध्वा रजारंसीन्द्रियम्। इन्द्रांय पृथिभिविहान्। इन्द्रायेन्दुर् सरंस्वती। नराशरसेन नग्नहुं:॥६०॥

अधांताम्श्विना मध्ं। भेषजं भिषजां स्ते। आजुह्वांना सरंस्वती। इन्द्रांयेन्द्रियाणि वीर्यम्। इडांभिरश्विनाविषम्। समूर्ज् सर्पर्यन्दंधुः। अश्विंना नमुंचेः सुतम्। सोमर्थ शुक्रं पंरिस्रुतां। सरंस्वती तमाभंरत्। बर्हिषेन्द्रांय पातंवे॥६१॥

क्वष्यों न व्यचंस्वतीः। अश्विभ्यां न दुरो दिशः। इन्द्रो न रोदंसी दुधै। दुहे कामान्त्सरंस्वती। उषासा नक्तंमश्विना। दिवेन्द्र५ सायमिन्द्रियैः। सञ्जानाने सुपेशंसा। समं जाते सरंस्वत्या। पातं नो अश्विना दिवाँ। पाहि नक्त५ सरस्वति॥६२॥

दैव्यां होतारा भिषजा। पातिमन्द्र सर्चां सुते। तिस्रस्रेधा सरंस्वती। अश्विना भारतीडाँ। तीव्रं पंरिस्रुता सोमम्। इन्द्रांय सुषवुर्मदम्। अश्विंना भेषजं मधुं। भेषजत्रः सर्रस्वती। इन्द्रे त्वष्टा यशः श्रियम्। रूप र रूपमधुः सुते। ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः। शृशमानः परिस्नुतां। कीलालंमश्विभ्यां मधुं। दुहे धेनुः सर्रस्वती। गोभिर्न सोमंमश्विना। मासंरेण परिष्कृतां। समंधाता र सर्रस्वत्या। स्वाहेन्द्रे सुतं मधुं॥६३॥ न्यहः पातंव सरस्वत्यधः सुतंऽहो चं॥१२॥ [१२]

अश्विनां ह्विरिन्द्रियम्। नमुंचेर्धिया सरंस्वती। आ शुक्रमांसुराद्वसु। मुघमिन्द्रांय जिभ्रेरे। यमुश्विना सरंस्वती। ह्विषेन्द्रमवर्धयन्। स बिभेद वृतं मुघम्। नमुंचावासुरे सचौ। तमिन्द्रं पृशवः सचौ। अश्विनोभा सरंस्वती॥६४॥

दधांना अभ्यंनूषत। ह्विषां यज्ञमिन्द्रियम्। य इन्द्रं इन्द्रियन्द्धुः। स्विता वर्रुणो भगः। स सुत्रामां ह्विष्पंतिः। यजमानाय सश्चत। स्विता वर्रुणोऽदधेत्। यजमानाय दाशुषें। आदंत्त नमुंचेर्वसुं। सुत्रामा बर्लमिन्द्रियम्॥६५॥

वर्रणः क्षुत्रमिन्द्रियम्। भगेन सविता श्रियम्।

सुत्रामा यशंसा बलम्ं। दर्धाना यज्ञमांशत। अश्विना गोभिरिन्द्रियम्। अश्वेभिर्वीर्यं बलम्ं। ह्विषेन्द्रक्ष् सरंस्वती। यजंमानमवर्धयन्। ता नासंत्या सुपेशंसा। हिरंण्यवर्तनी नरां। सरंस्वती ह्विष्मंती। इन्द्र कर्मसु नोऽवत। ता भिषजां सुकर्मणा। सा सुद्धा सरंस्वती। स वृत्रहा श्तक्रंतुः। इन्द्रांय दध्रिन्द्रियम्॥६६॥

उभा सरस्वती बर्लमिन्द्रियन्नरा पद्वं॥१३॥------[१३]

देवं ब्र्हिः संरस्वती। सुदेविमन्द्रं अश्विनां। तेजो न चक्षुंरक्ष्योः। ब्र्हिषां दध्रिन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजा। देवीर्द्वारों अश्विनां। भिषजेन्द्रे सरस्वती। प्राणन्न वीर्यन्तिसा द्वारों दध्रिन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजां॥६७॥

देवी उषासांविश्वनां। भिषजेन्द्रे सरंस्वती। बलुन्न वार्चमास्याः उषाभ्यान्दध्रिन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं। देवी जोष्ट्री अश्विनाः। सुत्रामेन्द्रे सरस्वती। श्रोत्रन्न कर्णयोर्यशंः। जोष्ट्रीभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवने वसुधेर्यस्य वियन्तु यजं॥६८॥

देवी ऊर्जाहुंती दुघे सुदुधें। पयसेन्द्रक्ष्य सरंस्वत्यश्विनां भिषजांवत। शुक्रन्न ज्योतिः स्तनंयोराहुंती धत्त इन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं। देवा देवानां भिषजां। होतांराविन्द्रंमश्विनां। वषद्भारेः सरंस्वती। त्विष्निन्न हृदंये मृतिम्। होतृंभ्यान्दधुरिन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं॥६९॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीः। सरंस्वत्यश्विना भारतीडाँ। शूषत्र मध्ये नाभ्याम्ँ। इन्द्रांय दधिरिन्द्रियम्। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं। देव इन्द्रो नराशश्संः। त्रिव्रूथः सरंस्वत्याऽश्विभ्यांमीयते रथंः। रेतो न रूपम्मृतंं जनित्रम्ँ। इन्द्रांय त्वष्टा दधंदिन्द्रियाणि। वसुवनं वसुधेयंस्य वियन्तु यजं॥७०॥

देव इन्द्रो वनस्पतिः। हिरंण्यपर्णो अश्विभ्याम्। सरंस्वत्याः

सुपिप्पृलः। इन्द्रांय पच्यते मधुं। ओजो न जूतिमृंष्भो न भामम्। वनस्पतिनीं दधिदिन्द्रियाणि। वसुवनें वसुधेयंस्य वियन्तु यर्जा। देवं ब्र्हिर्वारितीनाम्। अध्वरे स्तीर्णमृश्विभ्याम्। ऊर्णम्रदाः सर्रस्वत्याः॥७१॥

स्योनिमन्द्र ते सदंः। ईशायै मन्यु राजांनं बर्हिषां दध्रिन्द्रियम्। वस्वने वस्धेयंस्य वियन्तु यजं। देवो अग्निः स्विष्टकृत्। देवान् यक्षद्यथायथम्। होतांराविन्द्रंमिश्वनां। वाचा वाच् सरंस्वतीम्। अग्नि सोम सिष्टकृत्। स्विष्ट इन्द्रंः सुत्रामां सिवता वर्रुणो भिषक्। इष्टो देवो वनस्पतिः। स्विष्टा देवा आज्यपाः। इष्टो अग्निरिग्निनां। होतां होत्रे स्विष्टकृत्। यशो न दर्धदिन्द्रियम्। ऊर्ज्मपंचितिः स्वधाम्। वसुवने वसुधेयंस्य वियन्तु यजं॥७२॥

द्वारों दधुरिन्द्रियं वंसुवनें वसुधेयंस्य वियन्तु यज् जोष्ट्रीभ्यान्दधुरिन्द्रियं वंसुवनें वसुधेयंस्य वियन्तु यज् होर्तृभ्यान्दधुरिन्द्रियं वंसुवनें वसुधेयंस्य वियन्तु यज्जैन्द्रियाणिं वसुवनें वसुधेयंस्य वियन्तु यज्ज् सर्रस्वत्या वनस्पतिष्णद्वं (देवं बुर्हिर्देवीर्द्वारों देवी उपासांविश्वनां देवी जोष्ट्रीं देवी ऊर्जाहंती देवा देवानां भिषजां वषद्वारैर्देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीर्देव इन्द्रो नराशश्सों देव इन्द्रो वनस्पतिर्देवं बुर्हिर्वारितीनान्देवो अग्निः स्विष्टुकृद्देवान्। सुमिधाऽग्निन्देवं बुर्हिः सरंस्वत्यश्विना सर्वं वियन्तु। द्वारंस्तिम् सर्वंवियन्तु। अज इन्द्रमोजोऽग्निं परः सरंस्वतीम्। नक्तं पूर्वः सरंस्वति। अन्यत्र सरंस्वती। भिषकपूर्वन्द्ह इन्द्रियम्। अन्यत्रं दधिरिन्द्रियम्। सौत्रामण्याः सुंतासुती। अञ्चन्त्ययं यज्ञंमानः ॥ ॥॥४॥॥

अग्निम् होतांरमवृणीत। अय स्रंतासृती यजंमानः। पर्चन्पक्तीः। पर्चन्पुरोडाशान्। गृह्णन्ग्रहान्। ब्रध्नत्रिश्चिभ्याञ्छागु स्रं सरंस्वत्या इन्द्रांय। ब्रध्नन्त्सरंस्वत्ये मेषिनन्द्रांयाश्विभ्याम्। ब्रधिनन्द्रांयर्ष्यभम्श्विभ्या सरंस्वत्ये। सूपस्था अद्य देवो वन्स्पतिरभवत्। अश्विभ्याञ्छागेन् सरंस्वत्या इन्द्रांय॥७३॥

सरंस्वत्यै मेषेणेन्द्रांयाश्विभ्यांम्। इन्द्रांयर्ष्भेणाश्विभ्याः सरंस्वत्यै। अक्षः स्तान्मंदस्तः प्रतिपचताग्रंभीषुः। अवीवृधन्त ग्रहैंः। अपातामृश्विना सरंस्वतीन्द्रः सुत्रामां वृत्रहा। सोमान्त्सुराम्णः। उपो उक्थामदाः श्रौद्विमदां अदन्। अवीवृधन्ताङ्क्षेः। त्वामृद्यर्षं आर्षेयर्षीणान्नपादवृणीत। अय सुंतासुती यजंमानः। बहुभ्य आ सङ्गंतेभ्यः। एष में

देवेषु वसु वार्या यंक्ष्यत् इतिं। ता या देवा देवदानान्यदुः। तान्यस्मा आ च शास्वं। आ चं गुरस्व। इषितश्चं होत्रसिं भद्रवाच्यांय प्रेषितो मानुंषः। सूक्तवाकायं सूक्ता ब्रूंहि॥७४॥ इन्द्रांयु यजमानः सुम चं॥१५॥——[१५]

उशन्तंस्त्वा हवामह् आ नो अग्ने सुकेतुनां। त्वश् सोम महे भगन्त्वश् सोम् प्रचिकितो मनीषा। त्वया हि नेः पितरं सोम् पूर्वे त्वश् सोम पितृभिः संविदानः। बर्हिषदः पितर् आऽहं पितृन्। उपंहृताः पितरोऽग्निष्वात्ताः पितरः। अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे। नराशश्से सोमपीथं य आशुः। ते नो अर्वन्तः सुहवां भवन्तु। शं नो भवन्तु द्विपदे शश्चतुंष्पदे। ये अंग्निष्वात्ता येऽनंग्निष्वात्ताः॥७५॥

अश्होमुर्चः पितरंः सोम्यासंः। परेऽवंरेऽमृतांसो भवंन्तः। अधि ब्रुवन्तु ते अंवन्त्वस्मान्। वान्यांये दुग्धे जुषमांणाः करम्भम्। उदीरांणा अवंरे परे च। अग्निष्वात्ता ऋतुभिः संविदानाः। इन्द्रंवन्तो हुविरिदं जुषन्ताम्। यदंग्ने कव्यवाहन् त्वमंग्न ईडितो जांतवेदः। मातंली कृब्यैः। ये तांतृपुर्देवत्रा जेहंमानाः। होत्रावृधः स्तोमंतष्टासो अर्कैः। आऽग्नें याहि सुविदत्रेभिर्वाङ्। सृत्यैः कृब्यैः पितृभिर्धर्मसिद्भैः। हृब्यवाहंमुजरं पुरुप्रियम्। अग्निं घृतेनं हृविषां सप्यन्। उपांसदङ्कव्यवाहं पितृणाम्। स नः प्रजां वी्रवंती्र् समृण्वतु॥७६॥

अनंग्निष्वात्ता जेहंमानाः सप्त चं॥१६॥-----[१६]

होतां यक्षिद्डस्पदे। समिधानं महद्यशंः। सुषिमिद्धं वरेण्यम्। अग्निमिन्द्रं वयोधसम्। गायत्रीञ्छन्दं इन्द्रियम्। त्र्यविङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्ष्च्छुचिंव्रतम्। तनूनपातमुद्भिदम्। यङ्गर्भमदितिर्द्धे॥७७॥

शुचिमिन्द्रं वयोधसम्। उष्णिहुञ्छन्दं इन्द्रियम्। दित्यवाहुङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्यर्जः। होतां यक्षदीडेन्यम्। ईडितं वृत्रहन्तंमम्। इडांभिरीड्यक् सहंः। सोम्मिन्द्रं वयोधसम्। अनुष्टुभुञ्छन्दं इन्द्रियम्। त्रिवृत्सङ्गां वयो

दर्धत्॥७८॥

वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षत्सुबर्ह्षिदम्ं। पूष्णवन्त्ममंत्र्यम्। सीदंन्तं बर्ह्षिषं प्रिये। अमृतेन्द्रं वयोधसम्। बृह्तीञ्छन्दं इन्द्रियम्। पश्चांविङ्गां वयो दधंत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतांयक्ष्ट्रद्यचंस्वतीः। सुप्रायणा ऋतावृधंः॥७९॥

द्वारों देवीरहिंरण्ययीः। ब्रह्माण् इन्द्रं वयोधसम्। पङ्किञ्छन्दं इहिन्द्रियम्। तुर्यवाहङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्रर्यज्ञं। होतां यक्षत्सुपेशंसे। सुशिल्पे बृह्ती उभे। नक्तोषासा न दंर्शते। विश्वमिन्द्रं वयोधसम्। त्रिष्टुभञ्छन्दं इन्द्रियम्॥८०॥

पृष्ठवाहुङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजी होतां यक्षत्प्रचेतसा। देवानांमुत्तमं यशः। होतांरा दैव्यां कवी। स्युजेन्द्रं वयोधसम्। जगतीञ्छन्दं इहेन्द्रियम्। अनुङ्गाहङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजी। होतां

यक्षत्पेशंस्वतीः॥८१॥

तिस्रो देवीर्हिर्ण्ययीः। भारतीर्बृह्तीर्म्हीः। पितृमिन्द्रं वयोधसम्। विराज्ञञ्छन्दं इहेन्द्रियम्। धेनुङ्गान्न वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यज्ञं। होतां यक्षत्सुरतंसम्। त्वष्टांरं पृष्टिवर्धनम्। रूपाणि बिभ्रंतं पृथंक्। पृष्टिमिन्द्रं वयोधसम्॥८२॥

द्विपदञ्छन्दं इहेन्द्रियम्। उक्षाण्ङ्गान्न वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षच्छ्तकंतुम्। हिरंण्यपणमुक्थिन् रश्नां बिभ्रंतं वृशिम्। भगमिन्द्रं वयोधसम्। ककुभञ्छन्दं इहेन्द्रियम्। वृशां वेहतृङ्गान्न वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होत्र्यजं। होतां यक्षत्स्वाहांकृतीः। अग्निं गृहपंतिं पृथंक्। वरुणं भेषजङ्काविम्। क्षुत्रमिन्द्रं वयोधसम्। अतिंच्छन्दसञ्छन्दं इन्द्रियम्। बृहदंषभङ्गां वयो दर्धत्। वेत्वाज्यंस्य होतुर्यजं॥८३॥

द्धे दर्धहतावृधं इन्द्रियं पेशंस्वतीर्वयोधस्ं वेत्वाज्यंस्य होत्यर्जं सप्त चं (इडस्प्देंऽग्निङ्गांयत्रीत्र्यविम्।

शुचिंत्रत्र् शुचिंमुण्णिहंन्दित्य्वाहम्ं। ईडेन्य्र सोमंमनुष्टुभंत्रिवृत्सम्। सुब्रुहिषदंमुमृतेन्द्रं बृहुतीं पश्चांविम्। व्यचंस्वतीः सुप्रायणा द्वारौं ब्रह्माणः पृङ्किमिह तुंर्यवाहम्ं। सुपेशंसे विश्वमिन्द्रंत्रिष्टुभं पष्टवाहम्ं। प्रचेतसा स्युजेन्द्रं जगंतीमिहानुङ्गाहम्ं। पेशंस्वतीस्तिस्रः पितं विराजंमिह धेनुन्न। सुरेतंस्-त्वष्टांर् पृष्टिमिन्द्रं द्विपदंमिहोक्षाण्त्र। शतकंतुं भगमिन्द्रंङ्क्कुभंमिह वृशान्न। स्वाहांकृतीः क्षुत्रमतिंच्छन्दसं बृहदंष्भङ्गां वयो दर्धदिन्द्रियमृषि वसु नवं द्शेहंन्द्रियमृषे नव दश् गान्न वयो दर्धदिडस्पदे सर्ववत् ॥)॥१७॥———[१७]

सिमंद्धो अग्निः स्मिधां। सुषंमिद्धो वरेण्यः। गायत्री छन्दं इन्द्रियम्। त्र्यविगीवयो दधुः। तनूनपाच्छुचिव्रतः। तुनूपाच् सरंस्वती। उष्णिक्छन्दं इन्द्रियम्। दित्यवाङ्गोवयो दधुः। इडांभिरग्निरीड्यः। सोमो देवो अमंर्त्यः॥८४॥

अनुष्टुप्छन्दं इन्द्रियम्। त्रिवृत्सो गौर्वयो दधः। सुब्रहिर्गिः पूंषण्वान्। स्तीर्णबंहि्रमंत्र्यः। बृह्ती छन्दं इन्द्रियम्। पश्चांविगीर्वयो दधः। दुरो देवीर्दिशो महीः। ब्रह्मा देवो बृह्स्पतिः। पङ्किश्छन्दं इहेन्द्रियम्। तुर्यवाङ्गोर्वयो दधः॥८५॥ उषे यह्वी सुपेशंसा। विश्वं देवा अमंत्र्याः। त्रिष्टुप्छन्दं इन्द्रियम्। पृष्ठवाद्गोर्वयो दधः। दैव्यां होतारा भिषजा। इन्द्रेण

स्युजां युजा। जगंती छन्दं इहेन्द्रियम्। अनुङ्वान्गौर्वयों दधुः। तिस्र इडा सरंस्वती। भारती मुरुतो विशः॥८६॥ विराद्धन्दं इहेन्द्रियम्। धेनुर्गौर्न वयों दधुः। त्वष्टां तुरीपो अद्भंतः। इन्द्राग्नी पृष्टिवर्धना। द्विपाच्छन्दं इहेन्द्रियम्। उक्षा गौर्न वयों दधुः। शमिता नो वनस्पतिः। सविता प्रंसुवन्भगम्। कुकुच्छन्दं इहेन्द्रियम्। वृशा वेहद्गौर्न वयों दधुः। स्वाहां यज्ञं वरुणः। सुक्षत्रो भेषजं करत्। अतिंच्छन्दाश्छन्दं इन्द्रियम्। बृहद्ष्मे गौर्वयों दधुः॥८७॥

वसन्तेन्त्र्नां देवाः। वसंविश्चिवृतां स्तुतम्। रथन्त्रेण् तेजसा। ह्विरिन्द्रे वयों दधुः। ग्रीष्मेणं देवा ऋतुनां। रुद्राः पंश्चदशे स्तुतम्। बृह्ता यशंसा बलम्ं। ह्विरिन्द्रे वयों दधुः। वर्षाभिर्ऋतुनांऽऽदित्याः। स्तोमें सप्तदशे स्तुतम्॥८८॥

अमर्त्यस्तुर्युवाङ्गोर्वयों दधुर्विशों वृशा वेहङ्गौर्न वयों दधुश्चृत्वारिं च॥१८॥------[१८]

वैरूपेणं विशोजंसा। ह्विरिन्द्रे वयों दधः। शार्देन्त्नां

देवाः। एकविष्श ऋभवंः स्तुतम्। वैराजेनं श्रिया श्रियम्ं। हिविरिन्द्रे वयो दधः। हेमन्तेन्त्र्नां देवाः। म्रुतंस्त्रिण्वे स्तुतम्। बलेन् शक्वंरीः सहंः। हिविरिन्द्रे वयो दधः। शैशिरेण्त्नां देवाः। त्रयस्त्रिष्शेऽमृतः स्तुतम्। स्त्येनं रेवतीः क्षत्रम्। हिविरिन्द्रे वयो दधः॥८९॥

स्तोमें सप्तद्रशे स्तुत॰ सहों ह्विरिन्द्रे वयों दधुश्चत्वारिं च (वस्न-तेनं ग्रीष्मेणं व्र्षाभिः शार्देनं हेम्न-तेनं शैशिरेण षद ॥)॥१९॥———[१९]

देवं ब्र्हिरिन्हंं वयोधसम्। देवन्देवमंवर्धयत्। गायत्रिया छन्दंसेन्द्रियम्। तेज् इन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं। देवीर्द्वारों देविमन्द्रं वयोधसम्। देवीर्देवमंवर्धयन्। उण्णिहा छन्दंसेन्द्रियम्। प्राणिमन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेर्यस्य वियन्तु यजं॥९०॥

देवी देवं वंयोधसम्। उषे इन्द्रंमवर्धताम्। अनुष्टुभा छन्दंसेन्द्रियम्। वाचमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वीतां यजं। देवी जोष्ट्री देविमन्द्रं वयोधसम्। देवी देवमंवर्धताम्। बृह्त्या छन्दंसेन्द्रियम्। श्रोत्रमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वीतां यजं॥९१॥

देवी ऊर्जाहुंती देविमन्द्रं वयोधसम्। देवी देवमंवर्धताम्। पृङ्गा छन्दंसेन्द्रियम्। शुक्रमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधयंस्य वीतां यजं। देवा दैव्या होतांरा देविमन्द्रं वयोधसम्। देवा देवमंवर्धताम्। त्रिष्टुभा छन्दंसेन्द्रियम्। त्विषिमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधयंस्य वीतां यजं॥९२॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीर्वयोधसम्। पितृमिन्द्रंमवर्धयन्। जगत्या छन्दंसेन्द्रियम्। बलुमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनें वसुधयंस्य वियन्तु यजं। देवो नराशश्सों देविमन्द्रं वयोधसम्। देवो देवमंवर्धयत्। विराजा छन्दंसेन्द्रियम्। रेत इन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनें वसुधेयंस्य वेतु यजं॥९३॥

देवो वनस्पतिंर्देविमिन्द्रं वयोधसम्। देवो देवमंवर्धयत्। द्विपदा छन्दंसेन्द्रियम्। भगमिन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवने वसुधेयंस्य वेतु यजं। देवं ब्र्हिवंरितीनान्देविमन्द्रं वयोधसम्। देवन्देवमंवर्धयत्। कुकुभा छन्दंसेन्द्रियम्। यश् इन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं। देवो अग्निः स्विष्टकृद्देविमन्द्रं वयोधसम्। देवो देवमंवर्धयत्। अतिंच्छन्दसा छन्दंसेन्द्रियम्। क्षत्रिमन्द्रे वयो दर्धत्। वसुवनं वसुधेयंस्य वेतु यजं॥९४॥

वियन्तु यर्ज वीतां यर्ज वीतां यर्ज वेतु यर्ज वेतु यर्ज पश्चं च (देवं ब्र्हिर्गायत्रिया तेर्जः। देवीद्वर्गि उण्णिहाँ प्राणम्। देवी देवमुषे अनुष्टुभा वाचम्ँ। देवी जोष्ट्री बृहत्या श्रोत्रम्ँ। देवी ऊर्जाहंती पृङ्क्या श्रुक्रम्। देवा दैव्या होतांरा त्रिष्टुभा त्विषिम्ँ। देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीः पितं जर्गत्या बलम्ँ। देवो नराशरसो विराजा रेतः। देवो वनस्पितिर्द्विपदा भगम्ँ। देवं ब्र्हिर्वारितीनाङ्ककुभा यर्शः। देवो अग्निः स्विष्टकुदिर्तिच्छन्दसा क्षुत्रम्। वेतु वियन्तु चृतुर्वीतामेको वियन्तु चृतुर्वैत्ववर्धयदवर्धयः श्रुत्ररंवर्धतामेको ऽवर्धयः श्रुत्ररंवर्धयत्॥)॥२०॥———[२०]

स्वाद्वीन्त्वा सोमः सुरांवन्तर् सीसेंन मित्रोंऽसि यद्देवा होतां यक्षत्समिधेन्द्रर् सिमंद्व इन्द्र आचंर्षणिप्रा देवं बर्हिरहोतां यक्षत्समिधाऽग्निर सिमंद्वो अग्निरंश्विनाऽश्विनां ह्विरिंन्द्रियन्देवं बर्हिः सरंस्वत्यग्निम्द्योशन्तो होतां यक्षदिडस्पदे सिमंद्वो अग्निः समिधां वसन्तेनृत्नां देवं बर्हिरिन्द्रं वयोधसं विरश्वतिः॥२०॥ स्वाद्वीन्त्वाऽमीमदन्त पितरः साम्राज्याय पूतं पवित्रेणोषासानक्ता बदेरैरधांतान्देव इन्द्रो वनस्पतिः पष्टवाहृङ्गान्देवी देवं वंयोधसं चतुंर्नवितः॥९४॥ स्वाद्वीन्त्वां वेतु यजं॥

हरिः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके षष्टः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके सप्तमः प्रपाठकः॥

त्रिवृत्स्तोमो भवति। ब्रह्मवर्चसं वै त्रिवृत्। ब्रह्मवर्चसमेवावं रुन्थे। अग्निष्टोमः सोमो भवति। ब्रह्मवर्चसं वा अग्निष्टोमः। ब्रह्मवर्चसमेवावं रुन्थे। रथन्तर साम भवति। ब्रह्मवर्चसं वै रथन्तरम्। ब्रह्मवर्चसमेवावं रुन्थे। परिस्रजी होतां भवति॥१॥

अरुणो मिंमि्रस्निश्चंतः। एतद्वै ब्रंह्मवर्चसस्यं रूपम्। रूपेणेव ब्रंह्मवर्चसमवं रुन्थे। बृह्स्पतिरकामयत देवानां पुरोधाङ्गंच्छेयमिति। स एतं बृहस्पतिस्वमंपश्यत्। तमाऽहंरत्। तेनांयजता ततो वै स देवानां पुरोधामंगच्छत्। यः पुरोधाकांमः स्यात्। स बृहस्पतिस्वनं यजेत॥२॥ पुरोधामेव गंच्छति। तस्यं प्रातः सवने सन्नेषुं नाराश्र्सेषुं। एकांदश् दक्षिणा नीयन्ते। एकांदश् माध्यं दिने सवने सन्नेषुं नाराश्र सेषुं। एकांदश् तृतीयसवने सन्नेषुं नाराश्र सेषुं।

त्रयंस्त्रि श्रात्सम्पंद्यन्ते। त्रयंस्त्रि श्राद्वै देवताः। देवतां प्रवावं रुन्थे। अश्वंश्वतुस्त्रि श्राः। प्राजापत्यो वा अश्वंः॥३॥ प्रजापंतिश्चतुस्त्रि श्राः। देवतां नाम्। यावंतीरेव देवताः। ता प्रवावं रुन्थे। कृष्णाजिनं ऽभिषिं श्वति। ब्रह्मणो वा पृतद्रूपम्। यत्कृष्णाजिनम्। ब्रह्मवर्चसे नैवेन श्रम्थंयति। आज्यं नाभिषिं श्वति। तेजो वा आज्यम्। तेजं प्रवास्मिन्दधाति॥४॥

होतां भवति यजेत् वा अश्वों दधाति॥१॥————[१]

यदाँग्नेयो भवंति। अग्निमुंखा ह्यद्धिः। अथ यत्पौष्णः। पृष्टिर्वे पूषा। पृष्टिर्वेश्यंस्य। पृष्टिमेवावं रुन्धे। प्रस्वायं सावित्रः। अथ यत्त्वाष्ट्रः। त्वष्टा हि रूपाणि विक्रोतिं। निर्व्रुणत्वायं वारुणः॥५॥

अथो य एव कश्च सन्त्सूयतें। स हि वांरुणः। अथ् यद्वैश्वदेवः। वैश्वदेवो हि वैश्यः। अथ् यन्मांरुतः। मारुतो हि वैश्यः। सप्तैतानिं ह्वी १ भवन्ति। सप्तगंणा वै मरुतः। पृश्चिः पष्ठौही मांरुत्या लेभ्यते। विश्वै मरुतः। विशं पुवैतन्मंध्यतों ऽभिषिंच्यते। तस्माद्वा पुष विशः प्रियः। विशो हि मंध्यतों ऽभिषिच्यतें। ऋष्मचर्मे ऽध्यभिषिंश्चति। स हि प्रंजनियता। दुधा ऽभिषिंश्चति। ऊर्ग्वा अन्नाद्यं दिधं। ऊर्जेवैनंमन्नाद्येन समर्थयति॥६॥

वारुणो विड्वै मुरुतोऽष्टौ चं॥२॥•

[2]

यदाँग्नेयो भवंति। आग्नेयो वै ब्राँह्मणः। अथ् यत्सौम्यः। सौम्यो हि ब्राँह्मणः। प्रस्वायैव सांवित्रः। अथ् यद्वांर्हस्पत्यः। एतद्वे ब्राँह्मणस्यं वाक्पतीयम्। अथ् यदंग्नीषोमीयः। आग्नेयो वै ब्राँह्मणः। तौ यदा सङ्गच्छेते॥७॥

अर्थ वीर्यावत्तरो भवति। अथ् यत्सारस्वतः। एति प्रत्यक्षं ब्राह्मणस्यं वाक्पतीयम्। निर्वृङ्णत्वायैव वाङ्णः। अथो य एव कश्च सन्त्सूयते। स हि वाङ्णः। अथ् यद्यांवापृथिव्यः। इन्द्रों वृत्राय वज्रमुदंयच्छत्। तं द्यावापृथिवी नान्वंमन्येताम्। तमेतेनैव भागधेयेनान्वंमन्येताम्॥८॥

वर्ज्रस्य वा एषोऽनुमानायं। अनुमतवज्रः सूयाता इतिं।

अष्टावेतानि ह्वी १ षि भवन्ति। अष्टाक्षेरा गायत्री। गायत्री ब्रह्मवर्चसम्। गायत्रियेव बंह्मवर्चसमवं रुन्धे। हिरण्येन घृतमुत्पुंनाति। तेजंस एव रुचे। कृष्णाजिनेंऽभिषिंश्चति। ब्रह्मणो वा एतदंख्सामयों रूपम्। यत्कृष्णाजिनम्। ब्रह्मन्नेवनम्ख्सामयोरध्यभिषिंश्चति। घृतेनाभिषिंश्चति। तथां वीर्यावत्तरो भवति॥९॥

सङ्गच्छेते भागुधेयेनान्वमन्येतार रूपश्चत्वारि च॥३॥-----[३]

न वै सोमंन सोमंस्य स्वौंऽस्ति। ह्तो ह्येषः। अभिष्तो ह्येषः। न हि हृतः सूयतें। सौमी स्तृतवंशामा लंभते। सोमो वै रेतोधाः। रेतं पृव तद्दंधाति। सौम्यर्चाऽभिषिश्चिति। रेतोधा ह्येषा। रेतः सोमः। रेतं पृवास्मिन्दधाति। यत्किं चं राजसूयंमृते सोमम्। तत्सर्वं भवति। अषांढं युत्सु पृतंनासु पप्रिम्। सुवर्षाम्प्स्वां वृजनंस्य गोपाम्। भरेषुजा स्पृति सुवर्षाम्प्स्वां वृजनंस्य गोपाम्। भरेषुजा स्पृति सुवर्षाम्प्स्वां वृजनंस्य गोपाम्। भरेषुजा स्पृति सुवर्षाम्पः जयंन्तन्त्वामनं मदेम सोम॥१०॥

यो वै सोमेन सूयतें। स देवस्वः। यः पृश्नां सूयतें। स देवस्वः। य इष्टां सूयतें। स मंनुष्यस्वः। एतं वै पृथंये देवाः प्रायंच्छन्। ततो वै सोऽप्यांर्ण्यानां पशूनामंसूयत। यावंतीः कियंतीश्च प्रजा वाचं वदंन्ति। तासार् सर्वांसार स्यते॥११॥

य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। नाराश्र्स्यर्चाऽभिषिश्चित। मनुष्यां वै नराश्रस्मः। निह्नुत्य वावैतत्। अथाभिषिश्चिति। यत्किं चं राजसूर्यमनुत्तरवेदीकम्। तत्सर्वं भवति। ये में पश्चाशतंन्ददुः। अश्वांनार स्थस्तुंतिः। द्युमदंग्ने मिह् श्रवंः। बृहत्कृंधि मुघोनांम्। नृवदंमृत नृणाम्॥१२॥

सूयते स्थस्तुंतिस्रीणि च॥५॥————[५]

एष गोस्तवः। षद्भिष्श उक्थ्यो बृहत्सामा। पर्वमाने कण्वरथन्त्रं भेवति। यो वै वांज्पेयः। स सम्राद्भवः। यो रांज्सूयः। स वंरुणस्तवः। प्रजापितः स्वारांज्यं परमेष्ठी। स्वारांज्यङ्गोरेव। गौरिव भवति॥१३॥

य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। उभे बृंहद्रथन्तरे भेवतः। ति स्वारांज्यम्। अयुतं दक्षिणाः। ति स्वारांज्यम्। प्रतिधुषाऽभिषिश्चति। ति स्वारांज्यम्। अनुंद्धते वेद्ये दक्षिण्त आंहवनीयंस्य बृह्तः स्तोत्रं प्रत्यभिषिश्चति। इयं वाव रथन्तरम्॥१४॥

असौ बृहत्। अनयोर्वेनमनंन्तर्हितम्भिषिश्चिति। पशुस्तोमो वा एषः। तेनं गोस्वः। षृद्विष्शः सर्वः। रेवज्ञातः सर्हसा वृद्धः। क्षृत्राणां क्षत्रभृत्तंमो वयोधाः। महान्मंहित्वे तंस्तभानः। क्षृत्रे राष्ट्रे चं जागृहि। प्रजापंतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वाराज्येनाभिषिश्चामीत्यांह। स्वाराज्यमेवेनं गमयति॥१५॥ इव भुवति र्थन्तरमाहेकं चादा।

सि १ हे व्याघ्र उत या पृदांकौ। त्विषिरुग्नौ ब्राँह्मणे सूर्ये या। इन्द्रं या देवी सुभगां जजानं। सा न आगुन्वर्चसा संविदाना। या राजन्ये दुन्दुभावायंतायाम्। अश्वंस्य ऋन्द्ये पुरुषस्य मायौ। इन्द्रं या देवी सुभगां जजानं। सा न आगुन्वर्चसा संविदाना। या हुस्तिनि द्वीपिनि या हिरंण्ये। त्विष्रश्वेषु पुरुषेषु गोषुं॥१६॥

इन्द्रं या देवी सुभगां ज्ञानं। सा न आग्नवर्चसा संविदाना। रथे अक्षेषुं वृष्भस्य वाजें। वाते पूर्जन्ये वर्रुणस्य शुष्में। इन्द्रं या देवी सुभगां ज्ञानं। सा न आग्नवर्चसा संविदाना। राडंसि विराडंसि। सुम्राडंसि स्वराडंसि। इन्द्रांय त्वा तेजंस्वते तेजंस्वन्त श्रीणामि। इन्द्रांय त्वौजंस्वत ओजंस्वन्त श्रीणामि॥१७॥

इन्द्रांय त्वा पर्यस्वते पर्यस्वन्तः श्रीणामि। इन्द्रांय त्वाऽऽयंष्मत् आयंष्मन्तः श्रीणामि। तेजोंऽसि। तत्ते प्र यंच्छामि। तेजंस्वदस्तु मे मुखम्। तेजंस्वच्छिरों अस्तु मे। तेजंस्वान् विश्वतंः प्रत्यङ्कः। तेजंसा सम्पिंपृग्धि मा। ओजोंऽसि। तत्ते प्र यंच्छामि॥१८॥

ओर्जस्वदस्तु मे मुखम्ं। ओर्जस्वच्छिरों अस्तु मे। ओर्जस्वान् विश्वतः प्रत्यङ्कः। ओर्जसा सं पिंपृग्धि मा। पयोऽसि। तत्ते प्र यंच्छामि। पयंस्वदस्तु मे मुखम्। पयंस्वच्छिरो अस्तु मे। पयंस्वान् विश्वतः प्रत्यङ्कः। पयंसा सं पिपृग्धि मा॥१९॥

आयुंरिस। तत्ते प्र यंच्छामि। आयुंष्मदस्तु मे मुखम्ं। आयुंष्मच्छिरो अस्तु मे। आयुंष्मान् विश्वतः प्रत्यङ्कः। आयुंषा सं पिंपृग्धि मा। इममंग्र आयुंषे वर्चसे कृधि। प्रिय॰ रेतों वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ। विश्वें देवा जरंदष्टिर्यथाऽसंत्॥२०॥

आयुंरिस विश्वायुंरिस। सर्वायुंरिस सर्वमायुंरिस। यतो वातो मनोजवाः। यतः क्षरंन्ति सिन्धंवः। तासान्त्वा सर्वासार रुचा। अभिषिश्चामि वर्चसा। समुद्र इंवासि गृह्मनां। सोमं इवास्यदांभ्यः। अग्निरिव विश्वतः प्रत्यङ्कः। सूर्य इव ज्योतिषा विभूः॥२१॥

अपां यो द्रवंणे रसंः। तमहम्समा आमुष्यायणायं। तेजसे ब्रह्मवर्चसायं गृह्णामि। अपां य ऊर्मी रसंः। तमहम्समा आंमुष्यायणायं। ओजंसे वीर्याय गृह्णामि। अपां यो मध्यतो रसंः। तमहम्स्मा आंमुष्यायणायं। पृष्ठौ प्रजनंनाय गृह्णामि। अपां यो यज्ञियो रसंः। तमहम्स्मा आंमुष्यायणायं। आयुंषे दीर्घायुत्वायं गृह्णामि॥२२॥

गोष्वोर्जस्वन्तः श्रीणाम्योर्जोऽसि तत्ते प्रयंच्छामि पर्यसा सम्पिपृग्धि माऽसिद्विभूर्यिज्ञयो रसो हे

अभिप्रेहिं वीरयंस्व। उग्रश्चेत्तां सपत्नहा। आतिष्ठ मित्रवर्धनः। तुभ्यं देवा अधिन्नवन्। अङ्कौ न्यङ्कावभित् आतिष्ठ वृत्रहृत्रथम्। आतिष्ठंन्तं पिर् विश्वं अभूषन्। श्रियं वसानश्चरित स्वरोचाः। महत्तदस्यासुरस्य नामं। आ विश्वरूपो अमृतांनि तस्थौ। अनु त्वेन्द्रों मदत्वनु बृह्स्पितिः॥२३॥

अनु सोमो अन्वग्निरांवीत्। अनुं त्वा विश्वं देवा अवन्तु। अनुं सप्त राजांनो य उताभिषिक्ताः। अनुं त्वा मित्रावरुंणाविहावंतम्। अनु द्यावांपृथिवी विश्वशंम्भू। सूर्यो अहोंभिरन् त्वाऽवत्। चन्द्रमा नक्षेत्रैरन् त्वाऽवत्। द्यौश्चं त्वा पृथिवी च प्रचेतसा। शुक्रो बृहद्दक्षिणा त्वा पिपर्तु। अनुं स्वधा चिकिता समो अग्निः। आऽयं पृणक्तु रजंसी उपस्थम्॥२४॥

बृह्स्पतिः सोमों अग्निरेकं च॥८॥------[८]

प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत। ता अंस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्। स एतं प्रजापंतिरोद्नमंपश्यत्। सोऽन्नं भूतोंऽतिष्ठत्। ता अन्यत्रान्नाद्यमविंत्वा। प्रजापंतिं प्रजा उपावंतिन्त। अन्नंमेवैनं भूतं पश्यंन्तीः प्रजा उपावंतिन्ते। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। सर्वाण्यन्नांनि भवन्ति॥२५॥

सर्वे पुरुषाः। सर्वांण्येवान्नान्यवं रुन्थे। सर्वान्पुरुषान्। राडंसि विराड्सीत्यांह। स्वारांज्यमेवेनं गमयति। यद्धिरंण्यन्ददांति। तेज्नस्तेनावंरुन्थे। यत्तिंसृधन्वम्। वीर्यन्तेनं। यदष्ट्रांम्॥२६॥ पृष्टिन्तेनं। यत्कंमण्डलुम्ं। आयुष्टेनं। यद्धिरंण्यमा बुध्नाति। ज्योतिर्वे हिरंण्यम्। ज्योतिरेवास्मिन्दधाति। अथो तेजो वै हिरंण्यम्। तेर्ज एवात्मन्धंत्ते। यदोंद्नं प्राश्ञातिं। एतदेव सर्वमवरुध्यं॥२७॥

तदंस्मिन्नेक्धाऽधाँत्। रोहिण्याङ्कार्यः। यद्गाँह्मण एव रोहिणी। तस्मादेव। अथो वर्ष्मैवैन र्समानानां करोति। उद्यता सूर्येण कार्यः। उद्यन्तं वा एत र सर्वाः प्रजाः प्रतिनन्दन्ति। दिदृक्षेण्यो दर्शनीयो भवति। य एवं वेदं। ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥२८॥

अवेत्योंऽवभृथा ३ ना ३ इतिं। यद्दर्भपुञ्जीलैः प्वयंति। तित्स्वदेवावैति। तन्नावैति। त्रिभिः पंवयित। त्रयं इमे लोकाः। एभिरेवैनं लोकैः पंवयित। अथो अपां वा एतत्तेजो वर्चः। यद्दर्भाः। यद्दर्भपुञ्जीलैः प्वयंति। अपामेवैनन्तेजंसा वर्चसाऽभिषिञ्चति॥२९॥

भ्वन्त्यष्ट्रांमवुरुध्यं वदन्ति दुर्भा यहंर्भपुञ्जालेः प्वयुत्येकं चाडा [९] प्रजापितिरकामयत बहोर्भूयान्त्स्यामिति। स एतं पश्चशारदीयमपश्यत्। तमाऽहंरत्। तेनायजत। ततो

वै स ब्होर्भूयांनभवत्। यः कामयेत ब्होर्भूयांन्त्स्यामितिं। स पंश्रशार्दीयेन यजेत। बहोरेव भूयांन्भवति। मुरुत्स्तोमो वा एषः। मरुतो हि देवानां भूयिष्ठाः॥३०॥

बहुर्भविति। य एतेन् यजंते। य उंचैनमेवं वेदं। पृश्चशार्दीयों भविति। पश्च वा ऋतवंः संवत्सरः। ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठति। अथो पश्चांक्षरा पृङ्किः। पाङ्को युज्ञः। युज्ञमेवावं रुन्थे। सृप्तदृशः स्तोमा नाति यन्ति। सृप्तदृशः पृजापितिः। पृजापितेरास्यं॥३१॥

भूयिष्ठा यन्ति द्वे चं॥१०॥————[१०]

अगस्त्यों मुरुद्धां उक्ष्णः प्रौक्षंत्। तानिन्द्र आदंत्त। त एनं वर्ज्रमुद्यत्याभ्यायन्त। तान्गस्त्यंश्चैवेन्द्रंश्च कयाशुभीयंनाशमयताम्। ताञ्छान्तानुपाँह्वयत। यत्कंयाशुभीयं भवंति शान्त्यैं। तस्मांदेत ऐन्द्रामारुता उक्षाणंः सवनीयां भवन्ति। त्रयंः प्रथमेऽहुन्ना लेभ्यन्ते। एवं द्वितीयें। एवं तृतीयें॥३२॥ पुवं चंतुर्थे। पश्चौत्तमेऽहुन्ना लेभ्यन्ते। वर्षिष्ठमिव ह्यंतदहंः। वर्षिष्ठः समानानां भवति। य पुतेन यजंते। य उंचैनमेवं वेदं। स्वारौज्यं वा पुष युज्ञः। पुतेन वा एक्या वां कान्दमः स्वारौज्यमगच्छत्। स्वरौज्यं गच्छति। य पुतेन यजंते॥३३॥

य उं चैनमेवं वेदं। मारुतो वा एष स्तोमंः। एतेन् वै मुरुतों देवानां भूयिष्ठा अभवन्। भूयिष्ठः समानानां भवति। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। पृश्चशारदीयो वा एष यज्ञः। आ पश्चमात्पुरुषादन्नमित्ति। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। स्प्तद्शः प्रजापंतिः। पृत्रापंतरेव नैतिं॥३४॥

तृतीर्थे गच्छति य एतेन् यजंतेऽत्ति य एतेन् यजंते य उं चैनमेवं वेद् त्रीणिं च (अगस्त्यः स्वारांज्यं मारुतः पंश्वशार्दीयो वा एष युज्ञः संप्तदुशं प्रजापंतेरेव नैतिं ॥)॥११॥——[१९]

अस्या जरांसो दमा मरित्राः। अर्चर्द्धमासो अग्नयः पावकाः। श्विचीचर्यः श्वात्रासो भुरण्यवः। वृनुरूषदो वायवो न सोमाः। यजां नो मित्रावरुणा। यजां देवा र ऋतं बृहत्। अग्ने यक्षि

स्वन्दमम्। अश्विना पिबंत स्तुतम्। दीद्यंग्री शुचिव्रता। ऋतुनां यज्ञवाहसा॥३५॥

द्वे विरूपे चरतः स्वर्धें। अन्याऽन्यां वृत्समुपं धापयेते। हिरंग्न्यस्यां भवंति स्वधावान्। शुक्रो अन्यस्यांन्दहशे सुवर्चाः। पूर्वाप्रं चंरतो माययेतौ। शिशू क्रीडंन्तौ पिरं यातो अध्वरम्। विश्वांन्यन्यो भुवंनाऽभि चष्टें। ऋतून्न्यो विदधंज्ञायते पुनंः। त्रीणि शृता त्रीषृहस्राण्यग्निम्। त्रिष्शचं देवा नवं चाऽसपर्यन्॥३६॥

औक्षंन्यृतैरास्तृंणन्बर्हिरंस्मै। आदिखोतांर्न्न्यंषादयन्त। अग्निनाऽग्निः समिध्यते। क्विर्गृहपंतिर्युवां। हृव्यवाङ्कुह्वांस्यः। अग्निर्देवानां ज्ठरम्। पूतदंक्षः क्विकंतुः। देवो देवेभिरा गंमत्। अग्निश्रियों मुरुतों विश्वकृष्टयः। आ त्वेषमुग्रमवं ईमहे व्यम्॥३७॥

ते स्वानिनों रुद्रियां वर्षनिर्णिजः। सिर्हा न हेषक्रंतवः सुदानंवः। यदुंत्तमे मंरुतो मध्यमे वां। यद्वांऽवमे सुंभगासो दिवि ष्ठ। ततों नो रुद्रा उत वाऽन्वस्यं। अग्ने वित्ताद्धविषो यद्यजांमः। ईडं अग्निः स्ववंसन्नमोंभिः। इह प्रंस्प्तो वि चं यत्कृतन्नंः। रथैरिव प्रभेरे वाज्यद्भिः। प्रदक्षिणिन्म्रुताः स्तोमंमृद्धाम्॥३८॥

श्रुधि श्रुंत्कर्ण् वहिंभिः। देवैरंग्ने स्यावंभिः। आसींदन्तु बर्हिषिं। मित्रो वर्रुणो अर्यमा। प्रात्यावाणो अध्वरम्। विश्वेषामिदंतिर्य्ज्ञियांनाम्। विश्वेषामितिथिर्मानुंषाणाम्। अग्निर्देवानामवं आवृणानः। सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। त्वे अग्ने सुमितिं भिक्षंमाणाः॥३९॥

दिवि श्रवो दिधरे यज्ञियांसः। नक्तां च चुकुरुषसा विरूपे। कृष्णं च वर्णमरुणं च सन्धुंः। त्वामंग्न आदित्यासं आस्यम्। त्वाञ्चिह्वा श्रचंयश्चकिरे कवे। त्वा १ रांतिषाचो अध्वरेषुं सिश्चरे। त्वे देवा ह्विरंदन्त्याहुंतम्। नि त्वां यज्ञस्य साधंनम्। अग्ने होतांरमृत्विज्ञम्। वनुष्वद्देव धीमहि प्रचेतसम्। जी्रन्दूतममंर्त्यम्॥४०॥ तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमांना याहि। वायुर्न नियुतों नो अच्छी। पिबास्यन्थों अभिसृष्टो अस्मे। इन्द्रः स्वाहां रिमा ते मदांय। कस्य वृषां सुते सर्चां। नियुत्वांन्वृष्भो रंणत्। वृत्रहा सोमंपीतये। इन्द्रं वयम्मंहाधने। इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषुं विज्ञणम्॥४१॥

द्विता यो वृंत्रहन्तंमः। विद इन्द्रंः श्तकंतुः। उपं नो हरिभिः सुतम्। स सूर आजनयं ज्योतिरिन्द्रम्। अया धिया त्रणिरद्रिंबर्हाः। ऋतेनं शुष्मी नवंमानो अर्कैः। व्यंस्रिधों अस्रो अद्रिंबिभेद। उतत्यदाश्वश्वियम्। यदिन्द्र नाहुंषी्ष्वा। अग्रे विक्षु प्रतीदंयत्॥४२॥

भरेष्विन्द्र र सुहवर् हवामहे। अर्होम्चर सुकृत्न्दैव्यं जनम्। अग्निम्मित्रं वर्रुणर सातये भगम्। द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। महि क्षेत्रं पुरुश्चन्द्रं वि विद्वान्। आदित्सर्खिभ्यश्चरथर समैरत्। इन्द्रो नृभिरजन्दीद्यानः साकम्। सूर्यमुषसंङ्गातुमग्निम्। उरुं नो लोकमन् नेषि विद्वान्। सुर्वर्व् इयोतिरभय इस्विस्ति॥४३॥ ऋष्वा तं इन्द्र स्थविरस्य बाहू। उपंस्थेयाम शर्णा बृहन्तां। आ नो विश्वांभिरूतिभिः स्जोषाः। ब्रह्मं जुषाणो हंर्यश्व याहि। वरींवृज्तस्थिवंरिभिः सुशिप्र। अस्मे दधृद्वृषंणु शृष्मंमिन्द्र। इन्द्रांय गावं आशिरमं। दुद्हे वृज्ञिणे मधुं। यत्सींमुपह्हरे विदत्। तास्ते विज्ञन्धेनवो जोजयुर्नः॥४४॥ गर्भस्तयो नियुतों विश्ववाराः। अहंरहुर्भूय इज्जोगुंवानाः। पूर्णा इंन्द्र क्षुमतो भोजंनस्य। इमान्ते धियं प्रभरे महो महीम्। अस्य स्तोत्रे धिषणा यत्तं आनजे। तमुंत्सवे चं प्रसवे चं

पूजापंतिः पृशूनंसृजत। तेंंऽस्मात्सृष्टाः परांं च आयन्। तानंग्निष्टोमेन् नाप्नोंत्। तानुक्थ्येन् नाप्नोंत्। तान्थ्योड्शिना् नाप्नोंत्। तान्त्रात्रिया् नाप्नोंत्। तान्त्सन्धिना् नाप्नोंत्। तान्त्रात्रिया् नाप्नोंत्। तान्त्सन्धिना् नाप्नोंत्। सोंऽग्निमंब्रवीत्। इमान्मं ईप्सेतिं। तान्ग्निस्चिवृता् स्तोमेन् नाप्नोंत्॥४६॥

सासहिम्। इन्द्रं देवासः शर्वसा मदन्नन्॥४५॥

स इन्द्रंमब्रवीत्। इमान्मं ईप्सेतिं। तानिन्द्रंः पश्चद्रशेन् स्तोमंन् नाप्नौत्। स विश्वौन्देवानंब्रवीत्। इमान्मं ईप्सतेतिं। तान् विश्वेदेवाः संप्तद्रशेन् स्तोमंन् नाप्नुंवन्। स विष्णुंमब्रवीत्। इमान्मं ईप्सेति। तान् विष्णुंरेकविर्शेन् स्तोमेनाप्नोत्। वारवन्तीयेनावारयत॥४७॥

इदं विष्णुर्वि चंक्रम् इति व्यंक्रमत। यस्मौत्पृशवः प्रप्रेव भ्रश्शेरन्। स एतेनं यजेत। यदाप्नौत्। तद्प्तोर्यामंस्याप्तोर्यामृत्वम्। एतेन् वै देवा जैत्वांनि जित्वा। यङ्काम्मकांमयन्त् तमौप्रुवन्। यङ्कामंङ्कामयंते। तमेतेनौप्रोति॥४८॥

स्तोमेंनु नाप्नोंदवारयत् नवं च॥१४॥———[१४]

व्याघ्रोंऽयम्ग्रौ चंरित प्रविष्टः। ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा अयम्। नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि। मा देवानां मिथुयाकर्म भागम्। सावीर्हि देव प्रस्वायं पित्रे। वर्ष्माणंमस्मै विर्माणंमस्मै। अथास्मभ्य सिवतः सर्वतांता। दिवेदिव आ सुंवा भूरि पृश्वः। भूतो भूतेषुं चरति प्रविष्टः। स भूतानामधिपतिर्बभूव॥४९॥ तस्यं मृत्यौ चंरति राजसूयम्ं। स राजां राज्यमनुं मन्यतामिदम्। येभिः शिल्पैः पप्रथानामद्दर्हत्। येभिर्द्यामभ्यपि ५ शत्प्रजापंतिः। येभिर्वाचं विश्वरूपा ५ समव्यंयत्। तेनेममंग्न इह वर्चंसा समंङ्गि। येभिंरादित्यस्तपंति प्र केतुभिः। येभिः सूर्यो ददृशे चित्रभानुः। येभिर्वाचं पुष्कलेभिरव्यंयत्। तेनेममंग्र इह वर्चसा समंङ्गि॥५०॥ आऽयं भांतु शवंसा पश्चं कृष्टीः। इन्द्रं इव ज्येष्ठो भंवतु प्रजावान्। अस्मा अस्तु पुष्कलश्चित्रभानु। आऽयं पृंणक्तु रजंसी उपस्थम्। यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावंत्। इन्द्रियावंत्पुष्कलश्चित्रभांनु। यस्मिन्त्सूर्या अर्पिताः सप्त साकम्। तस्मित्राजानमधि विश्वयमम्। द्यौरंसि पृथिव्यंसि। व्याघ्रो वैयाघ्रेऽधिं ॥५१॥

विश्रंयस्व दिशों महीः। विशंस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु। मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत्। या दिव्या आपः पर्यसा सम्बभूवुः। या अन्तरिक्ष उत पार्थिवीर्याः। तासाँन्त्वा सर्वासाः रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। अभि त्वा वर्चसाऽसिचन्दिव्येनं। पर्यसा सह। यथासां राष्ट्रवर्धनः॥५२॥

तथाँ त्वा सिवता करत्। इन्द्रं विश्वां अवीवृधन्। समुद्रव्यंचसङ्गिरंः। र्थीतंमः रथीनाम्। वाजांनाः सत्पंतिं पितम्। वसंवस्त्वा पुरस्तांदिभिषिश्चन्तु गायत्रेण् छन्दंसा। रुद्रास्त्वां दक्षिण्तोंऽभिषिश्चन्तु त्रेष्टुंभेन् छन्दंसा। आदित्यास्त्वां पश्चादिभिषिश्चन्तु जागंतेन् छन्दंसा। विश्वं त्वा देवा उत्तर्तोऽभिषिश्चन्त्वानुंष्टुभेन् छन्दंसा। बृह्स्पतिंस्त्वोपरिष्टादिभिषिश्चतु पाङ्कंन् छन्दंसा॥५३॥

अरुणन्त्वा वृकंमुग्रङ्कं जङ्करम्। रोचंमानं मुरुतामग्रे अर्चिषंः। सूर्यवन्तं मुघवानं विषास्हिम्। इन्द्रंमुक्थेषुं नाम्हूतंमश् हुवेम। प्र बाहवां सिसृतञ्जीवसं नः। आ नो गव्यंतिमुक्षतं घृतेनं। आ नो जने श्रवयतं युवाना। श्रुतं में मित्रावरुणा हवेमा। इन्द्रंस्य ते वीर्युकृतंः। बाहू उपावं हरामि॥५४॥ बुभूबाव्यंयसेनेममंत्र इह वर्षस्य समिश्च वैयाघ्रेऽधि राष्ट्रवर्धनः पाईन छन्दसोपावेहरामि॥१५॥[१५]
अभि प्रेहिं वीरयस्व। उग्रश्चेत्तां सपल्लहा। आतिष्ठ
वृत्रहन्तमः। तुभ्यं देवा अधिब्रवन्। अङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं
यौ। ध्वान्तं वाताग्रमन् स्श्चरंन्तौ। दूरेहेतिरिन्द्रियावान्यतृत्री।
ते नोऽग्रयः पर्पयः पारयन्तु। नमस्त ऋषे गद। अव्यंथायै
त्वा स्वधायै त्वा॥५५॥

मा नं इन्द्राभित्स्त्वदृष्वारिष्टासः। एवा ब्रंह्मन्तवेदंस्तु। तिष्ठा रथे अधि यद्वज्रंहस्तः। आ र्श्मीन्देव युवसे स्वश्वः। आ तिष्ठ वृत्रहन्नातिष्ठंन्तं परि। अनु त्वेन्द्रों मद्त्वनुं त्वा मित्रावर्रुणौ। द्यौश्चं त्वा पृथिवी च प्रचेतसा। शुक्रो बृद्दक्षिणा त्वा पिपर्तु। अनुं स्वधा चिकिता समेमों अग्निः। अनुं त्वाऽवतु सविता सवेनं॥५६॥

इन्द्रं विश्वां अवीवृधन्। समुद्रव्यंचसङ्गिरंः। र्थीतंमश् रथीनाम्। वाजांना्श् सत्पंतिं पतिम्। परिमा सेन्या घोषाः। ज्यानां वृञ्जन्तु गृध्नवंः। मेथिष्ठाः पिन्वंमाना इह। माङ्गोपंतिम्भि संविंशन्तु। तन्मेऽनुंमिति्रनुं मन्यताम्।

तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः॥५७॥

तद्गावाणः सोम्सुतो मयोभुवंः। तदंश्विना शृण्तर सौभगा युवम्। अवं ते हेड उदुंत्तमम्। एना व्याघ्रं परिषस्वजानाः। सिर्हर हिन्वन्ति मह्ते सौभंगाय। समुद्रन्न सुहवंन्तस्थिवारसम्। मुर्मृज्यन्ते द्वीपिनंमृप्स्वंन्तः। उद्सावेतु सूर्यः। उदिदं मांमुकं वर्चः। उदिहि देव सूर्य। सह वृग्नुना ममं। अहं वाचो विवाचनम्। मिय वागंस्तु धर्णिसः। यन्तुं नृदयो वर्षन्तु पूर्जन्याः। सृपिप्पला ओषंधयो भवन्तु। अन्नंवतामोदनवंतामामिक्षंवताम्। एषार राजां भूयसाम्॥५८॥

स्वधायै त्वा सुवेन द्यौः सूर्य सुप्त चं॥१६॥-----[१६]

ये केशिनंः प्रथमाः स्त्रमासंत। येभिराभृंतं यदिदं विरोचंते। तेभ्यों जुहोमि बहुधा घृतेनं। रायस्पोषेणेमं वर्चसा सक् सृंजाथ। नर्ते ब्रह्मण्स्तपंसो विमोकः। द्विनाम्नी दीक्षा वृशिनी ह्युंग्रा। प्र केशाः सुवते काण्डिनो भवन्ति। तेषां ब्रह्मेदीशे वर्पनस्य नान्यः। आ रोह् प्रोष्टं विषंहस्व शत्रून्ं। अवासाग्दीक्षा वृशिनी ह्युंग्रा॥५९॥

देहि दक्षिणां प्रतिर्स्वायुंः। अथांमुच्यस्व वर्रणस्य पाशांत। येनावंपत्सिवृता क्षुरेणं। सोमंस्य राज्ञो वर्रणस्य विद्वान्। तेनं ब्रह्माणो वपतेदम्स्योर्जेमम्। र्य्या वर्चसा स॰ सृंजाथ। मा ते केशानन् गाद्वर्चं एतत्। तथां धाता करोत् ते। तुभ्यमिन्द्रो बृहस्पतिः। सुविता वर्च आदंधात्॥६०॥

तेभ्यों निधानं बहुधा व्यैच्छन्। अन्तरा द्यावांपृथिवी अपः सुवंः। दुर्भस्तम्बे वीर्यंकृते निधायं। पौइस्येनेमं वर्चसा सर् सृंजाथ। बलन्ते बाहुवोः संविता दंधातु। सोमंस्त्वाऽनक्तु पर्यसा घृतेनं। स्त्रीषु रूपमंश्विनैतन्नि धंत्तम्। पौइस्येनेमं वर्चसा सरसृंजाथ। यत्सीमन्तुङ्काङ्कंतस्ते लिलेखं। यद्वौ क्षुरः परिववर्ज् वपइंस्ते। स्त्रीषु रूपमंश्विनैतन्नि धंत्तम्। पौइस्येनेम सर्मुजाथो वीर्येण॥६१॥

अवाँस्नार्ग्वक्षा वृशिनी ह्यंग्राऽदंधाद्ववर्ज वपई स्ते द्वे चं॥१७॥————[१७]

इन्द्रं वै स्वाविशों मुरुतो नापांचायन्। सोऽनंपचाय्यमान एतं विंघनमंपश्यत्। तमाऽहंरत्। तेनांयजतः। तेनैवासान्तरः सई स्तम्भं व्यंहन्। यद्यहन्ं। तिर्द्विंघनस्यं विघनुत्वम्। वि पाप्मानं भ्रातृंव्यर् हते। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं॥६२॥

य राजांनं विशो नाप्चायंयुः। यो वा ब्राह्मणस्तमंसा पाप्मना प्रावृतः स्यात्। स एतेनं यजेत। विधनेनैवैनंद्विहत्यं। विशामाधिपत्यं गच्छति। तस्य द्वे द्वांदशे स्तोत्रे भवंतः। द्वे चंतुर्वि १ शे। औद्भिंद्यमेव तत्। एतद्वे क्षत्रस्यौद्भिंद्यम्। यदंस्मै स्वाविशों बलि १ हर्रन्ति॥६३॥

हर्रन्त्यस्मै विशो बुलिम्। ऐन्मप्रंतिख्यातं गच्छति। य एवं वेदं। प्रबाहुग्वा अग्रै क्षुत्राण्यातेपुः। तेषामिन्द्रेः क्षुत्राण्यादेत्त। न वा इमानि क्षुत्राण्यंभूवन्निति। तन्नक्षंत्राणां नक्षत्रत्वम्। आ श्रेयंसो भ्रातृंव्यस्य तेजं इन्द्रियन्दंत्ते। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं॥६४॥

तद्यथां हु वै संचुिकणौ कप्लंकावुपावंहितौ स्यातांम्। पुवमेतौ

युग्मन्तौ स्तोमौं। अयुक्षु स्तोमेषु क्रियेते। पाप्मनोऽपंहत्यै। अपं पाप्मानं भ्रातृंव्य १ हते। य एतेन् यजंते। य उं चैनमेवं वेदं। तद्यथां हु वै सूंतग्रामण्यंः। एवञ्छन्दा १सि। तेष्वसावांदित्यो बृंहतीर्भ्यूंढः॥६५॥

स्तोबृंहतीषु स्तुवते स्तो बृंहन्। प्रजयां पृशुभिंरसानीत्येव। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तं वै क्षत्रं विशा। विशैवैनं क्षत्रेण व्यतिषज्ञति। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तो वै ग्रांमणीः संजातेः। स्जातैर्वेनं व्यतिषज्ञति। व्यतिषक्ताभिः स्तुवते। व्यतिषक्तो वै पुरुषः पाप्मभिः। व्यतिषक्ताभिरेवास्यं पाप्मनों नुदते॥६६॥

वेद हर्रन्त्येनमेवं वेदाभ्यूंढः पाप्मभिरेकं च॥१८॥-----[१८]

त्रिवृद्यदाँग्नेयाँऽग्निम्ंखा ह्यब्द्धिर्यदाँग्नेय आँग्नेयो न वे सोमेंन् यो वे सोमेंने्ष गोंसवः सिर्हेंऽभि प्रेहिं मित्रवर्धनः प्रजापंतिस्ता ओंद्नं प्रजापंतिरकामयत बहोर्भूयांनगस्त्योस्या जरांसस्तिष्ठा हरीं प्रजापंतिः पृशून्व्याघ्रोंऽयम्भिप्रेहिं वृत्रहन्तंमो ये केशिन् इन्द्रं वा अष्टादंश॥१८॥

त्रिवृद्यो वै सोमेनायुंरिस बहुर्भविति तिष्ठा हरीरथ आयं भांतु तेभ्यों निधान् र

सप्तमः प्रश्नः 183

षट्थ्यंष्टिः॥६६॥

त्रिवृत्पाप्मनों नुदते॥

हरिंः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके सप्तमः प्रपाठकः समाप्तः॥

॥अष्टमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके अष्टमः प्रपाठकः॥

पीवौन्ना रियवृर्धः सुमेधाः। श्वेतः सिषक्ति नियुतामिभिश्रीः। ते वायवे समनसो वितंस्थुः। विश्वेन्नरंः स्वपत्यानि चकुः। रायेऽनु यञ्जज्ञतू रोदंसी उभे। राये देवी धिषणां धाति देवम्। अधां वायुन्नियुतः सश्चत स्वाः। उत श्वेतं वसुंधितिन्निरेके। आ वांयो प्र याभिः। प्र वायुमच्छां बृहती मंनीषा॥१॥ बृहद्रंयिं विश्ववारा रथप्राम्। द्युतद्यांमा नियुतः पत्यंमानः। कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो। आ नो नियुद्धिः शतिनींभिरध्वरम्। सहस्रिणींभिरुपं याहि यज्ञम्। वायों अस्मिन् हविषिं मादयस्व। यूयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यः। विश्वां जातानि परि ता बंभूव। यत्कांमास्ते जुहुमस्तं नों अस्तु॥२॥

वय इस्याम् पत्तेयो रयीणाम्। रयीणां पतिं यज्तं बृहन्तम्। अस्मिन्भरे नृतेमं वाजसातौ। प्रजापतिं प्रथम्जामृतस्यं।

यजांम देवमिधं नो ब्रवीतु। प्रजांपते त्विन्निधिपाः पुराणः। देवानां पिता जनिता प्रजानाम्। पितिर्विश्वंस्य जगेतः पर्स्पाः। हिवर्नो देव विह्वे जुंषस्व। तवेमे लोकाः प्रदिशो दिशंश्व॥३॥

प्रावतो निवतं उद्वतंश्च। प्रजांपते विश्वसृज्जीवधंन्य इदं नो देव। प्रतिहर्य हृव्यम्। प्रजापंतिं प्रथमं यज्ञियांनाम्। देवानामग्रे यज्ञतं यंजध्वम्। स नो ददातु द्रविण १ सुवीर्यम्। रायस्पोषं वि ष्यंतु नाभिमस्मे। यो राय ईशें शतदाय उक्थ्यः। यः पंशूना १ रिक्षेता विष्ठितानाम्। प्रजापंतिः प्रथम्जा ऋतस्यं॥४॥

स्हस्रंधामा जुषता हिवर्नः। सोमांपूषणेमो देवो। सोमांपूषणा रजंसो विमानम्। सप्तचंकरः रथमविश्विमिन्वम्। विष्वृतं मनंसा युज्यमांनम्। तिर्ञन्वथो वृषणा पर्श्वरिमम्। दिव्यंन्यः सदंनश्चक उच्चा। पृथिव्याम्न्यो अध्यन्तरिक्षे। तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षुम्। रायस्पोषं

विष्यंतान्नाभिंमस्मे॥५॥

धियं पूषा जिन्वत् विश्वमिन्वः। र्यि सोमो रियपितिर्दधात्। अवंतु देव्यदितिरन्वा। बृहद्वंदेम विदथे सुवीराः। विश्वान्यन्यो भुवंना ज्जानं। विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति। सोमापूषणाववंतन्धियं मे। युवभ्यां विश्वाः पृतंना जयेम। उद्त्वमं वंरुणास्तंभाद्याम्। यत्किश्चेदङ्कित्वासंः। अवं ते हेड्स्तत्त्वां यामि। आदित्यानामवंसा न दंक्षिणा। धारयंन्त आदित्यासंस्तिस्रो भूमीधारयन्। यज्ञो देवानाः श्रुचिर्पः॥६॥

मुनीषाऽस्तुं चूर्तस्यास्मे किंतुवासंश्चत्वारिं च॥१॥————[१]

ते शुक्रासः शुचंयो रिश्मवन्तः। सीदंन्नादित्या अधि बर्हिषिं प्रिये। कामेन देवाः स्रथेन्दिवो नः। आ यान्तु यज्ञमुपं नो जुषाणाः। ते सूनवो अदितेः पीवसामिषम्। घृतं पिन्वत्प्रतिहर्यन्नतेजाः। प्र यज्ञिया यज्ञमानाय येमुरे। आदित्याः कामं पितुमन्तंम्स्मे। आ नः पुत्रा अदितेर्यान्तु युज्ञम्। आदित्यासंः पृथिभिर्देवयानैः ॥७॥

अस्मे कार्मन्दाशुषे स्नमंन्तः। पुरोडाशं घृतवंन्तं जुषन्ताम्। स्कुभायत् निर्ऋति सेधतामंतिम्। प्र रिष्मिभिर्यतंमाना अमृधाः। आदित्याः काम् प्रयंतां वषंद्वृतिम्। जुषध्वं नो ह्व्यदांतिं यज्ञाः। आदित्यान्काम्मवंसे हुवेम। ये भूतानिं जन्यंन्तो विचिख्युः। सीदंन्तु पुत्रा अदितेरुपस्थम्। स्तीणं बर्हिर्हंविरद्यांय देवाः॥८॥

स्तीणं बर्हिः सींदता युज्ञे अस्मिन्। ध्राजाः सेधंन्तो अमंतिन्दुरेवांम्। अस्मभ्यं पुत्रा अदितेः प्र यर्सता आदित्याः कामं हिवषां जुषाणाः। अग्ने नयं सुपथां राये अस्मान्। विश्वांनि देव वयुनांनि विद्वान्। युयोध्यंस्मज्जंहुराणमेनः। भूयिष्ठान्ते नमं उक्तिं विधेम। प्र वः शुक्रायं भानवं भरध्वम्। हृव्यं मृतिश्चाग्रये सुपूंतम्॥९॥ यो दैव्यांनि मानुषा जनूर्षां। अन्तर्विश्वांनि विद्वाना जिगांति। अच्छा गिरों मतयों देवयन्तीः। अग्निं यंन्ति

द्रविंणं भिक्षंमाणाः। सुसन्दशर् सुप्रतींक्र् स्वश्रम्ं। ह्व्यवाहंमर्तिं मानुंषाणाम्। अग्रे त्वम्स्मद्यंयोध्यमीवाः। अनंग्नित्रा अभ्यंमन्त कृष्टीः। पुनर्स्मभ्यर् सुवितायं देव। क्षां विश्वंभिरजरेंभिर्यजत्र॥१०॥

अग्ने त्वं पांरया नव्यों अस्मान्। स्वस्तिभिरतिं दुर्गाणि विश्वां। पूर्श्वं पृथ्वी बंहुला नं उर्वी। भवां तोकाय तनयाय शं योः। प्रकारवो मन्ना वच्यमानाः। देवद्रीचींन्नयथ देवयन्तः। दक्षिणावाङ्गाजिनी प्राच्येति। ह्विभरंन्त्यग्नये घृताचीं। इन्द्रन्नरो युजे रथम्ं। जुगृभ्णाते दक्षिणमिन्द्र हस्तम्॥११॥

वसूयवो वसुपते वसूनाम्। विद्या हि त्वा गोपंति शूर् गोनाम्। अस्मभ्यं चित्रं वृषंण श्रियन्दाः। तवेदं विश्वंम्भितः पश्व्यम्। यत्पश्यंसि चक्षंसा सूर्यस्य। गवांमसि गोपंतिरेकं इन्द्र। भृक्षीमहिं ते प्रयंतस्य वस्वः। समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः। सश्सूरिभिम्घवन्त्स इस्वस्त्या। सं ब्रह्मंणा देवकृतं

यदस्तिं॥१२॥

सन्देवाना र सुमृत्या यृज्ञियांनाम्। आराच्छत्रुमपं बाधस्व दूरम्। उग्रो यः शम्बंः पुरुहूत् तेनं। अस्मे धेहि यवंमुद्गोमंदिन्द्र। कुधीधियं जरित्रे वाजंरत्नाम्। आ वेधस् स हि शुचिंः। बृह्स्पतिः प्रथमञ्जायंमानः। महो ज्योतिषः पर्मे व्योमन्। स्प्तास्यंस्तुविजातो रवेण। वि सप्तरंश्मिरधमत्तमा रेसि॥१३॥

बृह्स्पतिः समंजयद्वसूंनि। महो व्रजान्गोमंतो देव एषः। अपः सिषांसन्त्सुवरप्रंतीत्तः। बृह्स्पतिर्हन्त्यमित्रंमकैः। बृहंस्पते पर्येवा पित्रे। आ नो दिवः पावीरवी। इमा जुह्वांना यस्ते स्तनंः। सरंस्वत्यभि नो नेषि। इय॰ शुष्मेंभिर्विस्खा इंवारुजत्। सानुं गिरीणान्तंविषेभिंक्भिंभिः। पारावद्ग्रीमवंसे सुवृक्तिभिः। सरंस्वतीमा विवासेम धीतिभिः॥१४॥

देवयानैंर्देवाः सुपूतं यजत्र हस्तमस्ति तमाईस्यूर्मिभिद्धे चं॥२॥———[२]

सोमों धेनु सोमो अर्वन्तमाशुम्। सोमों वीरं कर्मण्यं

ददातु। सादन्यं विद्थ्यं सभयम्। पितुः श्रवंणं यो ददांशदस्मे। अषांढं युत्सु त्वः सोम् ऋतुंभिः। या ते धामांनि ह्विषा यजंन्ति। त्विममा ओषंधीः सोम् विश्वाः। त्वमपो अंजनयस्त्वङ्गाः। त्वमातंतन्थो्वंन्तिरिक्षम्। त्वञ्चोतिषा वि तमो ववर्थ॥१५॥

या ते धामांनि दिवि या पृंथिव्याम्। या पर्वतेष्वोषंधीष्वप्सु। तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेडन्। राजैन्त्सोम् प्रतिं ह्व्या गृंभाय। विष्णोर्नुकन्तदंस्य प्रियम्। प्र तद्विष्णुः। प्रो मात्रया तनुवां वृधान। न ते महित्वमन्वंश्जुवन्ति। उभे ते विद्य रजंसी पृथिव्या विष्णों देव त्वम्। प्रमस्यं वित्से॥१६॥

विचंक्रमे त्रिर्देवः। आ ते महो यो जात एव। अभि गोत्राणि। आभिः स्पृधों मिथतीररिषण्यन्। अमित्रंस्य व्यथया मृन्युमिन्द्र। आभिर्विश्वां अभियुजो विषूंचीः। आर्याय विशोवंतारीर्दासीः। अय शृंण्वे अध जयंत्रुत घ्रन्। अयमुत प्र कृंणुते युधा गाः। यदा सत्यं कृंणुते मन्युमिन्द्रं:॥१७॥

विश्वंन्द्रढं भंयत् एजंदस्मात्। अनुं स्वधामंक्षर्न्नापां अस्य। अवर्धत् मध्य आ नाव्यांनाम्। सुधीचीनेन मनंसा तिमंन्द्र ओजिष्ठेन। हन्मंनाहन्नभिद्यून्। मुरुत्वंन्तं वृष्भं वांवृधानम्। अकंवारिन्द्रिव्य शासिमन्द्रम्। विश्वासाह्मवंसे नूतंनाय। उग्र सहोदामिह त हुवेम। जिनेष्ठा उग्रः सहंसे तुरायं॥१८॥

मृन्द्र ओजिंष्ठो बहुलाभिमानः। अवधिन्निन्द्रं मुरुतंश्चिदत्रं। माता यद्वीरन्द्धनृद्धनिष्ठा। क्वस्यावो मरुतः स्वधाऽऽसीत्। यन्मामेक र स्मर्धत्ताहिहत्ये। अह इ ह्युंग्रस्तंविषस्तुविष्मान्। विश्वस्य शत्रोरनमं वध्सेः। वृत्रस्यं त्वा श्वसथा दीषंमाणाः। विश्वं देवा अंजहुर्ये सर्खायः। मुरुद्धिरिन्द्र सुख्यन्ते अस्तु॥१९॥

अथेमा विश्वाः पृतंना जयासि। वधौं वृत्रं मंरुत इन्द्रियेणं। स्वेन भामेन तिवृषो बंभूवान्। अहमेता मनंवे विश्वश्चन्द्राः। सुगा अपश्चंकर् वर्ज्ञंबाहुः। स यो वृषा वृष्णियेभिः समीकाः।
महो दिवः पृथिव्याश्चं सम्माद। सतीनसंत्वा हव्यो भरेषु।
मरुत्वां नो भवत्विन्द्रं ऊती। इन्द्रां वृत्रमंतरद्वृत्रतूर्यं॥२०॥
अनाधृष्यो मघवा शूर इन्द्रंः। अन्वेनं विशो अमदन्त
पूर्वीः। अयश राजा जगंतश्चर्षणीनाम्। स एव वीरः
स उ वीर्यावान्। स एकराजो जगंतः परस्पाः। यदा
वृत्रमतंरच्छूर् इन्द्रंः। अथांभवद्दमिताभिकंतूनाम्। इन्द्रों यज्ञं
वर्धयंन्विश्ववेदाः। पुरोडाशंस्य जुषताश ह्विर्नः। वृत्रन्तीत्वां
दान्वं वर्ज्ञंबाहुः॥२१॥

दिशोऽह १ हर् १ हिता ह १ हेणेन। इमं यज्ञं वर्धयेन्विश्ववेदाः। पुरोडाशं प्रति गृभ्णात्विन्द्रेः। यदा वृत्रमतेरच्छूर इन्द्रेः। अथैकराजो अभवज्ञनानाम्। इन्द्रो देवाञ्छेम्बरहत्ये आवत्। इन्द्रो देवानामभवत्परोगाः। इन्द्रो यज्ञे ह्विषां वावृधानः। वृत्रतूर्नो अभय शर्म य १ स्त लोकानकृणोहिशंश्व। सिन्धू र रदंधात्पृथिव्याम्। यः सप्त लोकानकृणोहिशंश्व।

इन्द्रों हुविष्मान्त्सगंणो मुरुद्धिः। वृत्रुतूर्नो युज्ञमिहोपं यासत्॥२२॥

वृवुर्थ वित्स इन्द्रंस्तुरायाँस्तु वृत्रतूर्ये वर्जनाहुः पृथिव्यात्रीणि च॥३॥————[3]

इन्द्रस्तरंस्वानिभमातिहोग्रः। हिरंण्यवाशीरिष्टिरः सुंवर्षाः। तस्यं वय सुंमतौ यज्ञियंस्य। अपि भद्रे सौमन्से स्याम। हिरंण्यवर्णो अभयं कृणोतु। अभिमातिहेन्द्रः पृतंनासु जिष्णुः। स नः शर्म त्रिवरूथं वि यस्सत्। यूयं पात स्वस्तिभिः सदो नः। इन्द्रई स्तुहि वृज्रिण्ड् स्तोमंपृष्ठम्। पुरोडाशंस्य जुषता सहिर्वनः॥२३॥

ह्त्वाभिमांतीः पृतंनाः सहंस्वान्। अथाभंयं कृणुहि विश्वतो नः। स्तुहि शूरं विज्ञिणमप्रंतीत्तम्। अभिमातिहनं पुरुहृतमिन्द्रम्। य एक इच्छ्तपंतिर्जनेषु। तस्मा इन्द्रांय हिवरा जुंहोत। इन्द्रों देवानांमिध्पाः पुरोहितः। दिशां पितंरभवद्वाजिनीवान्। अभिमातिहा तिवषस्तुविष्मान्। अस्मभ्यं चित्रं वृषंण रियन्दांत्॥२४॥

य इमे द्यावांपृथिवी मंहित्वा। बलेनाह ईहदिभमातिहेन्द्रेः। स नों हुविः प्रतिं गृभ्णातु रातयें। देवानांन्देवो निंधिपा नों अव्यात्। अनंवस्ते रथं वृष्णे यत्तें। इन्द्रंस्य नु वीर्याण्यहुन्नहिम्। इन्द्रों यातोऽवंसितस्य राजां। शमंस्य च शृङ्गिणो वर्ज्रबाहुः। सेदु राजां क्षेति चर्षणीनाम्। अरान्न नेमिः परि ता बंभूव॥२५॥

अभि सिध्मो अंजिगादस्य शत्रून्। वितिग्मेनं वृष्भेणा पुरोभेत्। सं वज्रेणासृजद्भृत्रमिन्द्रंः। प्र स्वां मृतिमंतिरुच्छाशंदानः। विष्णुं देवं वर्रुणमूतये भगम्। मेदंसा देवा वृपयां यजध्वम्। ता नो यज्ञमागंतं विश्वधंना। प्रजावंदस्मे द्रविणेह धंत्तम्। मेदंसा देवा वृपयां यजध्वम्। विष्णुं च देवं वर्रुणं च गृतिम्॥२६॥

ता नो अमीवा अप बार्धमानौ। इमं यज्ञं जुषमाणावुपेतम्। विष्णूवरुणा युवमध्वरायं नः। विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयञ्ज्यू हुविषां वृधाना। ज्योतिषाऽरांतीर्दहतुन्तम ययोरोजंसा स्कभिता रजारंसि। वीर्येभिर्वीरतंमा शविष्ठा। याऽपत्ये ते अप्रंतीत्ता सहोभिः। विष्णूं अगुन्वरुंणा पूर्वहूंतौ॥२७॥

विष्णूंवरुणावभिशस्तिपावाँम्। देवा यंजन्त ह्विषां घृतेनं। अपामीवा सेधत र रक्षसंश्च। अथांधत्तं यजंमानाय शं योः। अ रहोमुचां वृष्भा सुप्रतूर्ती। देवानांन्देवतंमा शचिष्ठा। विष्णूंवरुणा प्रतिहर्यतन्नः। इदन्नरा प्रयंतमूतये ह्विः। मही नु द्यावांपृथिवी इह ज्येष्ठें। रुचा भंवता र शुचयंद्भिर्कैः॥२८॥

यत्सीं वरिष्ठे बृह्ती विमिन्वन्। नृवद्योक्षा पंप्रथानेभिरेवैंः। प्रपूर्वजे पितरा नव्यंसीभिः। गीर्भिः कृणुध्व सदेने ऋतस्यं। आ नौ द्यावापृथिवी दैव्यंन। जनेन यातं मिहं वां वर्रूथम्। स इत्स्वपा भुवंनेष्वास। य इमे द्यावापृथिवी ज्जानं। उर्वी गंभीरे रजंसी सुमेकें। अवस्थे धीरः शच्या समैरत्॥२९॥

भूरिन्द्वे अचंरन्ती चरंन्तम्। पृद्वन्तङ्गर्भम्पदींदधाते। नित्यन्न सूनुं पित्रोरुपस्थै। तं पिपृत रोदसी सत्यवाचम्। इदं द्यांवापृथिवी स्त्यमंस्तु। पित्रमात्यिदिहोपं ब्रुवे वांम्। भूतन्देवानांमव्मे अवोभिः। विद्यामेषं वृजनं जीरदांनुम्। उर्वी पृथ्वी बंहुले दूरे अन्ते। उपं ब्रुवे नमंसा यज्ञे अस्मिन्। दधांते ये सुभगं सुप्रतूर्ती। द्यावा रक्षंतं पृथिवी नो अभ्वात। या जाता ओषंध्योऽति विश्वाः परिष्ठाः। या ओषंधयः सोमंराज्ञीरश्वावतीः सोमवतीम्। ओषंधीरितिं मातरोऽन्या वो अन्यामंवतु॥३०॥

हुविर्नो दाद्भभूव रातिं पूर्वहूंतावुर्कैरैरदुस्मिन्पश्चं च॥४॥lacktriangle

शुचिन्नु स्तोम् श्र्व्यद्वृत्तम्। उभा वांमिन्द्राग्नी प्र चर्षणिभ्यः। आ वृत्तहणा गीर्भिर्विप्रः। ब्रह्मणस्पते त्वम्स्य यन्ता। सूक्तस्यं बोधि तनयं च जिन्व। विश्वन्तद्भद्रं यद्वन्तिं देवाः। बृहद्वंदेम विदथे सुवीराः। स ईर् स्त्येभिः सर्खिभिः शुचद्धिः। गोधायसं विधन्सैरंतर्दत्। ब्रह्मणस्पतिर्वृषंभिर्वराहैः॥३१॥

घुर्मस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानट्। ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावुशम्।

सत्यो मृन्युर्मिह् कर्मा करिष्यतः। यो गा उदाज्त्स दिवे वि चांभजत्। मृहीवं रीतिः शवंसा सर्त्पृथंक्। इन्धांनो अग्निं वंनवद्वनुष्यतः। कृतब्रंह्मा शूशुवद्रातहंच्य इत्। जातेनं जातमित्सृत्प्र सृरंसते। यं यं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः। ब्रह्मणस्पते सुयमंस्य विश्वहाँ॥३२॥

ग्यः स्यांम रथ्यो विवस्वतः। वीरेषुं वीरा उपंपृिङ्क्षि नस्त्वम्। यदीशांनो ब्रह्मणा विषि मे हवम्। स इञ्जनेन स विशा स जन्मना। स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः पितरमा विवसिति। श्रद्धामना ह्विषा ब्रह्मणस्पतिम्। यास्ते पूषन्नावो अन्तः। शुक्रन्ते अन्यत्पूषेमा आशाः। प्रपंथे प्थामंजनिष्ट पूषा ॥३३॥

प्रपंथे दिवः प्रपंथे पृथिव्याः। उमे अभि प्रियतंमे स्थस्थैं। आ च परां च चरति प्रजानन्। पूषा सुबन्धंर्दिव आ पृथिव्याः। इडस्पतिर्म्घवां दस्मवर्चाः। तन्देवासो अदंदः सूर्यायैं। कामेन कृतन्तवस्र स्वश्रम्ं। अजाऽश्वः पशुपा वार्जंबस्त्यः। धियं जिन्वो विश्वे भुवंने अर्पितः। अष्ट्रां पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत्॥३४॥

स्श्रक्षांणो भुवंना देव ईयते। शुचीं वो ह्व्या मेरुतः शुचींनाम्। शुचिर्ं हिनोम्यध्वर शुचिंभ्यः। ऋतेनं सत्यमृत्सापं आयन्। शुचिंजन्मानः शुचंयः पावकाः। प्रचित्रमुकं गृंणते तुरायं। मारुताय स्वतंवसे भरध्वम्। ये सहार्रस् सहंसा सहंन्ते। रेजंते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। अरसेष्वा मेरुतः खादयों वः॥३५॥

वक्षः सुरुक्ता उपं शिश्रियाणाः। वि विद्युतो न वृष्टिभीं रुचानाः। अनुं स्वधामायुंधैर्यच्छंमानाः। या वः शर्म शशमानाय सन्तिं। त्रिधातूंनि दाशुषे यच्छुताधि। अस्मभ्यन्तानिं मरुतो वियन्त। र्यिं नों धत्त वृषणः सुवीरम्ं। इमे तुरं मुरुतों रामयन्ति। इमे सहः सहंस आ नंमन्ति। इमे शर्संवनुष्यतो नि पान्ति॥३६॥

गुरुद्वेषो अरंरुषे दधन्ति। अरा इवेदचंरमा अहेव। प्रप्रं

जायन्ते अर्कवा महोभिः। पृश्वैः प्रुत्रा उपमासो रभिष्ठाः। स्वयां मृत्या मृरुतः सं मिमिक्षुः। अनुं ते दायि मृह इंन्द्रियाय। सृत्रा ते विश्वमनुं वृत्रहत्यै। अनुं क्षृत्रमनु सहो यजत्र। इन्द्रं देवेभिरनुं ते नृषह्यै। य इन्द्रं शुष्मो मघवन्ते अस्ति॥३७॥

शिक्षा सर्खिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः। त्व हि हुढा मंघवन्विचेताः। अपांवृधि परिवृतिन्न राधः। इन्द्रो राजा जगंतश्चर्षणीनाम्। अधिक्षमि विषुंरूपं यदस्ति। ततो ददातु दाशुषे वसूनि। चोद्द्राध उपंस्तुतश्चिद्वीक्। तमुंष्टुहि यो अभिभूत्योजाः। वन्वन्नवांतः पुरुहूत इन्द्रः। अषांढमुग्र सहंमानमाभिः॥३८॥

गीर्भिर्वर्ध वृष्मं चंर्षणीनाम्। स्थूरस्यं रायो बृंह्तो य ईशैं। तम् ष्टवाम विदथेष्विन्द्रम्। यो वायुना जयंति गोमंतीष्। प्र धृष्णुया नयिति वस्यो अच्छं। आ ते शुष्मो वृष्म एतु पृश्चात्। ओत्तरादंधरागा पुरस्तात्। आ विश्वतो अभिसमैत्वर्वाङ्।

इन्द्रं द्युम्न स्वंवंद्धेह्यस्मे॥३९॥

व्राहैंविंश्वहांऽजिनष्ट पूषोद्वरींवृजत्खादयों वः पान्त्यस्त्याभिर्नवं च॥५॥_____[५]

आ देवो यांतु सिवता सुरत्नं। अन्तिरिक्षप्रा वहंमानो अश्वैः। हस्ते दर्धानो नर्या पुरूणि। निवेशयं च प्रसुवं च भूमं। अभीवृंतं कृशंनैर्विश्वरूपम्। हिरंण्यशम्यं यज्ततो बृहन्तम्। आस्थाद्रथर् सिवता चित्रभानः। कृष्णा रजार् सि तिवंधीन्दर्धानः। सर्घा नो देवः संविता स्वायं। आ साविषद्वस्पतिवंस्नि॥४०॥

विश्रयंमाणो अमंतिमुरूचीम्। मृत्भोजंनमधंरासतेन। विजनाँञ्छावाः शितिपादो अख्यन्। रथ् हिरंण्यप्रउगं वहंन्तः। शश्वद्दिशंः सवितुर्दैव्यंस्य। उपस्थे विश्वा भुवंनानि तस्थः। वि सुंपूर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यत्। गृभीरवेपा असुरः सुनीथः। केदानी सूर्यः कश्चिकेत। कृतमान्द्याः रश्मिर्स्या तंतान॥४१॥

भगन्धियं वाजयंन्तः पुरंन्धिम्। नराशश्सो ग्रास्पतिनी

अव्यात्। आ ये वामस्यं सङ्ग्थे रंयीणाम्। प्रिया देवस्यं सिवतुः स्यांम। आ नो विश्वे अस्क्रांगमन्तु देवाः। मित्रो अर्यमा वर्रुणः सूजोषाः। भुवन् यथां नो विश्वे वृधासः। कर्रन्त्सुषाहां विथुरन्न शवंः। शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु। श॰ सरंस्वती सह धीभिरंस्तु॥४२॥

शमंभिषाचः शमं रातिषाचंः। शं नों दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः। ये संवितः सत्यसंवस्य विश्वेः। मित्रस्यं व्रते वर्रुणस्य देवाः। ते सौभंगं वीरवद्गोमदप्रः। दधांतन् द्रविणश्चित्रम्समे। अग्ने याहि दूत्यं वारिषेण्यः। देवाः अच्छा ब्रह्मकृतां गुणेनं। सर्रस्वतीं मुरुतों अश्विनापः। यक्षि देवान्नंब्रधेयांय विश्वानं॥४३॥

द्यौः पिंतः पृथिवि मात्रभूंक्। अग्नै भ्रातर्वसवो मृडतां नः। विश्वं आदित्या अदिते स्जोषाः। अस्मभ्यः शर्म बहुलं वि यंन्ता विश्वं देवाः शृणुतेमः हवंं मे। ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजंत्राः। आसद्यास्मिन्बर्हिषिं मादयध्वम्। आ वां मित्रावरुणा हृव्यजुंष्टिम्। नमंसा देवाववंसाववृत्याम्॥४४॥

अस्माकं ब्रह्म पृतंनासु सह्या अस्माकम्। वृष्टिर्द्व्या सुपारा। युवं वस्त्राणि पीवसा वंसाथे। युवोरिच्छंद्रा मन्तवो ह सर्गाः। अवांतिरत्मनृंतानि विश्वाः। ऋतेनं मित्रावरुणा सचेथे। तत्सु वां मित्रावरुणा महित्वम्। ईर्मा त्स्थुषीरहंभिर्दुदुहे। विश्वाः पिन्वथ् स्वसंरस्य धेनाः। अनुं वामेकः प्विरा वंवर्ति॥४५॥

यद्व १ हिष्ठन्नाति विदे सुदान्। अच्छिंद्र १ शर्म भुवंनस्य गोपा। ततो नो मित्रावरुणाववीष्टम्। सिषांसन्तो जी(जि?)गिवा १ संः स्याम। आ नो मित्रावरुणा ह्व्यदांतिम्। घृतैर्गव्यूंतिमुक्षत्मिडांभिः। प्रतिं वामत्र वर्मा जनांय। पृणीतमुद्रो दिव्यस्य चारौः। प्र बाहवां सिसृतञ्जीवसे नः। आ नो गव्यूंतिमुक्षतं घृतेनं॥४६॥

आ नो जने श्रवयतं युवाना। श्रुतं में मित्रावरुणा

हवेमा। इमा रुद्रायं स्थिरधंन्वने गिरंः। क्षिप्रेषंवे देवायं स्वधाम्नें। अषांढाय सहंमानाय मीढुषें। तिग्मायंधाय भरता शृणोतंन। त्वादंत्तेभी रुद्र शन्तंमेभिः। शृत हिमां अशीय भेषुजेभिः। व्यंस्मद्वेषां वित्रं व्यश्हंः। व्यमीवाङ्श्चातयस्वा विष्चीः॥४७॥

अर्हन्बिभर्षि मा नंस्तोके। आ ते पितर्मरुता समुमेतु। मा नः सूर्यस्य सन्दशों युयोथाः। अभि नों वीरो अर्वति क्षमेत। प्र जांयेमिह रुद्र प्रजाभिः। एवा बंभ्रो वृषभ चेकितान। यथां देव न हंणी्षे न ह १ सिं। हावन्श्रूर्नो रुद्रेह बोधि। बृहद्वंदेम विदथें सुवीराः। परिं णो रुद्रस्यं हेतिः स्तुहि श्रुतम्। मीढुंष्टमार्हन्बिभर्षि। त्वमंग्ने रुद्र आ वो राजांनम्॥४८॥

वर्सूनि ततानास्तु विश्वान् ववृत्यां ववर्ति घृतेन् विषूंचीः श्रुतन्द्वे चं॥६॥lacktriangle

सूर्यो देवीमुषस् रोचंमानामर्यः। न योषांमुभ्यंति पृश्चात्। यत्रा नरो देवयन्तो युगानि। वितन्वते प्रति भुद्रायं भुद्रम्। भुद्रा अश्वां हिरितः सूर्यस्य। चित्रा एदंग्वा अनुमाद्यांसः। नुमस्यन्तों दिव आ पृष्ठमंस्थुः। परि द्यावांपृथिवी यंन्ति सद्यः। तत्सूर्यस्य देवत्वन्तन्मंहित्वम्। मुध्या कर्तोवितंतुर् सञ्जंभार॥४९॥

यदेदयुंक्त हिरतः स्थस्थात्। आद्रात्री वासंस्तन्ते सिमस्मैं।
तिन्मत्रस्य वरुणस्याभिचक्षें। सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थें।
अनन्तमन्यद्रुशंदस्य पाजः। कृष्णमन्यद्धरितः सं भेरिन्त।
अद्या देवा उदिता सूर्यस्य। निर॰हंसः पिपृतान्निरंवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ताम्। अदितिः सिन्धुः पृथिवी
उत द्यौः॥५०॥

दिवो रुका उरुचक्षा उदेति। दूरे अर्थस्तरणिभ्राजिमानः।
नूनञ्जनाः सूर्येण प्रसूताः। आयन्नर्थानि कृणवन्नपार्शसे। शं
नो भव चक्षंसा शं नो अह्नाँ। शं भानुना शर हिमा शं घृणेने।
यथा शम्समै शमसंदुरोणे। तत्सूर्य द्रविणन्धेहि चित्रम्।
चित्रन्देवानामुदंगादनीकम्। चक्षंर्मित्रस्य वर्रुणस्याग्नेः॥५१॥

आप्रा द्यावांपृथिवी अन्तरिक्षम्। सूर्यं आत्मा जगंतस्तस्थुषंश्च। त्वष्टा दधत्तन्नंस्तुरीपम्। त्वष्टां वीरं पिशङ्गंरूपः। दशेमन्त्वष्टंर्जनयन्त गर्भम्। अतंन्द्रासो युवतयो बिभंर्त्रम्। तिग्मानीक्ड् स्वयंशस्ञ्जनेषु। विरोचंमानं परिषीन्नयन्ति। आविष्ट्यों वर्धते चारुंरासु। जिह्मानांमूर्ध्वस्वयंशा उपस्थै॥५२॥

उमे त्वष्टुंर्बिभ्यतुर्जायंमानात्। प्रतीची सिन्हं प्रतिजोषयेते। मित्रो जनान्त्र स मित्र। अयं मित्रो नंमस्यः सुशेवंः। राजां सुक्षत्रो अंजनिष्ट वेधाः। तस्यं वय र सुमतौ यज्ञियंस्य। अपि भद्रे सौमन्से स्यांम। अनुमीवास् इडंया मदंन्तः। मितज्मंवो वरिम्त्रा पृथिव्याः। आदित्यस्यं व्रतमुपक्ष्यन्तंः॥५३॥

व्यं मित्रस्यं सुमृतौ स्यांम। मित्रन्न ई॰ शिम्या गोषुं गृव्यवंत्। स्वाधियों विदथें अप्स्वजींजनन्। अरेजयता १ रोदंसी पाजंसा गिरा। प्रति प्रियं यंजतञ्जनुषामवंः। महा॰ आंदित्यो नमंसोपसद्यः। यात्यञ्जनो गृण्ते सुशेवंः। तस्मां पृतत्पन्यंतमाय जुष्टम्ं। अग्नौ मित्रायं ह्विरा जुंहोत। आ

वा ५ रथो रोदंसी बद्धधानः॥५४॥

हिर्ण्ययो वृषंभिर्यात्वश्वैः। घृतवंतिनः प्विभीरुचानः। इषाबौंढा नृपतिंवांजिनीवान्। स पंप्रथानो अभि पश्च भूमं। त्रिवन्धुरो मन्सायांतु युक्तः। विशो येन् गच्छंथो देवयन्तीः। कुत्रां चिद्यामंमिश्विना दर्धाना। स्वश्वां यशसाऽऽयांतम्वांक्। दस्रां निधिं मधुंमन्तं पिबाथः। वि वार् रथों वध्वां यादंमानः॥५५॥

अन्तांन्दिवो बांधते वर्तनिभ्यांम्। युवोः श्रियं परि योषांवृणीत। सूरों दुहिता परितिकायायाम्। यद्देवयन्तमवंथः शचींभिः। परिष्रुष्ट् सवां मनांवां वयोगाम्। यो हस्यवार्ष्ट्र रथिरावस्तं उस्राः। रथो युजानः परियातिं वर्तिः। तेनं नः शं योरुषसो व्युष्टौ। न्यंश्विना वहतं युज्ञे अस्मिन्। युवं भुज्युमवंविद्ध र समुद्रे॥५६॥

उदूंहथुरर्णसो अस्रिधानैः। प्तित्रिभिरश्रमैरंव्यथिभिः। दुरसनांभिरश्विना पारयंन्ता। अग्नीषोमा यो अद्य वाँम्। इदं वर्चः सप्यतिं। तस्मै धत्तः सुवीर्यम्। गवां पोष्ड् स्विधियम्। यो अग्नीषोमां ह्विषां सप्यात्। देवद्रीचा मनसा यो घृतेनं। तस्यं व्रतः रक्षतं पातमःहंसः॥५७॥

विशे जनांय मिह् शर्म यच्छतम्। अग्नीषोमा य आहुंतिम्। यो वान्दाशाँखिविष्कृंतिम्। स प्रजयां सुवीर्यम्ं। विश्वमायुर्व्यश्ववत्। अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं वाम्। यदमुंष्णीतमव्सं पणिङ्गोः। अवांतिरतं प्रथंयस्य शेषंः। अविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यंः। अग्नीषोमाविम स् मेऽग्नीषोमा हृविषः प्रस्थितस्य॥५८॥

जुभारु द्यौरुग्नेरुपस्थं उपुक्ष्यन्तों बद्वधानो वुध्वां यादमानः समुद्रेऽ॰हंसुः प्रस्थितस्य॥७॥——[७]

अहमंस्मि प्रथम्जा ऋतस्यं। पूर्वं देवेभ्यों अमृतंस्य नाभिः। यो मा ददांति स इदेवमावाः। अहमन्नमन्नेनदन्तंमिद्याः पूर्वम्ग्नेरिपं दहृत्यन्नम्। यृत्तौ हांसाते अहमृत्तरेषुं। व्यात्तंमस्य पृशवः सुजम्भम्। पश्यंन्ति धीराः प्रचरन्ति पाकाः। जहांम्यन्यन्न जंहाम्यन्यम्। अहमन्नं वश्मिचंरामि॥५९॥ समानमर्थं पर्येमि भुञ्जत्। को मामन्नं मनुष्यो दयेत। पर्यके अन्ननिहितं लोक एतत्। विश्वैदिवैः पितृभिर्गुप्तमन्नम्। यद्द्यते लुप्यते यत्परोप्यते। शृत्तमी सा तनूर्मे बभूव। महान्तौ चरू संकृद्दुग्धेनं पप्रौ। दिवं च पृश्चिं पृथिवीं चं साकम्। तत्सम्पिबंन्तो न मिनन्ति वेधसंः। नैतद्भूयो भवंति नो कनीयः॥६०॥

अन्नं प्राणमन्नंमपानमांहुः। अन्नं मृत्युन्तम्ं जीवातुंमाहुः। अन्नं ब्रह्माणों जरसं वदन्ति। अन्नंमाहुः प्रजनंनं प्रजानांम्। मोघमन्नं विन्दते अप्रंचेताः। सत्यं ब्रंवीमि वध इत्स तस्यं। नार्यमणं पुष्यंति नो सर्खायम्। केवंलाघो भवति केवलादी। अहं मेघः स्तनयन्वः प्रंन्नस्मि। मामंदन्त्यहमंदयन्यान्॥६१॥

अह सदमृतों भवामि। मदांदित्या अधि सर्वे तपन्ति। देवीं वार्चमजनयन्त यद्वाग्वदंन्ती। अनुन्तामन्तादधि निर्मितां महीम्। यस्यान्देवा अंदधुर्भोजनानि। एकांक्षरां द्विपदा १ षद्वंदां च। वाचंं देवा उपं जीवन्ति विश्वें। वाचंं देवा उपं जीवन्ति विश्वें। वाचंङ्गन्धर्वाः पृशवों मनुष्याः। वाचीमा विश्वा भुवंनान्यर्पिता॥६२॥

सा नो हवं जुषतामिन्द्रंपत्नी। वागृक्षरं प्रथम्जा ऋतस्यं। वेदानां माताऽमृतंस्य नाभिः। सा नो जुषाणोपं यज्ञमागाँत्। अवंन्ती देवी सुहवां मे अस्तु। यामृषंयो मन्नृकृतों मनीषिणंः। अन्वैच्छं देवास्तपंसा श्रमेण। तान्देवीं वाच हिवषां यजामहे। सा नो दधातु सुकृतस्यं लोके। चत्वारि वाक्परिमिता पदानि॥६३॥

तानि विदुर्बाह्मणा ये मेनीषिणं। गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गंयन्ति। तुरीयं वाचो मेनुष्यां वदन्ति। श्रृद्धयाऽग्निः समिध्यते। श्रृद्धयां विन्दते हुविः। श्रृद्धां भगस्य मूर्धनिं। वचसा वेदयामसि। प्रियक् श्रृद्धे ददेतः। प्रियक् श्रृद्धे दिदांसतः। प्रियं भोजेषु यज्वंसु॥६४॥

इदं में उदितं कृधि। यथां देवा असुरेषु। श्रद्धामुग्रेषुं चित्ररे।

एवं भोजेषु यज्वंस्। अस्माकंमुदितं कृधि। श्रद्धान्देवा यजमानाः। वायुगोपा उपासते। श्रद्धा हंद्य्यंयाऽऽकूत्या। श्रद्धयां ह्यते ह्विः। श्रद्धां प्रातर्ह्वामहे॥६५॥

श्रद्धां मध्यन्दिनं परि। श्रद्धाः सूर्यस्य निम्नुचि। श्रद्धे श्रद्धांपयेह मा। श्रद्धा देवानिधं वस्ते। श्रद्धा विश्वंमिदञ्जगंत्। श्रद्धाङ्कामंस्य मातरम्। ह्विषां वर्धयामिस। ब्रह्मं जज्ञानं प्रथमं पुरस्तात्। वि सीमृतः सुरुचो वेन आंवः। स बुिध्रयां उप मा अंस्य विष्ठाः॥६६॥

सृतश्च योनिमसंतश्च विवंः। पिता विराजांमृष्भो रंयीणाम्। अन्तरिक्षं विश्वरूप् आविवेश। तमकेर्भ्यंचिन्ति वृत्सम्। ब्रह्म सन्तं ब्रह्मंणा वर्धयंन्तः। ब्रह्मं देवानंजनयत्। ब्रह्म विश्वमिदञ्जगंत्। ब्रह्मंणः क्षत्रित्तिर्मितम्। ब्रह्मं ब्राह्मण आत्मनाः। अन्तरंस्मित्तिमे लोकाः॥६७॥

अन्तर्विश्वंमिदअगंत्। ब्रह्मैव भूतानां ज्येष्ठम्ं। तेन् कोऽर्हित् स्पर्धितुम्। ब्रह्मन्देवास्त्रयंस्त्रिश्शत्। ब्रह्मन्निन्द्रप्रजापती। ब्रह्मन् ह् विश्वां भूतानि। नावीवान्तः समाहिता। चतंस्र आशाः प्रचेरन्त्वग्नयः। इमं नो यज्ञन्नयतु प्रजानन्। घृतं पिन्वंन्नजर्रं सुवीरम्॥६८॥

ब्रह्मं स्मिद्धंवत्याहुंतीनाम्। आ गावों अग्मत्रुत भ्द्रमंत्रन्। सीदंन्तु गोष्ठे रणयंन्त्वस्मे। प्रजावंतीः पुरुरूपां इह स्युः। इन्द्रांय पूर्वीरुषसो दुहांनाः। इन्द्रो यज्वंने पृण्ते चं शिक्षति। उपेद्दंदाति न स्वं मुंषायति। भूयोभूयो र्यमिदंस्य वर्धयन्। अभिन्ने खिल्ले नि दंधाति देवयुम्। न ता नंशन्ति न ता अर्वा॥६९॥

गावो भगो गाव इन्द्रों मे अच्छात्। गावः सोमंस्य प्रथमस्यं भक्षः। इमा या गावः सर्जनास् इन्द्रः। इच्छामीद्धृदा मनसा चिदिन्द्रम्। यूयङ्गांवो मेदयथा कृशिश्चित्। अश्लीलिश्चित्कृणुथा सुप्रतीकम्। भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचः। बृहद्वो वयं उच्यते सभासुं। प्रजावंतीः सूयवंस १ रिशन्तीः। शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबंन्तीः। मा वंः स्तेन ईशत माऽघश ईसः। परिं वो हेती

रुद्रस्यं वृञ्यात्। उपेदमुंपूपर्चनम्। आसु गोषूपंपृच्यताम्। उपंर्ष्मस्य रेतंसि। उपेन्द्र तवं वीर्ये॥७०॥

चुरामि कनीयोऽन्यानर्पिता पदानि यज्वंसु हवामहे विष्ठा लोकाः सुवीर्मर्वा पिवंन्तीष्णद्वं॥८॥[८]

ता सूँर्याचन्द्रमसां विश्वभृत्तंमा मृहत्। तेजो वसुंमद्राजतो दिवि। सामौत्माना चरतः सामचारिणां। ययोंर्वृतन्न मृमे जातुं देवयोः। उभावन्तौ परि यात् अर्म्यां। दिवो न र्ष्मी र स्तंनुतो व्यंर्णवे। उभा भृवन्ती भृवना क्विक्रंत्। सूर्या न चन्द्रा चरतो ह्तामंती। पतीं चुमिद्वंश्वविदां उभा दिवः। सूर्या उभा चन्द्रमंसा विचक्षणा॥७१॥

विश्ववारा वरिवोभा वरैण्या। ता नोऽवतं मित्मन्ता मिहिंव्रता। विश्ववपेरी प्रतरेणा तर्न्ता। सुवर्विदां दृशये भूरिरश्मी। सूर्या हि चन्द्रा वसुं त्वेषदेर्शता। मनस्विनोभानुंचरतोनु सन्दिवम्। अस्य श्रवों नद्याः सप्त बिंश्रति। द्यावा क्षामां पृथिवी देर्श्तं वपुः। अस्म सूर्याचन्द्रमसांऽभिचक्षें। श्रुद्धेकिमंन्द्र चरतो विचर्तुरम्॥७२॥ पूर्वापरं चंरतो माययैतौ। शिशू क्रीडंन्तौ परिं यातो अध्वरम्। विश्वांन्यन्यो भुवंनाऽभि चष्टें। ऋतून्न्यो विदधंज्ञायते पुनंः। हिरंण्यवर्णाः शुचंयः पावका यासा राजां। यासांन्देवाः शिवंनं मा चक्षुंषा पश्यत। आपो भूद्रा आदित्पंश्यामि। नासंदासीन्नो सदांसीत्तदानींम्। नासीद्रजो नो व्योमा प्रोयत्। किमावंरीवः कुह कस्य शर्मन्ं॥७३॥

अम्भः किर्मासीद्गहंनङ्गभीरम्। न मृत्युर्मृत्न्तर्हि न। रात्रिया अहं आसीत्प्रकेतः। आनीदवातः स्वधया तदेकम्ँ। तस्मौद्धान्यत्र पुरः किश्चनासं। तमं आसीत्तमंसा गूढमग्रैं प्रकेतम्। स्लिलः सर्वमा इदम्। तुच्छेनाभ्वपिहितं यदासीत्। तमंस्रतन्महिना जांयतैकम्ं। कामस्तदग्रे समंवर्त्ताधि॥७४॥

मनंसो रेतः प्रथमं यदासींत्। स्तो बन्धुमसंति निरंविन्दन्। हृदि प्रतीष्यां क्वयों मनीषा। तिर्श्वीनो वितंतो रिश्मरेषाम्। अधः स्विदासी ३ दुपरि स्विदासी ३ त्।

रेतोधा आंसन्मिहिमानं आसन्। स्वधा अवस्तात्प्रयंतिः प्रस्तात्। को अद्धा वेंद्र क इह प्र वोंचत्। कुत् आजांता कुतं इयं विसृष्टिः। अुर्वाग्देवा अस्य विसर्जनाय॥७५॥

अथा को वेंद्र यतं आब्भूवं। इयं विसृष्टिर्यतं आब्भूवं। यदि वा द्धे यदि वा न। यो अस्याध्यंक्षः पर्मे व्योमन्। सो अङ्ग वेंद्र यदि वा न वेदं। किङ्स्विद्वनङ्क उ स वृक्ष आंसीत्। यतो द्यावांपृथिवी निष्टतृक्षुः। मनींषिणो मनसा पृच्छतेदुतत्। यद्ध्यतिष्टद्भुवंनानि धारयन्। ब्रह्म वनं ब्रह्म स वृक्ष आंसीत्॥७६॥

यतो द्यावांपृथिवी निष्टतक्षुः। मनींषिणो मनसा विब्नंवीमि वः। ब्रह्माध्यतिष्ठद्भवंनानि धारयन्। प्रातर्गि प्रातरिन्द्र रे हवामहे। प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरिश्वनां। प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिम्। प्रातः सोमंमुत रुद्र हुवेम। प्रातर्जितं भगमुग्र हुवेम। व्यं पुत्रमिदंतेयों विधर्ता। आधिश्चद्यं मन्यंमानस्तुरिश्चंत्॥७७॥ राजां चिद्यं भगं भृक्षीत्याहं। भग् प्रणेतुर्भग् सत्यंराधः। भग्मान्धियमुदंव ददेन्नः। भग् प्रणो जनय गोभिरश्वैः। भग् प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम। उतेदानीं भगवन्तः स्याम। उत प्रपित्व उत मध्ये अह्राम। उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य। वयन्देवाना र सुमृतौ स्याम। भगं एव भगंवा अस्तु देवाः॥७८॥

तेनं वयं भगंवन्तः स्याम। तन्त्वां भग् सर्व इञ्जोहवीमि। स नो भग पुरप्ता भंवेह। समध्वरायोषसो नमन्त। द्धिकावेव शुचंये प्दायं। अर्वाचीनं वसुविदं भगंत्रः। रथंमिवाश्वां वाजिन आवंहन्तु। अश्वांवतीर्गोमंतीर्न उषासंः। वीरवंतीः सदंमुच्छन्तु भृद्राः। घृतन्दुहांना विश्वतः प्रपीनाः। यूयं पात स्वस्तिभिः सदां नः॥७९॥

विच्क्षणा विचर्तुर शर्मन्निधे विसर्जनाय ब्रह्म वनं ब्रह्म स वृक्ष आंसीत्तुरिश्चिदेवाः प्रधीना एकं च॥९॥——[९] पीवौन्नान्ते शुक्रासः सोमों धेनुमिन्द्रस्तरंस्वाञ्छुचिमा देवो यांतु सूर्यो देवीमहमंस्मि ता सूर्याचन्द्रमसा नवं॥९॥

पीवौँन्नामग्ने त्वं पारयानाधृष्यः शुचिन्नु विश्रयंमाणो दिवो रुक्मोऽन्नं प्राणमन्नन्ता सूँर्याचन्द्रमसा नवंसप्ततिः॥७९॥ पीवौन्नाय्यूँयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः॥

हरिंः ओम्॥ ॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयाष्टके अष्टमः प्रपाठकः समाप्तः॥ अष्टमः प्रश्नः 217

This PDF was downloaded from http://stotrasamhita.github.io.

GitHub: http://stotrasamhita.github.io | http://github.com/stotrasamhita

Credits: http://stotrasamhita.github.io/about/